

2018

Izvještaj o stanju i problemima sektora poljoprivrede u BiH

Autori:

Dr Behija Dukić

Jasminka Hadžiabdić

Ivana Pajić

Ognjen Vujinović

Milan Vujanović

Biljana Zgonjanin

Ovaj Izvještaj kreiran je kroz projekat „Održivosti civilnog društva u Bosni i Hercegovini“ koji realizuju Centri civilnih inicijativa (CCI) i Centar za promociju civilnog društva (CPCD), a koji je podržan od Američke agencije za međunarodni razvoj.

SADRŽAJ

PREDGOVOR

UVOD: strana 4

1. ANALIZA USLOVA ZA RAZVOJ SEKTORA:	5
1.1. Institucionalni i zakonodavni okvir:	5
1.2. Prirodni resursi kao osnova poljoprivredne proizvodnje:	13
1.3. Poređenje uvozno-izvoznih kapaciteta BiH:	16
1.3.1. Stočarstvo:	18
1.3.2. Pčelarstvo:	18
1.3.3. Voćarstvo:	19
1.3.4. Povrtarstvo:	19
1.3.5. Aromatično i ljekovito bilje:	20
2. ANALIZA STANJA SEKTORA:	21
2.1. Analiza stanja u stočarstvu:	21
2.2. Analiza stanja u pčelarstvu:	28
2.3. Analiza stanja u voćarstvu:	31
2.4. Analiza stanja u povrtarstvu:	35
2.5. Analiza stanja u sektoru aromatičnog i ljekovitog bilja:	37
3. PRIJEDLOZI PRAVCA DJELOVANJA:	39
3.1. Strateški ciljevi i prioriteti voćarstva:	47
3.2. Strateški ciljevi i prioriteti povrtarstva:	49
3.3. Strateški ciljevi i prioriteti stočarstva:	52
3.4. Strateški ciljevi i prioriteti pčelarstva:	54
3.5. Strateški ciljevi i prioriteti ljekovitog i aromatičnog bilja:	55
4. PREPORUKE ZAGOVARANJA:	56
4.1. Plan zagovaranja za voćarstvo:	56
4.2. Plan zagovaranja za povrtarstvo:	61
4.3. Plan zagovaranja za stočarstvo:	71
4.4. Plan zagovaranja za pčelarstvo:	80
4.5. Plan zagovaranja za ljekovito i aromaticno bilje:	85
5. ZAKLJUČAK:	94
6. LITERATURA:	96

Poštovani/e,

Pred Vama je "Izvještaj o stanju i problemima sektora poljoprivrede u Bosni i Hercegovini" koji je izrađen unutar sektora Poljoprivrede i ruralnog razvoj u okviru projekta za koji je zadužena Asocijacija za ruralni razvoj-ARD u saradnji sa grupom autora i Međusektorskom mrežom za poljoprivredu i ruralni razvoj u Bosni i Hercegovini, a koji se realizuje u okviru šireg projekta „Održivost civilnog društva u BiH".

U okviru pomenutog projekta, ARD je inicirao uspostavljanje i osnivanje Međusektorske mreže za poljoprivredu i ruralni razvoj u BiH (MMPRR BiH)-snažnog strateškog partnerstva između ključnih aktera iz civilnog, javnog i privatnog sektora unutar oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja u BiH. Misija MMPRR je djelovanje u pravcu predstavljanja interesa poljoprivrednih proizvođača, planiranja proizvodnje i zagovaranja za podsticajan ambijent za razvoj ruralnih područja, kroz uspostavljanje partnerskih odnosa sa relevantnim akterima, te podizanje konkurentnosti domaće proizvodnje.

Sektor poljoprivrede i ruralnog razvoja između ostalog karakteriše odsustvo van-administrativnog sagledavanja ključnih problema sektora i nizak nivo uključenosti civilnog društva i drugih zainteresovanih aktera u rješavanju ključnih problema sektora, te nedovoljno uključivanje ruralnog stanovništva pri identifikaciji ključnih problema, definisanju prioriteta, i iznalaženju rješenja za identifikovane probleme. Izmjene postojećih i donošenja novih politika koje su usmjerene na rješavanje problema u sektoru se donose i usvajaju uz ograničeno učešće civilnog društva i to nekoristeći „bottom-up“ pristup, tako da one često nisu usklađene sa realnim potrebama krajnjih korisnika.

Imajući gore navedeno u vidu, Asocijacija za ruralni razvoj je unutar sektora Poljoprivrede i ruralni razvoj u okviru projekta za koji je zadužena a koji se realizuje u okviru šireg projekta „Održivost civilnog društva u BiH" organizovala i fasilitirala konsultativni proces sa više od 50 članica MMPRR BiH (individualnih poljoprivrednih proizvođača i prerađivača, udruženja poljoprivrednih proizvođača/prerađivača i njihovih saveza, organizacija civilnog društva, firmi koje posluju u oblasti agrara, akademskih ustanova i javnih institucija u sektoru poljoprivrede i ruralnog razvoja), a u cilju identifikacije kako ključnih problema i kočnica za razvoj sektora poljoprivrede tako i rješenja za identifikovane probleme. Na osnovu informacija, viđenja i sugestija „sa terena“ prikupljenih prije svega od poljoprivrednih proizvođača/prerađivača, te njihovih udruženja i saveza, u ovom Izvještaju Asocijacija za ruralni razvoj uz pomoć grupe autora ponudiće analizu stanja i uslova za razvoj sektora poljoprivrede, prijedloge pravaca djelovanja ka održivom ruralnom razvoju te preporuke o rješenjima koje bi u budućnosti trebalo zagovarati.

Ovim putem zahvaljujemo se svim članicama Međusektorske mreže za poljoprivredu i ruralni razvoj u BiH na aktivnom učešću u konsultativnom procesu i nemjerljivom doprinosu da ovaj Izvještaj realno prikaže stanje i ključne probleme sektora poljoprivrede u Bosni i Hercegovini.

Asocijacija za ruralni razvoj-ARD

Poljoprivreda i prehrambena industrija su važne privredne grane ekonomije BiH, njenih entiteta i Brčko Distrikta BiH, sa stanovišta doprinsa ekonomiji, ukupnoj zaposlenosti i društveno-ekonomskom razvoju.

U BiH, bruto dodana vrijednost (BDV) poljoprivrede (zajedno sa šumarstvom i ribolovom), u proteklom periodu varirala je u apsolutnom iznosu (1,6-1,8 milijardi KM), ali generalno raste. Ipak, u relativnom smislu opada, zbog bržeg rasta BDV drugih, nepoljoprivrednih, sektora (sa 8,1% u 2006. godini, na 6,2% u 2015. godini). Pri tome, poljoprivreda ima veći značaj za Republiku Srpsku, nego za Federaciju BiH i Brčko Distrikt BiH (Agencija za statistiku BiH).

U Federaciji BiH BDV poljoprivrede kretala se između 707 (2006.) i 857 miliona KM (2015.), a njeno učešće u BDP Federacije BiH opada, i u 2015. godini je bilo 4,6%.

U Republici Srpskoj BDV poljoprivrede u 2015. godini (857 miliona KM), gotovo je identična njenoj vrijednosti u 2016. godini (897 miliona KM), s tim da je u pojedinim godinama prelazila 900 miliona KM. Učešće poljoprivrede u BDP Republike Srpske opada, i 2015. godine je bilo 9,3%.

U Brčko Distriktu BiH BDV poljoprivrede u apsolutnom pogledu raste (2006. godine 52 miliona KM, a 2015. godine 66 miliona KM), a u relativnom smislu njeno učešće u BDP Brčko Distrikta BiH je opalo sa 14% u 2006. godini, na 10% u 2015. godini.

Dugoročni trendovi ukazuju na smanjenje broja stanovnika koji se bave poljoprivredom u BiH. Međutim, to je smanjenje sporo i ukazuje na agrarnu prezaposlenost, u odnosu na značaj i doprinos tog sektora stvaranju društvenog bogatstva. Prema podacima Ankete o radnoj snazi za 2015. godinu, koju je sprovela Agencija za statistiku BiH u saradnji sa Zavodom za statistiku Republike Srpske i Federalnim zavodom za statistiku, poljoprivreda zapošljava prosječno oko 147.000 zaposlenih od čega oko 65% muškaraca i 35% žena. U 2015. godini je povećan broj zaposlenih za 8.000 ili 6% u odnosu na 2014. godinu.

Federacija Bosne i Hercegovine: Formalno, u poljoprivredi Federacije BiH su 2015. godine bila zaposlena samo 2.832 radnika (0,6%), a neformalno (prema podacima ankete o radnoj snazi) još 53 hiljade radnika (10,6%) (oko 36.000 muškaraca i 17.000 žena). Udio poljoprivredne djelatnosti u ukupnoj zaposlenosti u Federaciji iznosi oko 11%, što je u usporedbi sa Republikom Srpskom manje za 18%.

Republika Srpska: U Republici Srpskoj je u sektor poljoprivrede formalno 2015. godine zaposleno 1.759 radnika (0,9%) (podatak se odnosi na zaposlene u oblasti 01 -biljna i stočarska proizvodnja, lov i pripadajuće uslužne djelatnosti područja A - poljoprivreda, šumarstvo i ribolov), a neformalno čak 91 hiljada radnika (29,1%), od toga 56.000 muškaraca i 34.000 žena, (podatak iz Ankete o radnoj snazi, a odnosi se na kompletno područje a uključuju formalno i neformalno zaposlene).

Broj zaposlenih u ovoj djelatnosti u **Distriktu Brčko** iznosi oko 3.000 i ima učešće u ukupnoj zaposlenosti oko 25%.

Tabela 1. Zaposlenost u poljoprivrednoj djelatnosti u BiH (000)

	2014.	2015.
Ukupan broj zaposlenih u poljoprivrednoj djelatnosti (000)	139	147
Udio poljoprivredne djelatnosti u ukupnoj zaposlenosti (%)	17,1	17,9

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Tabela 2. Broj i struktura zaposlenosti u poljoprivrednoj djelatnosti u Federaciji BiH, Republici Srpskoj, i Brčko Distriktu u periodu 2006-2016. godine

Godina	Federacija BiH		Republika Srpska		Brčko Distrikt	
	Broj (000)	%	Broj (000)	%	Broj (000)	%
2006.	72	14,3	93	31,2	2	15,6
2007.	61	12,2	106	31,2	1	11,0
2008.	72	13,7	110	31,3	1	10,3
2009.	68	13,5	112	32,6	2	16,1
2010.	61	12,2	104	31,5	1	9,2
2011.	53	11,0	106	32,6	1	10,4
2012.	66	13,5	99	31,7	2	17,7
2013.	64	12,7	90	29,1	2	15,1
2014.	44	9,0	93	30,4	2	13,8
2015.	53	10,6	91	29,1	3	24,6
2016	51	9,3	89	29,0	4	27,6

Izvor: Anketa o radnoj snazi 2006-2016. godina

1. ANALIZA USLOVA ZA RAZVOJ SEKTORA

1.1. INSTITUCIONALNI I ZAKONODAVNI OKVIR

U Bosni i Hercegovini ne postoji ministarstvo poljoprivrede na državnom nivou, niti centralno nadležno tijelo koje bi bilo ekvivalent ovakvom ministartvu. Ustavom BiH poljoprivreda je delegirana u nadležnost entiteta i vlade Brčko Distrikta (BD). Kao posledica ranije navedenog, pravni i institucionalni okvir za donošenje politika u sektoru poljoprivrede organizovan je na nekoliko različitih nivoa. Za sprovođenje trgovinske i carinske politike zadužen je državni nivo, dok, s druge strane, glavninu poljoprivredne politike, u smislu izrade pravnog okvira i podsticanja domaće proizvodnje, imaju entiteti i Brčko Distrikt BiH. Pored toga, u Federaciji BiH vrlo važno mjesto u kreiranju mjera poljoprivredne politike ima kantonalna vlast, koja potpuno autonomno kreira mjere podsticaja i godišnje izdvojena sredstva za te namjene.

Nadležnosti institucija na državnom nivou (utvrđene u članu III Ustava) između ostalih pitanja uključuju vanjsku politiku, međunarodne sporazume, vanjsko-trgovinsku politiku, carinsku politiku. Nadležnosti na državnom nivou su detaljnije propisane članom 9. stav 1. Zakona o ministarstvima i drugim organima uprave BiH ("Službeni glasnik BiH", broj 05/03, 42/03, 42/04, 45/06, 88/07). Tim Zakonom su detaljno utvrđene nadležnosti Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa (MVTEO) koje je, između ostalog, nadležno za sprovođenje vanjsko-trgovinske politike, carinsko tarifne politike, stvaranje jedinstvenog ekonomskog prostora i razvoj poslovog okruženja, zaštitu potrošača, konkurenčiju, veterinarstvo te koordinaciju sektora u oblasti poljoprivrede, turizma i zaštite životne sredine/okoliša. Uticaj MVTEO BiH na poljoprivredu je kroz regulisanje trgovine poljoprivrednim i prehrambenim proizvodima, kao i preko definisanja i provedbi pravila u vezi veterinarstva i zaštite zdravlja bilja. Unutar ovog ministarstva djeluje Sektor za poljoprivredu, prehranu i ruralni razvoj, koji zajedno sa Uredom za harmonizaciju sistema plaćanja koordinira aktivnosti između entitetskih ministarstava, kao i provredbu i koordinaciju međunarodnih projekata vezanih za poljoprivredu i ruralni razvoj. Upravne organizacije u sastavu MVTEO BiH su: Kancelarija za

veterinarstvo BiH, Uprava BiH za zaštitu zdravlja bilja te Kancelarija za harmonizaciju i koordinaciju sistema plaćanja u poljoprivredi, ishrani i ruralnom razvoju.

Pored MVTEO, na nivou BiH postoji još niz institucija koje su nadležne u ovoj oblasti, a to su: Ured za veterinarstvo BiH, Uprava za zaštitu zdravlja bilja BiH, Agencija za sigurnost hrane BiH, Institut za akreditaciju u BiH, Institut za standardizaciju BiH, Institut za mjeriteljstvo BiH.

Ured za veterinarstvo BiH je upravna organizacija u okviru MVTEO-a koja je, između ostalog, nadležna za pripremu propisa u oblasti veterinarstva (međunarodna trgovina), veterinarske granične inspekcije, koordinaciju aktivnosti između entitetskih vlasti i saradnju na međunarodnom nivou. Agencija za označavanje životinja uspostavljena je u okviru ovog Ureda.

Uprava za zaštitu zdravlja bilja BiH je upravna organizacija u okviru MVTEO-a koja je odgovorna za kreiranje politike u oblasti zaštite zdravlja bilja, pripremu legislative i sprovođenja iste, koordinaciju sa nadležnim organima entiteta i Brčko Distrikta BiH te međunarodnu saradnju u dijelu svoje nadležnosti.

Agencija za sigurnost hrane BiH je samostalna upravna organizacija čije su nadležnosti utvrđene članovima 53. i 54. Zakona o hrani. Pored svih vrsta naučnih aktivnosti u vezi sa analizom rizika od hrane i stočne hrane, Agencija inicira, priprema i organizuje razvoj provedbenih propisa zasnovanih na Zakonu o hrani te predstavlja kontaktnu tačku za aktivnosti BiH komisije Codex Alimentarius. Ima obavezu da, u obavljanju navedenih dužnosti, sarađuje sa nadležnim organima entiteta, Brčko Distrikta i drugim relevantnim institucijama.

Institut za akreditaciju u BiH je samostalna upravna organizacija na državnom nivou nadležna za razvijanje potrebnih kriterija, procedura i prakse akreditacije, provođenje akreditovanja ispitnih i kalibracijskih laboratorija za ocjenjivanje usklađenosti, certifikacijskih tijela za certifikovanje proizvoda, usluga, sistema kvaliteta i osoblja te inspekcijskih tijela koja obavljaju inspekciju i slične aktivnosti. Institut ima zadatak da certificira proizvodna postrojenja (npr. mljekare, mesnu industriju) i laboratorije po propisanim procedurama. Institut takođe učestvuje i predstavlja BiH u evropskim i međunarodnim organizacijama za akreditovanje. Pored navedenog, Institut je takođe odgovoran za iniciranje bilateralnih i multirateralnih sporazuma sa drugim državama, edukaciju osoblja i pružanje savjeta državnoj administraciji u području akreditacije.

Institut za standardizaciju BiH je samostalna upravna organizacija na državnom nivou nadležna, između ostalog, za pripremu, prihvatanje, izdavanje i održavanje državnih standarda BiH, vođenje registra državnih standarda BiH, međunarodnu saradnju, članstvo i zastupanje interesa BiH u odgovarajućim međunarodnim organizacijama, proglašavanje upotrebe državnih standarda BiH na prijedlog odgovarajućeg tehničkog komiteta, izdavanje glasnika namijenjenog za objavljivanje prihvaćenih državnih standarda BiH te informacija o drugim dokumentima sa područja standardizacije.

Institut za mjeriteljstvo BiH je samostalna upravna organizacija na državnom nivou. Kao naučno-stručna institucija nadležna je za pripremanje nacrta propisa i koordinisanje donošenja entitetskih propisa u oblasti mjeriteljstva i mjerne tehnike, uspostavljanje, imenovanje i nadzor mjeriteljskih laboratorijskih, kalibraciju i verifikaciju mjerila, referentnih materijala i opreme koju koriste institucije za mjeriteljstvo u entitetima u skladu sa propisima Međunarodne organizacije za zakonsko mjeriteljstvo (OIML), bavi se istraživačko-razvojnom djelatnošću, izrađuje studije, strategije razvoja, provodi međunarodnu saradnju i članstvo u odgovarajućim međunarodnim organizacijama u ovoj oblasti i u njima predstavlja BiH.

Na nivou entiteta (Republike Srpske i Federacije BiH) i Brčko Distrikta, ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva imaju primarnu odgovornost za razvoj i unapređenje biljne i životinjske proizvodnje, ribarstvo i lovstvo, zaštitu i korištenje poljoprivrednog zemljišta, prehrambenu industriju i proizvodnju stočne hrane, zaštitu voda, veterinarstvo, fitosanitarnu oblast te šumarstvo. Odnesavno

su, usvajanjem zakona o inspekcijskoj djelatnosti na nivou entiteta, inspekcije u ovoj oblasti izmeštene iz ministarstava u okvir posebnih upravnih organa – Uprave za inspekcijske poslove koje odgovaraju direktno vladama. U Brčko Distriktu je inspekcija smještena u Odjeljenje za javnu sigurnost.

Pri Federalnom ministarstvu poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva BiH (FMPVŠ FBiH), sektor za poljoprivredu i prehrambenu industriju čine četiri odsjeka, sektor za ruralni razvoj i poljoprivredne savjetodavne službe je podjeljen u dva odsjeka dok sektor za poljoprivredna plaćanja čine tri odsjeka. Uspostavljene su i djeluju dvije samostalne federalne naučno-stručne ustanove (Federalni zavod za poljoprivredu u Sarajevu i Federalni agromediteranski zavod u Mostaru), i Federalni zavod za agropedologiju u Sarajevu.

U Federaciji BiH svi kantoni imaju uspostavljene poljoprivredne administracije u okviru kantonalnih ministarstava poljoprivrede, veterinarstva, šumarstva i vodoprivrede ili ministarstava privrede (organizaciona struktura nije jednaka u svim kantonima). Osim kantonalnih propisa, ovi organi uprave su nadležni i za provođenje propisa Federacije BiH i obavljanje inspekcijskog nadzora u ovoj oblasti. U većini kantona pri vladama su formirane kantonalne uprave za inspekcijske poslove u koje su izmeštene inspekcije iz ministarstava.

Nadležnosti delegirane na nivo opština/općina u FBiH ograničene su uglavnom na zahtjeve lokalnog stanovništva u pogledu zaštite životinja, preuzimanje mjera za osiguranje higijene i zdravlja, poslova iz oblasti premjera i kataстра zemljišta i evidencija o nekretninama, utvrđivanje i provođenje politike uređenja prostora i zaštite čovjekove okoline, utvrđivanje politike upravljanja prirodnim resursima u jedinicama lokalne samouprave i raspodjele sredstava osvarenih na osnovu njihovog korištenja, i dr.

U Republici Srpskoj nadležnost iz oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja dodjeljena su Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske (MPŠV RS), u kojem postoje sledeći sa resorima: Resor za poljoprivredu, prehrambenu industriju i ruralni razvoj, Resor za šumarstvo i lovstvo i Resor za vodoprivredu. Republičke upravne organizacije u sastavu Ministarstva su: Agencija za agrarna plaćanja, Republički hidrometeorološki zavod RS i Jedinica za koordinaciju poljoprivrednih projekata. Javna preduzeća pod nadzorom Ministarstva su JŠP „Šume RS“, JP“Protivgradna preventiva RS“, i javne ustanove koje su pod nadzorom Ministarstva su: JU“Veterinarski institut“Dr Vaso Butozan“Banja Luka, JU“Vode Srpske“ Bijeljina i JU „Ergela Vučjak“ Prnjavor.

U Republici Srpskoj, pored ministarstava i nadležnih institucija na republičkom, odnosno, entitetском nivou, opštine i gradovi, kao jedinice lokalne samouprave, imaju nadležnosti da donose razvojne programe, donose svoje budžete, staraju se o izgradnji, održavanju i korištenju lokalnih puteva i drugih javnih objekata, staraju se o zadovoljavanju određenih potreba građana, preuzimaju mjere zaštite čovjekove okoline, izvršavaju propise RS čije izvršavanje im je povjereno, te druge poslove. Propisima u poljoprivrednoj i veterinarskoj oblasti se u RS pojedini upravni i inspekcijski zadaci povjeravaju opštinskom nivou (zdravlje bilja i životinja, kontrola sjemena, itd.).

Odjeljenje za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu Brčko Distrikta BiH podjeljeno je na Pododjeljenje za poljoprivredu (uključujući i savjetodavnu službu), Pododjeljenje za šumarstvo i vodoprivredu, Pododjeljenje za veterinarstvo i Pododjeljenje za analizu, administrativnu podršku i ruralni razvoj.

Ovkirni ciljevi poljoprivredno-prehrambenog sektora i ruralnog razvoja na nivou BiH definisani su Zakonom o poljoprivredi, prehrani i ruralnom razvoju BiH („Službeni glasnik BiH“, broj 50/2008).

Takođe, Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa (MVTEO), Sektor za poljoprivredu, ishranu, šumarstvo i ruralni razvoj, koordiniralo je izradu Strateškog plana ruralnog razvoja BiH (Strateški plan), za period 2018. -2021. godine. Strateški plan je pripremljen u saradnji sa Federalnim ministarstvom poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva (FMPVŠ), Ministarstvom poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske (MPŠV RS) i Odjelom za poljoprivredu, šumarstvo i

vodoprivredu Vlade Brčko Distrikta BiH (OPŠV BD BiH), a uz tehničku podršku USAID/SIDA Projekta FARMA II i Asocijacije za ruralni razvoj-ARD. Asocijacija za ruralni razvoj je u okviru projekta „Održivost civilnog društva u sektoru poljoprivrede i ruralnog razvoja“ vodio zagovaračku kampanju za usvajanje Strateškog plana za ruralni razvoj kao i konsultativni proces u okviru koga je izrađeno 5 zagovaračkih planova za pet podsektora poljoprivrede. Prioriteti, ciljevi i aktivnosti kojih su u konsultaciji sa akterima ruralnog razvoja i definisani, su gotovo u cijelosti uvršteni u Nacrt Strateškog plana ruralnog razvoja. Početkom 2018. godine, tačnije 4. januara „Strateški plan ruralnog razvoja Bosne i Hercegovine (2018-2021) - Okvirni dokument u konačnici je i usvojen od strane Vijeća Ministara BiH. Nakon usvajanja ovog dokumenta stekli su se uslovi da BiH dobije od EU finansijska sredstva namjenjenih poljoprivredi u visini od 30.000.000 eura.

Ipak u skladu sa ustavom i nadležnostima, zakoni i podzakonska akta koja definišu oblast poljoprivrede, donose se na entitetskim, Brčko Distrikt BiH i kantonalnim (FBiH) nivoima. Samom ovom činjenicom, evidentno je da imamo jednu raznolikost, koja sasvim sigurno otežava donošenje strateških pravaca u kontekstu šireg procesa evropskih integracija, te zahtjeva njihovu harmonizaciju. U posljednjih deset godina na nivou entiteta doneseno je na desetine zakona, njihovih izmjena i dopuna, te na stotine podzakonskih akata, odluka, programa, pravilnika i uredbi. Dio ovih dokumenata je imao za cilj usaglašavanje sa pravnom tekovine EU (tzv. Acquis communautaire), što je usko vezano sa predatom aplikacijom BiH za članstvo u EU.

Strateška dokumenta i zakonska regulativa iz oblasti poljoprivrede u Federaciji BiH regulisana je setom zakona:

-Poljoprivredna politika u FBiH sprovodi se prema srednjoročnoj (pet godina) Strategiji razvoja poljoprivrede FBiH. Trenutno je na snazi strateški dokument usvojen za period 2015.-2019. Ovim dokumentom su definisana tri stuba: i) tržišne mjere i mjere direktnе podrške (planirana implementacija 10 mjer); ii) strukturalne mjere i mjere ruralnog razvoja (planirano 17 mera preuzetih iz Programa ruralnog razvoja FBiH za period 2015-2020); iii) opšte mjere koje se odnose na poljoprivredu (planirano 10 mjer). Strateški ciljevi i prioriteti Ministarstva u skladu sa Srednjoročnom strategijom razvoja poljoprivrednog sektora u mandatnom razdoblju 2015. – 2019. godini su:

-Razvoj poljoprivrede i pripadajućih sektora uz podizanje tehničko-tehnološkog nivoa, efikasnije korištenje raspoloživih resursa, te uvažavanje zahtjeva modernih tržišta.

-Osiguranje uslova za snažnije generiranje stabilnijeg dohotka u okviru poljoprivrednog sektora i unaprjeđenje kvaliteta života u ruralnim sredinama.

-Održivo upravljanje prirodnim resursima i prilagođavanje poljoprivrede klimatskim promjenama.

-Prilagođavanje institucionalno-zakonodavnog okvira i poljoprivredne politike sa Zajedničkom poljoprivrednom politikom Evropske unije (CAP EU) uz uvažavanje stepena razvijenosti poljoprivrednog sektora FBiH.

-Programske aktivnosti navedenog strateškog cilja 1 (Razvoj poljoprivrede i pripadajućih sektora uz podizanje tehničko-tehnološkog nivoa, efikasnije korištenje raspoloživih resursa, te uvažavanje zahtjeva modernih tržišta) su posebno usmjerene na realizaciju sljedećih operativnih ciljeva i to:

-Ubrzavanje preuzimanja ACQUIS-a – (pravni okvir u oblasti poljoprivrede uskladiti sa EU standardima - izrada zakona);

-Smanjivanje razlika u uslovima poslovanja u odnosu na zemlje regiona;

-Povećanje brojnosti i kvaliteta stočnog fonda;

-Jačanje prepoznatljivosti poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda na domaćem i internacionalnom tržištu;

-Regulatorno-organizaciono, materijalno-finansijsko, personalno i stručno jačanje poljoprivrednog savjetodavstva;

-Unapređenje gospodarenja i uređenja poljoprivrednog zemljišta; (zaštita zdravlja bilja, realizacija Akcionih planova i izrada izvještaja);

-Ruralni razvoj (program, projekti i obuke);

-Zakon o poljoprivredi FBiH („Službene novine Federacije BiH“, br.88/07, 04/10, 07/13), utvrđeni su ciljevi i mjere poljoprivredne politike ovog entiteta, te otvoreni procesi za jačanje konkurentnosti podizanjem kvaliteta poljoprivredno-prehrambenih proizvoda. Jasno je naznačen put evropskih integracija, primjenom mjera podrške za poljoprivredu i ruralni razvoj na svim nivoima vlasti u cilju prilagođavanja i usklađivanja mjerama u EU.

-Zakon o novčanim podrškama u poljoprivredi i ruralnom razvoju („Službene novine Federacije BiH“ broj 42/10). Ovim Zakonom se propisuju: mjere novčanih podrški u poljoprivredi i ruralnom razvoju, sa modelima podrške i načinom njihove realizacije; važnost provedbe u skladu sa obavezama i potpisanim sporazumima BiH, npr. Sporazum o približavanju i stabilizaciji sa EU; potreba usklađivanja entiteskog i kantonalnih nivoa podrške, kako bi se izbeglo podudaranje po istoj osnovi i istim kriterijima.

Ostali zakoni:

-Zakon o stočarstvu („Službene novine Federacije BiH“, broj 66/13),

-Zakon o slatkovodnom ribarstvu („Službene novine Federacije BiH“, broj 64/04),

-Zakon o poljoprivrednom zemljištu („Službene novine Federacije BiH“, broj 52/09),

-Zakon o zaštiti bilja od bolesti i štetočina koje ugrožavaju cijelu zemlju ("Službeni list RBiH", br. 2/92 i 13/94),

-Zakon o sjemenu i sadnom materijalu („Službene novine Federacije BiH“, br. 55/01 i 31/14),

-Zakon o poljoprivrednim savjetodavnim službama („Službene novine Federacije BiH“, broj 66/13),

-Zakon o vinu („Službene novine Federacije BiH“, broj 55/12).

Navedene zakone prate podzakonski akti koji su doneseni na osnovu istih. U 2016.godini u FBiH usvojeni su zakonski i podzakonski akti:

-Zakon o organskoj proizvodnji („Službene novine Federacije BiH“, broj 72/16), u okviru kog je za pčelarstvo izuzetno bitan Član 14.

-Odluka o usvajanju Programa utroška sredstava sa kriterijima raspodjele sredstava "Subvencija privatnim preduzećima i preduzetnicima – Poticaj za poljoprivredu " iz Budžeta FBIH za 2016. godinu („Službene novine Federacije BiH“, br 23/16, 77/16 i 102/16) u daljem tekstu Program

-Pravilnik o uslovima i načinu ostvarenja novčanih podrški po modelu ostalih vrsta novčanih podrški u poljoprivredi („Službene novine Federacije BiH“, br. 95/15 i 86/16),

-Pravilnik o načinu i uslovima ostvarivanja novčanih podrški po modelu poticaja proizvodnji („Službene novine Federacije BiH“, br. 60/14, 75/14 i 76/16).

Federalni propisi koji su bili u postupku izrade i donošenja:

- Program ruralnog razvoja u Federaciji BiH za period 2014-2020
- Zakon o izmjenama Zakona o poljoprivredi FBiH
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o novčanim podrškama u poljoprivredi i ruralnom razvoju
- Zakon o slatkovodnom ribarstvu u Federaciji BiH
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o poljoprivrednom zemljištu
- Pravilnik o načinu i metodama atestiranja poljoprivredne mehanizacije
- Izmjene i dopune pravilnika o materijama koje se smatraju štetnim i opasnim, te granične vrijednosti dozvoljenih količina štetnih i opasnih materija u tlu, monitoring i metode njihovog ispitivanja, prevencije, zaštite i sanacije
- U okviru Federalnog ministarstva za poljoprivredu, vodoprivredu i šumiarstvo postoji i set Registara koji se odnose na gazdinstva, laboratorije, proizvođače poljoprivrednog sjemena, presadnica i micelija jestivih i ljekovitih gljiva, poljoprivrednog sadnog materijala, pravnih i fizičkih lica za promet fitofarmaceutskim sredstvima, distributera i uvoznika mineralnih gnojiva, mineralnih gnojiva, fitoregistar, uzgajivače uzgojno vrijednih životinja, ergela, subjekata iz oblasti prehrambene i duhanske industrije.

Pored navednih zakonskih okvira, potrebno je napomenuti i kantonalne politike, koje u značajnoj mjeri doprinose kompletном ambijentu za razvoj poljoprivredne proizvodnje, te se iste trebaju sagledati kao posebni subjekti. S obzirom na obimnost takve analize (10 kantona) za potrebe ovog istraživanja koristili smo podatke FMPVŠ BiH, gdje su isti objedinjeni.

Pravni okvir za sprovođenje poljoprivredne politike u RS čine zakonski i podzakonski akti, te strateški dokumenti.

-Strateški plan razvoja poljoprivrede i ruralnih područja Republike Srpske 2016-2020, rezultat je objedinjavanja do tada dva odvojena strateška dokumenta (Strategija razvoja poljoprivrede Republike Srpske do 2015.godine i Strateški plan ruralnog razvoja Republike Srpske za period 2010-2015), čime je osiguran kontinuitet u strateškom planiranju poljoprivredne i ruralne politike. Ovaj Strateški plan zasniva se na tri stuba (kao i kod entiteta FBiH), i sadrži 6 strateških ciljeva, 16 specifičnih ciljeva i 52 mjere za njihovu realizaciju. Glavna očekivanja od ovog realizacije ovog plana su: povećanje obima i produktivnosti poljoprivredne proizvodnje i obezbjeđenje stabilnosti prihoda poljoprivrednih proizvođača, jačanje konkurentnosti sektora poljoprivrede kroz povećanje nivoa investicija, povećanje stepena dodane vrijednosti i tržišnosti putem veće finalizacije proizvoda, uravnotežen integralni ruralni razvoj, održivo upravljanje prirpodnim resursima i ublažavanje posljedica klimatskih promjena i sistemska podrška razvoju sektora poljoprivrede i ruralnih područja. Takođe, planirana je i reforma dosadašnje politike poticaja, približavanjem mjerama u EU (direktni poticaji po jedinici površine i grlu stoke).

-Zakon o republičkoj upravi RS („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 118/08, 11/09, 74/10, 86/10, 24/12 i 121/12), ovim dokumentom je definisana uloga MPŠV RS kao institucije zadužene za obavljanje upravnih i stručnih poslova u domenu kreiranja i implementacije poljoprivredne politike.

-Zakon o poljoprivredi Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 70/06), definisani su ciljevi i mjere poljoprivredne politike, kao i način njene implementacije i monitoringa, gdje je takođe predviđeno da se poljoprivredna politika sprovodi na osnovu Strategije razvoja poljoprivrede Republike Srpske.

-Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede i sela („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 43/02 i 106/09), zakon definiše da se podsticajna sredstva raspoređuju u skladu sa poljoprivrednom politikom koja je utvđena u Strategijom razvoja poljoprivrede Republike Srpske.

Ostali zakoni:

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o poljoprivrednom zemljištu Sl. Gl. RS 14/10

Zakon o dopunama Zakona o poljoprivrednom zemljištu Sl. Gl. RS 86/07

Zakon o poljoprivrednom zemljištu Sl. Gl. RS 93/06

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o poljoprivredi Sl. Gl. RS 71/09

Zakon o izmjeni Zakona o poljoprivredi Sl. Gl. RS 86/07

Zakon o dopuni Zakona o poljoprivredi Sl. Gl. RS 20/07

Zakon o poljoprivredi Sl. Gl. RS 70/06

Zakon o izmjenama i dopuni Zakona o protivgradnoj zaštiti Republike Srpske Sl. Gl. RS 110/08

Zakon o izmjenama i dopuni Zakona o obezbjeđivanju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede i sela Sl. Gl. RS 106/09

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o poljoprivrednim zadrugama Sl. Gl. RS 106/09

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o poljoprivrednim zadrugama Sl. Gl. RS 78/11

Zakon o poljoprivrednim zadrugama Sl. Gl. RS 73/08

Zakon o komori inženjera poljoprivrede Republike Srpske Sl. Gl. RS 59/09

Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za posticanje poljoprivrede i sela

Resora Biljne proizvodnje i fitosanitarne oblasti

Zakon o mineralnim đubrивима Sl. Gl. RS 24/12

Zakon o sadnom materijalu Sl. Gl. RS 37/09

Zakon o izmjenama I dopunama Zakona o sjemenu poljoprivrednog bilje Sl. Gl. RS 100/11

Zakon o sjemenu poljoprivrednog bilje Sl. Gl. RS 37/09

Zakon o zaštiti zdravlja bilje Sl. Gl. RS 25/09

Zakon o sredstvima za zaštitu bilje Sl. Gl. RS 52/10

U Brčko Distriktu BiH resor poljoprivrede smješten je u okviru Odjeljenja za poljoprivrodu, šumarstvo i vodoprivrodu Vlade Brčko Distrikta sa resorima Poljoprivreda, Šumarstvo i Vodoprivreda i Veterinarstvo.

U Brčko Distriktu BiH izrađena je Strategija zaštite životne sredine Brčko Distrikta BiH zaperiod 2016-2026 u kojoj je definiran i segment poljoprivredne proizvodnje (tč. 2.2.3.1.). Navedeno je da poljoprivredno zemljište učestvuje sa 35.282 ha, odnosno 71,52%. Više od polovine ukupnih poljoprivrednih površina čini zemljište više bonitetne klase, smješteno najvećim dijelom uz obalu rijeke Save i u jugozapadnom dijelu Brčko distrikta BiH. Poljoprivredna proizvodnja se, najvećim

dijelom, odvija na porodičnim gazdinstvima. Prema raspoloživim podacima Odjeljenja za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu Vlade Brčko distrikta BiH, 25% gazdinstava raspolaže posjedom veličine 2-4 ha, 48% posjedom od 2 ha i manjim, a čak 32% ukupnog broja gazdinstava posjedom manjim od 1 hektara, tako da je usitnjeno parcela veliki problem i limitirajući faktor u poljoprivrednoj proizvodnji. Brčko distrikt BiH ima velike mogućnosti da primarnu poljoprivrednu proizvodnju usmjeri ka prerađivačkim kapacitetima, naročito kod industrijskih kultura suncokreta, soje, uljane repice.

Politika prihoda poljoprivrednih gazdinstava, politika proizvodnje, strukturalna politika i politika ruralnog razvoja u BD BiH, definisana je zakonskim aktom:

-Zakon o podsticaju u poljoprivrednoj proizvodnji, cilj ovog Zakona je bio osiguranje dugoročnih poticaja koji će sačuvati i unaprijediti komercijalne poljoprivredne proizvodnje, uticati na ruralni razvoj i opstanak sela. U tom cilju su definisana sredstva za svaku budžetsku godinu u minimalnom iznosu od 4.000.000,00 KM. Nažalost, Strateški dokument kao plan razvoja poljoprivrede i plan ruralnog razvoja ne postoji, dokument je u pripremi i čeka na usvajanje.

Postojeća struktura glavnih budžetskih izdvajanja - direktnih plaćanja u okviru BiH, odnosno njenim entitetima i BD BiH, sa značajnim učešćem plaćanja na bazi prodatog proizvoda, u kontekstu evropskih integracija i približavanja ZPP EU, pokazuje da je još uvijek prisutan raskorak i nedovoljna harmonizacija. Ovaj problem je prepoznat u novim strateškim dokumentima urađenim od oba BiH entiteta, kojima je predviđeno da gotova sva direktna plaćanja budu na bazi površine/grla stoke.

Treba istaći da su u svim administrativnim jedinicama u BiH, direktna plaćanja veoma osjetljivo pitanje i ponekad razlog nezadovoljstva i socijalnog bunta poljoprivrednih proizvođača (kašnjenje isplata, kreiranje budžeta). Pored toga, jedan od većih problema koji se može reći za mjere direktnog plaćanja u entitetima i BD BiH je njihovo administriranje i sama kontrola, što su svakako jedan od ključnih uslova koje BiH mora riješiti prije pristupanja EU. U entitetima i BD BiH postoje registri poljoprivrednih gazdinstava koji su alfanumerički i potrebna je minimalna intervencija kako bi se uskladili sa EU (definicija gazdinstava i sistema registracije posjeda), kao i definisanje sistema za razmjenu podataka. Trenutni najveći problem za implementaciju mjera direktnih plaćanja je nepostojanje adekvatnog nadzora u identifikaciji poljoprivrednog zemljišta (LPIS sistem).

U cilju približavanja ZPP-u i preuzimanju njegovog koncepta neophodno je uspostaviti sistem koordinacije politika između FBiH, RS i BD BiH.

1.2. PRIRODNI RESURSI KAO OSNOVA POLJOPRIVREDNE PROIZVODNJE

Tri ključna resursna faktora za poljoprivrednu proizvodnju su: klima, zemljište/tlo i voda.

Klima u BiH varira od umjerenog kontinentalnog u sjevernom dijelu Panonske nizije duž rijeke Save i u zoni podnožja, do alpske klime u planinskim regijama, i mediteranske klime u priobalnom području i području regije niske Hercegovine na jugu i jugoistoku. Nizijske oblasti sjeverne BiH imaju srednju godišnju temperaturu između 10 i 12°C, dok je u oblastima iznad 500 m nadmorske visine srednja godišnja temperatura ispod 10°C. U priobalnom području srednja godišnja temperatura vazduha varira između 12 i 17°C. U periodu od 1981. do 2010. godine evidentirano je povećanje temperature na čitavom prostoru BiH. Najveće povećanje je tokom ljetnog i zimskog perioda i iznosi oko 1°C. Godišnje količine padavina variraju od 800 mm na sjeveru duž rijeke Save, do 2.000 mm u centralnim i jugoistočnim planinskim regijama (1961.-1990.). Prosječna godišnja količina padavina u BiH je oko 1.250 mm, ali one nisu jednakom raspoređene, ni prostorno ni vremenski (Drugi nacionalni izvještaj o BiH u skladu sa okvirnom konvencijom UN o klimatskim promjenama, UNDP, 2013.)

Klimatske promjene se u BiH ogledaju kroz porast srednjih temperatura. Za posljednjih stotinu godina temperatura je prosječno porasla za 0,8°C (što je u skladu s globalnim trendovima), s tendencijom ubrzanja, pa je tako srednja dekadna temperatura u prethodnoj dekadi 2000.-2010. najtoplja u

posljednjih 120 godina. Očekuje se da će se trajanje suhih perioda, učestalost poplava od bujica i intenzitet erozije tla povećati tokom ovog vijeka. Pored toga, očekuje se povećanje učestalosti grada, oluja, grmljavina i maksimalne brzine vjetra, što može predstavljati prijetnju svim oblicima ljudske aktivnosti (Prvi nacionalni izvještaj o klimatskim promjenama prema UNFCCC, 2009; Studija ranjivosti Federacije BiH, 2011.).

Primarni prirodni resurs koji uslovljava obim i strukturu poljoprivredne proizvodnje je poljoprivredno zemljište, njegova površina, topografske karakteristike i kvalitet. Poljoprivredno zemljište je neobnovljivi prirodni resurs koji je moguće održivo koristiti na način da ga se koristi kontinuirano, te da mu se štiti kvalitet i kvantitet. Globalni trendovi u ovoj oblasti idu u smjeru povećanja cijene hrane i poljoprivrednog zemljišta, tako da se radi o dobru koje postaje jedan od ključnih osnova održivog razvoja svake zemlje pa tako i BiH.

Ulazak Bosne i Hercegovine u Evropsku Uniju će u velikoj mjeri uticati na njenu poljoprivrednu politiku i politiku upravljanja zemljištem.

Među značajnim uzrocima nedovoljne proizvodnje osnovnih poljoprivrednih proizvoda u BiH je nedovoljno i neadekvatno korištenje poljoprivrednog zemljišta. Prema statističkim izvorima, u BiH ima 2,2 miliona ha poljoprivrednog zemljišta, od čega je 1,6 miliona ha obradivo zemljište, a 600 hiljada ha su pašnjaci (Agencija za statistiku BiH i zavodi za statistiku Republike Srpske i Federacije BiH, 2016). U poljoprivrednom smislu najvrjednijeg zemljišta (I i II bonitetna klasa) u BiH je malo (300 hiljada ha). Prema podacima BiH MAC-a za 2016. godinu, u BiH ukupna minski sumnjiva površina obuhvata 1.145 km² (2,3% u odnosu na ukupnu površinu u BiH), a najveći dio tih površina je u kategoriji poljoprivrednog zemljišta. Najveći dio poljoprivrednog zemljišta, naročito obradivog, je u privatnom vlasništvu, ali je njegova distribucija na oko 350 hiljada seoskih domaćinstava nepovoljna. Prepreke razvoju efikasnog tržišta privatnim poljoprivrednim zemljištem su, između ostalog: velika usitnjenost poljoprivrednog zemljišta, nesređeno zemljišno-knjižno i katastarsko stanje, nedostatak organiziranih i sistematizovanih podataka o ponudi i potražnji, nepostojanje porezne politike za sistematsko rješavanje problema zapuštenog poljoprivrednog zemljišta, prenamjena poljoprivrednog u građevinsko zemljište. Za promovisanje boljeg korišćenja poljoprivrednog zemljišta i podrške budućoj primjeni poticaja na bazi zemljišne površine neophodno je uspostavljanje efikasnog sistema za identifikaciju zemljišnih parcela koji se bazira na stvarnom korištenju površina, koristeći geografski informacioni sistem (GIS).

Tabela 3: Struktura obradivih površina u BiH, entitetima i BD BiH, 2015. godina

(u 000 ha)

	Poljoprivredna površina	Obradive površine (ha)					Pašnjaci	Bare, trstici i ribnjaci
		Ukupno	Oranice i bašte	Voćnjaci	Vinogradi	Livade		
BiH	2.200	1.598	1.035	101	5	457	599	3
Federacija BiH	1.181	747	428	45	5	269	432	2
Republika Srpska	983	816	577	52	0	187	166	1
Brčko Distrikt BiH	36	35	30	4	0	1	1	0

Izvor: FBiH:Federalni zavod za statistiku, RS: Statistički godišnjak Republike Srpske, BD: Agencija za statistiku BiH

Tabela 4. Pregled poljoprivrednih površina po kantonima na području Federacije

BiH u 2015. godini (ha)

Kanton	Oranice i bašte	Voćnjaci	Vinogradi	Livade	Obradiva površina	Pašnjaci	Ribnjači	Trstici i bare	Poljop. površina
USK	104.895	2.802	1	41.899	149.597	32.152	0	1.552	183.301
PK	22.495	656	6	2.018	25.175	548	9	152	25.884
TK	85.392	16.049	22	15.398	116.861	10.577	0	0	127.438
ZDK	58.721	9.318	10	31.053	99.101	13.580	0	2	112.683
BPK	3.282	2.429	1	5.440	11.152	6.912	0	0	18.064
SBK	48.475	4.575	0	35.877	88.927	23.327	0	17.140	129.394
HNK	23.362	5.695	2.908	40.656	72.620	112.706	0	341	185.667
ZHK	18.498	185	994	5.673	25.349	22.367	0	0	47.716
KS	11.147	2.984	0	15.565	29.696	16.073	0	0	45.769
K10	51.440	316	3	75.297	127.056	193.854	0	0	320.910
Ukupno	427.706	45.008	3.945	268.875	745.533	432.095	9	19.187	1.196.824

Izvor podataka: Federalni zavod za statistiku

Federacija Bosne i Hercegovine: Prema statističkim podacima (Federalni zavod za statistiku) za 2015. godinu, u strukturi poljoprivrednog zemljišta od ukupno 1.181.000 ha, obradivo zemljište zauzima 747.000 ha ili 63,2% (oranice-njive i bašte 428.000 ha, voćnjaci 45.000 ha, vinogradi 5.000 ha, livade 267.000 ha), a neobradivo 435.000 ha ili 36,8% (pašnjaci 432.000 ha i trstici i bare 2.000 ha). Prema podacima BH MAC-a za 2013. godinu, na prostoru FBiH ima oko 938,90 km² površina koje se smatraju miniranim. Upravljanje ovim resursom u Federaciji BiH uređeno je slijedećim propisima: Strategija gospodarenja poljoprivrednim zemljištem, Osnove uređenja zemljišta-program navodnjavanja i program okrupnjavanja posjeda u Federaciji BiH, Projekat višenamjenskog

vrednovanja zemljišta u Federaciji BiH kao i drugi dokumenti koji ukazuju na potrebu posvećivanja posebne pažnje gospodarenju osnovnim resursom poljoprivredne proizvodnje – poljoprivrednim zemljištem. Ministarstvo i kantonalna resorna ministarstva dužna su voditi evidenciju o poljoprivrednom zemljištu u vlasništvu države. Kantonalna ministarstva vode posebnu evidenciju o poljoprivrednom zemljištu koje je dato u zakup, koncesiju, uređenje i promjenu namjene korištenja zemljišta.

Republika Srpska: Prema statističkim podacima (Republički zavod za statistiku Republike Srpske), u 2015. godine Republika Srpska je imala 983 000 ha poljoprivrednog zemljišta, od čega je 816 000 ha obradivog zemljišta, a 166 000 ha pašnjaka. U strukturi obradivog zemljišta oranice učestvuju sa 577 000 ha, voćnjaci i vinogradi sa 52 000 ha, a livade sa 187 000 ha. Prema podacima BH MAC-a za 2014. godinu, na području Republike Srpske je bilo 267 km² sumnjivih (miniranih) površina, što čini 1,07% od ukupne poljoprivredne površine.

Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine: U Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine od 36 000 ha poljoprivrednog zemljišta najviše je oranica (30 000 ha), a slijede voćnjaci (4 000 ha), livade (1 000 ha) i pašnjaci (1 000 ha) (Agencija za statistiku BiH, 2016.).

Hidrološku kartu BiH čine rijeke i prirodna i vještačka jezera. Sa prosječnim padavinama od 1.250 mm područje BiH je jedno od vodnijih područja Evrope, naročito južne Evrope.

Federacija Bosne i Hercegovine: U Federaciji BiH ukupna zapremina oborinskih voda iznosi 33x10⁹ m³. Ukupni oticaj sa prostora Federacije BiH kreće se oko 1.050 m³/sec, dok se prosječni oticaj sa prostora Federacije BiH kreće oko 670 m³/sec. Prosječni koeficijent oticanja sa teritorije Federacije BiH iznosi 0,64. Prostorna i vremenska raspodjela vode u Federaciji BiH je dosta neravnomjerna. Najizraženije potrebe za vodom su u regiji Posavine koja ima značajan poljoprivredni potencijal, a ujedno su i najsiromašniji dio Federacije BiH u pogledu sopstvenih voda. Periodi slabijih padavina na prostorima osnovnih podslivova u Federaciji BiH traju relativno dugo, i to u periodu od juna do septembra. To je ujedno i period kada je potreba i potražnja za vodom, naročito poljoprivrednog sektora, najveća. U postojećoj prostornoj i vremenskoj preraspodjeli voda u Federaciji BiH teško će se naći prostora za zahvatnje voda za intenzivno navodnjavanje. Osiguranje vode za potrebe navodnjavanja stoga treba rješavati u okviru izgradnje višenamjenskih akumulacija ili preraspodjelom voda u okviru postojećih akumulacija.

Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine: Neposredni sliv rijeke Save na području Brčko Distrikta BiH, pripada obodnom dijelu Panonske nizije, sa umjereno kontinentalnom odnosno srednje – evropskom klimom. Srednje godišnje temperature iznose oko 13° C, a godišnje padavine se kreću od 700 do 1.100 l/m². Na vodnom području rijeke Save, u Brčko Distriktu BiH, identificirana su 24 vodotoka slivne površine od 10 km², relativno raspoređenih po podslivovima. Zakonom o zaštiti voda Brčko distrikta BiH utvrđena su tri osnovna podsliva Vodnog području rijeke Save na području Brčko Distrikta BiH i to: neposredni sliv rijeke Save u Brčko Distriktu BiH, podsliv Brke i Podsliv Tinje.

Kao i u većini drugih zemalja, prirodni i drugi uslovi za poljoprivrednu proizvodnju nisu isti na čitavoj teritoriji BiH.

U okviru EU postoji klasifikacija područja s prirodnim ograničenjima za bavljenje poljoprivredom ANC. BiH nema takvu podjelu i nema posebne mjere za podršku takvim područjima, kao što to ima EU u sklopu ZPP-a.

Republika Srpska je usvajanjem Strateškog plana razvoja poljoprivrede i ruralnih područja prepoznala potrebu posebnog tretmana manje povoljnih područja i stoga je jedan od zadataka iz tog plana usvajanje regulative kojom će se definisati kriteriji i na osnovu kojih će se izvršiti identificiranje manje povoljnih područja za bavljenje poljoprivredom.

Federalni Zakon o poljoprivredi je, donekle različito u odnosu na kategorije i kriterije utvrđene odredbama Uredbe Vijeća (EC)1257/1999, propisao da se područja s težim uslovima privređivanja odnose na: brdsko-planinska područja (određena nadmorska visina) i područja nepovoljnih hidroloških i pedoloških obilježja. Predviđeno je da će se područja s težim uslovima privređivanja utvrditi posebnim zakonom.

1.3. POREĐENJE UVOZNO-IZVOZNIH KAPACITETA BIH

Učešće poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda u vanjsko-trgovinskoj razmjeni BiH je značajno, uz mnogo veće učešće u uvozu (2,8 milijardi KM, 18,1%, 2015. godina) u odnosu na učešće u izvozu (840 miliona KM, 9,4%, 2015. godina). Dostupni trgovinski podaci pokazuju da se pokrivenost uvoza izvozom poljoprivredno-prehrambenih proizvoda poboljšava, ali sporo (2006. godine 14,0%, a 2015. godine 29,4%-Vanjskotrgovinska komora BiH). Obzirom na jedinstvenost ekonomskog prostora i evidentiranje podataka o izvozu i uvozu prema sjedištu uvoznika/izvoznika, nije svrsishodno podatke o vanjsko-trgovinskoj razmjeni analizirati na nivou entiteta i Brčko Distrikta BiH.

Ostvarena vanjsko-trgovinska razmjena poljoprivrednih proizvoda u 2015. godini iznosila je 3,71 milijardu KM i veća je za 9% u odnosu na ukupnu vanjsko-trgovinsku razmjenu iz prethodne godine. Uvoz poljoprivrednih proizvoda je bio na razini vrijednosti od 2,89 milijardi KM, i veći je za 5% u usporedbi na vrijednost uvoza iz prethodne godine. Izvoz poljoprivrednih proizvoda u 2015. godini iznosio je 818 miliona KM i veći je za 26% u odnosu prethodnu godinu. Negativni saldo u trgovini poljoprivrednim proizvodima u 2015. godini je iznosio 2,07 milijardi KM što je za 1,5% manje u usporedbi sa ostvarenim deficitom iz prethodne godine.

Kada je riječ o izvozu poljoprivrednih proizvoda, oko 35% ukupnog izvoza poljoprivrednih proizvoda je bilo usmjereni ka CEFTA-a tržištu (pokrivenost uvoza izvozom u 2015. godini iznosila je 15,6%), oko 30% ka tržištu EU (246,30 miliona KM), a na ostala tržišta je plasirano 35% ukupnog izvoza. Oko 22% ukupnog izvoza poljoprivrednih proizvoda u EU plasira se u Njemačku, u Italiju oko 19%, Hrvatsku oko 14%, Sloveniju i Austriju oko 12%.

Poljoprivredni proizvod koji je najviše izvožen u Srbiju su: maline u vrijednosti od 17,9 miliona KM što je u odnosu na 2014. godinu više za 5,3 miliona KM

Najveća vrijednost izvoza od 119 miliona KM u 2015. godini ostvarena je izvozom biljne i životinjske masti, zatim voća, kore agruma, dinja i lubenica sa vrijednosti izvoza od 103 miliona KM, mesa i jestivih klaničnih proizvoda kod kojih je vrijednost izvoza iznosila 100 miliona KM.

Posmatrano po glavama carinske tarife top deset uvoznih skupina poljoprivredno-prehrambenih proizvoda u 2015. godini su:

Glava CT 22	Piće, alkoholi i sirće, sa učešćem od 12%,
Glava CT 02	Meso i jestivi klanični proizvodi od 9%,
Glava CT 10	Žitarice 8,6%,
Glava CT 21	Razni prehrambeni proizvodi od 8%,
Glava CT 23	Ostaci i otpaci od prehrambene industrije, pripremljena životinjska hrana od 7%,
Glava CT 19	Proizvodi na bazi žitarica, brašna, mlijeka i slično sa učešćem od 6%,
Glava CT 08	Jestivo voće, kore agruma, dinja i lubenica sa učešćem od 5%,
Glava CT 15	Biljna i životinjska mast, vosak i slično, sa učešćem od 6%,
Glava CT 18	Kakao i proizvodi od kakaa, sa učešćem od 5%,
Glava CT 04	Mlijeko i drugi mliječni proizvodi, jaja peradi, ptičja jaja i med sa učešćem od 5%.

Poljoprivredni proizvodi kod kojih je zabilježeno **značajnije povećanje uvoza u 2015. godini su:**

* Žive životinje i to za 63,07%, uljano sjeme i razno zrnevље за 23,45%, biljna i životinjska mast, i **vosak za 10,6%**.

U 2016. godini, izvoz poljoprivrednih proizvoda iznosio je 934,41 milion KM, uvoz poljoprivrednih proizvoda bio je 2,95 milijardi KM, te je zabilježen deficit u razmjeni poljoprivrednim proizvodima od 2,01 milijardu KM.

U posmatranoj 2016. godini, u odnosu na prethodnu godinu, izvoz poljoprivrednih proizvoda je povećan za 14,28%, dok je uvoz povećan za 2,04%, što je dovelo do pada deficit-a od 2,79%.

Pokrivenost uvoza izvozom BiH u razmjeni poljoprivrednim proizvodima iznosila je 31,68%.

Posmatrano po regijama, u 2016. godini je izvoz poljoprivrednih proizvoda u EU povećan za 7,77%, uvoz poljoprivrednih proizvoda iz EU smanjen za 2,50%, te je zabilježen pad deficit-a u razmjeni poljoprivrednih proizvoda sa EU od 4,39%. U posmatranoj 2016. godini, izvoz poljoprivrednih proizvoda u EU učestvuje sa 28,41% u ukupnom BH izvozu poljoprivrednih proizvoda, a uvoz poljoprivrednih proizvoda iz EU učestvuje sa 52,45% u ukupnom BH uvozu poljoprivrednih proizvoda. U razmjeni poljoprivrednim proizvodima sa EU pokrivenost uvoza izvozom u 2016. godini iznosila je 17,15%.

Tabela 5: Uporedni pregled BiH razmjene poljoprivrednim proizvodima po regionima

Region	2015. (u Mil.KM)				2016. (u Mil.KM)					
	IZVOZ	Učešće	UVOZ	Učešće	IZVOZ	Učešće	Index	UVOZ	Učešće	Index
EU	246,30	30,12	1.587,05	54,90	265,44	28,41	107,77	1.547,31	52,45	97,50
CEFTA	283,24	34,64	855,47	29,59	306,46	32,80	108,20	903,80	30,64	105,65
EFTA	7,74	0,95	3,96	0,14	10,73	1,15	138,66	4,81	0,16	121,57
Uost*	229,18	28,03	58,17	2,01	295,17	31,59	128,79	59,67	2,02	102,58
Ostatak svijeta	51,17	6,26	386,33	13,36	56,61	6,06	110,61	434,37	14,72	112,44
UKUPNO	817,63	100,00	2.890,97	100,00	934,41	100,00	114,28	2.949,96	100,00	102,04

Izvor: Agencija za statistiku BiH

* Zemlje ugovora o slobodnoj trgovini (Turska)

** Poljoprivredni proizvodi su razvrstani po CN klasifikaciji (1-24)

Izvor: Dokument "Analiza vanjskotrgovinske razmjene Bosne i Hercegovine 2016. godine"

1.3.1. Stočarstvo

Na osnovu izvještaja Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine (Godišnji izvještaj iz oblasti poljoprivrede, ishrane i ruralnog razvoja za Bosnu i Hercegovinu za 2015. godinu) pod tačkom 2.4.2. Proizvodnja ostalih stočarskih proizvoda navedeno je da su značajni proizvodnja jaja, vune i meda. Proizvodnja vune u 2015. godini iznosila je 1.391 tonu što je za 6% više u odnosu na prošlu godinu, jaja 721.607 hiljada komada i veća je za 3% u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosila 702.121 hiljadu komada. Povoljne vremenske prilike su utjecale na značajno povećanje proizvodnje meda od 4.926 tona što je čak za 84% više u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosila 2678 tona. Posmatrajući proizvodnju ovih stočarskih proizvoda u **Republici Srpskoj** u 2015. godini se bilježi smanjenje proizvodnje jaja i to za oko 3%, dok proizvodnja meda i vune bilježi rast za 89%, odnosno za 10% u usporedbi sa proizvodnjom iz prethodne godine. Kada je riječ o **Federaciji BiH** zabilježen je rast proizvodnje jaja za 9%, vune za 3% i meda za 85%. U **Brčko Distriktu BiH** značajno povećanje se bilježi kod proizvodnje jaja za 60% u odnosu na prethodnu godinu, dok kod proizvodnje vune i meda nisu zabilježene značajne promjene.

Tabela 6: Proizvodnja jaja, meda i vune u Federaciji BiH, Republici Srpskoj i Brčko Distriktu (2014-2015.godina)

Proizvodi	Federacija BiH		Republika Srpska		Brčko Distrikt	
	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.
Jaja (ooo komada)	275.710	301.717	419.000	408.000	7.411	11.890
Med (tona)	1.546	2.862	1.042	1.974	90	90
Vuna (tona)	730	753	572	632	6	6

Izvor: Agencija za statistiku BiH, Zavod za statistiku Republike Srpske, Federalni zavod za statistiku

1.3.2. Pčelarstvo

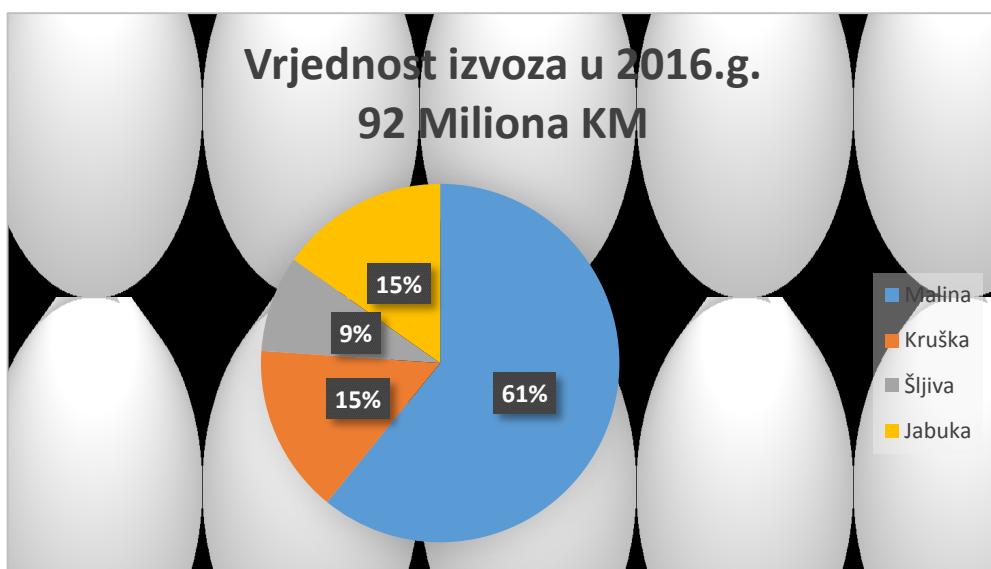
Posmatrajući vanjskotrgovinsku razmjenu meda, u posljednjih deset godina povrđuje se činjenica o nedovoljno iskorištenim izvoznim mogućnostima. Naime, izvoz meda je količinski, kao i vrijednosno u poređenju sa uvozom skoro zanemariv. Izvoz meda u prosjeku iznosi oko 2,9 tona u vrijednosti od 41 hiljadu KM, dok je uvoz u prosjeku iznosio 236 tona za koje je u prosjeku izdvojeno oko 2 miliona KM. Za vanjskotrgovinsku razmjenu je karakteristično da od 2012. godine izvoz bilježi kontinuirano povećanje dok se na strani uvoza bilježi pad. Izvoz meda je od količine 0,7 tona i vrijednosti izvoza od 16,5 hiljada KM, koliko je iznosio 2012. u 2016. dostigao količinu od 6,6 tona i vrijednost od 130 hiljada KM, dok je uvoz u istom periodu smanjen sa 271 tonu i vrijednosti od 2,3 miliona KM u 2012. godini na 182 tone i vrijednost od 1,2 miliona KM u 2016. godini. S obzirom na vrijednosti uvoza i izvoza deficit je evidentan tokom posmatranog desetogodišnjeg perioda. U 2016. nije zabilježen izvoz meda iz BiH u EU, dok je na Bliski Istok izvezeno 2,3 tone, ukupne vrijednosti 72.186 BAM.

1.3.3. Voćarstvo

Izvoz voća pojačan je naročito u periodu 2013.-2015. godina prije svega u zemlje poput Ruske Federacije kada je iskorišćen povoljan trgovачki položaj uslijed embarga kojeg ima ova zemlja od strane zemalja EU. Izvoz svježeg voća se sa 22,7 miliona KM u 2006. godini povećao za gotovo pet puta i u 2015. godini dostigao nivo od 103 miliona KM. Nažalost, proizvodi za koje BiH ima izrazito povoljne uslove, svježe voće i povrće i u analiziranom periodu 2006.-2015. bilježi trendove rasta uvoza ovih proizvoda. Uvoz svježeg voća sa 104,6 miliona KM (2006) na 147,1 milion KM (2015).

Grafikon 1 : Izvoz voća u 2016.g.(malina 56 mil., jabuka 14 mil., kruška 14 mil., šljiva 8 mil.)

Izvor. VTK BiH

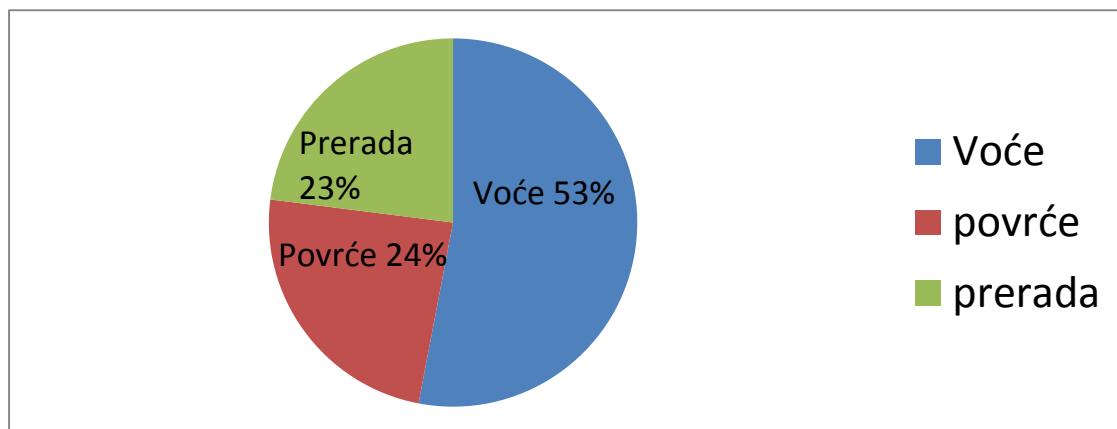
1.3.4. Povtarstvo:

Poljoprivrednih povrtarskih proizvod koji je najviše izvožen su:

- *Krastavac kornišon koji je od 2012 porastao sa 1 milion KM, na 13 miliona KM u 2016 godini*
- *Ostale povrtarske stavke su prerađevine od povrća (smrznuto povrće i kiseli programi salata) do ukupnog izvoza.*

Sve ostale kulture su od kad je prestao izvoz krompira 2012 na tržište Hrvatske na nivou statističkih slučaja koji se ne ponavljaju u pravilnim vremenskim intervalima (sezonom).

Grafikon 2: Struktura uvoza

Vrijednost ukupnog uvoza u BiH iznosi 312 miliona KM

Vrijednost uveženog povrća u BiH iznosio je 2106 24% od navedenog iznosa ili 74,88 mil.KM

1.3.5. Aromatično i ljekovito bilje

Prema podacima Vanjskotrgovinske Komore (VTK), godišnji izvoz ljekovitog i aromatičnog bilja, šumskog voća i divljih gljiva u BiH premašuje 32 miliona KM. Tradicionalno sakupljanje je dominiralo u sektoru ljekovitog i aromatičnog bilja (MAP- *Medicinal and aromatic plants*) u BiH. Međutim, u novije vrijeme, raste trend za uzgoj određenih proizvoda. Broj porodica uključenih u prikupljanje MAP-a u BiH procjenjuje se na približno 50.000, od čega je gotovo 3.000 organizirano u preko 50 preduzeća koja kupuju ljekovito bilje. Osim prikupljanja i prerade divljih biljaka, voća i gljiva, postoje i brojni proizvođači koji se bave uzgojem ljekovitog bilja na plantažama (poput kamilice, metvice, smilja, lavande, bosioka itd.). Većina izvozno orijentiranih tvrtki posjeduje organske certifikate za trgovinu na međunarodnim tržištima. Radi se o jednom od najbrže rastućih tržišta, gdje Bosna i Hercegovina ima čitav niz komparativnih prednosti u odnosu na okruženje. Bilans razmjene u sektoru ljekovitog bilja i šumskih plodova je izrazito pozitivan, uz ukupnu pokrivenost uvoza izvozom od 292%. Posmatrano po kategorijama, najbolju pokrivenost uvoza izvozom u 2016.godini bilježe eterična ulja (1347%) i gljive (494%), nakon čega slijede šumski plodovi (224%) i začini (211%). Pokrivenost je zadovoljavajuća za ljekovito bilje (103%). Jedini loš rezultat bilježi med (11%), gdje na jednu KM izvoza bilježimo uvoz od 9 KM. Prosječna cijena uvoznog meda u 2016.godini pala je na 5,94 KM/kg (2015- 9,24KM/kg). Izvoz eteričnih ulja je nakon stagnacije u 2015.godini na 3,2 mil. KM, u 2016.godini dosegao rekordnu vrijednost od 8 miliona KM.

Federacija Bosne i Hercegovine: Za Federaciju BiH ne postoje tačne informacije o zasijanim površinama, ali procjenjuje se da se samog smilja uzgaja na više od 1.000 ha (Federacija BiH, Udruženje proizvođača smilja). Ovo povećanje proizvodnje neizbjegno je izazvalo povećanje izvoza eteričnih ulja koja se u 2016. godini procjenjuju na vrijednosti između 3 i 8 miliona KM, uz procjenu povećanja količine u 2017. i kasnije. Iako MAP ima sve veći ekonomski (i socijalni) značaj, ostaje uglavnom pravno nereguliran i finansijski nepodržan. Postojeći zakonodavni i provedbeni propisi dostupni su na entitetskom nivou i odnose se, uglavnom, na opšte propise o zaštiti okoliša i smjernicama u dobroj poljoprivrednoj i skupljačkoj praksi. U Federaciji BiH 2014. godini objavljena je Crvena lista ugroženih divljih vrsta i podvrsta biljaka, životinja i gljiva („Službene novine FBiH“, broj 7/14), a nedostaju efikasne inspekcijske službe koje bi smanjile sivo tržište MAP-a i ograničile prekomjerno branje zaštićenih i ugroženih vrsta.

Tabela 7: Pregled površina ljekovitog i aromatičnog bilja u BiH, ha

Ljekovito i aromatično bilje u Federaciji BiH (ha)			
Godina	Smilje	Ostalo	Ukupno
2015	509	79	588
2016	1.147	94	1.241

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Saopćenja, podaci dostavljeni od nadležnih kantonalnih organa i vlastiti obračun

Republika Srpska: Pored sakupljanja i prerade samoniklog ljekovitog bilja postoji i određeni broj proizvođača koji se bave plantažnim uzgojem ljekovitog bilja (kamilica, nana, kadulja, smilje itd.), a neki od njih su ušli i u certifikaciju organske proizvodnje ljekovitog bilja. U Republici Srpskoj, 2016. godine, 44 pravna lica i 114 porodičnih gazdinstava su zasijali ljekovito i aromatično bilje na 158 ha (Statistički zavod Republike Srpske, 2015.). Otkupljeno ili proizvedeno ljekovito bilje se suši i prodaje farmaceutskoj industriji, uglavnom u inostranstvu. Jedan dio i sami proizvođači prerade i plasiraju na tržište. Nije zanemariva ni proizvodnja eteričnih ulja iz ljekovitog bilja. Glavni otkupljivači ljekovitog bilja na području Republike Srpske (iako otkup često "prelazi" entitetsku granicu) i preradivači su u Regionu Trebinja i Banja Luke.

Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine: U Brčko Distriktu BiH postoje podsticaji za ljekovito i začinsko bilje, ali ne postoji interes za ovom vrstom proizvodnje.

U posljednjih deset godina ili duže, USAID i Švedska su također vrlo aktivno pružale podršku sektoru poljoprivrede u BiH, uz značajne resurse i tehničku pomoć koja je pružana privatnom sektoru za poboljšanje konkurentnosti, unaprjeđenje produktivnosti, povećanje standarda kvalitete i izgradnji jačih veza sa ciljanim lancima vrijednosti. U tekućem periodu, putem treće generacije pomoći ovom sektoru, USAID i Švedska vlada trenutno finansiraju najveći projekt podrške poljoprivrednom sektoru, „Projekt razvoja tržišne poljoprivrede II (FARMA II)“.

2. ANALIZA STANJA SEKTORA

2.1. ANALIZA STANJA U STOČARSTVU

Prilikom analiziranja stanja u sektoru stočarstva u BiH i entitetima korišteni su zvanični podaci dobijenih iz javnih dokumentata entitetskih zavoda za statistiku (Republički zavod za statistiku RS, Zavod za statistiku FBiH), državne agencije za statistiku (Agencija za statistiku BiH) i državnog ministarstva (Ministarstvo spoljne/vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH). Vrlo često ulazni podaci u vezi stočarstva se razlikuju ne samo između gore navedenih institucija, već i u okviru iste institucije zavisno od dokumenta, a u odnosu na isti vremenski period ili godinu. Nepostojanost konzistentnosti ulaznih podataka ide u prilog tvrdnji da je za stočarstvo u Bosni i Hercegovini, odnosno cjelokupnu poljoprivredu u BiH, neophodan cjelovit i kvalitetan poljoprivredni popis, kojim

bi se konačno dobilo dovoljno kvalitetnih i tačnih podataka o stanju poljoprivrede i njenih sektora u BiH i entitetima.

Osnovni parametar korišten u analizi sektora stočarstva je bilo brojno stanje životinja u BiH po vrstama, ponegdje i kategorijama životinja, u vremenskom periodu od 2010. do 2016. godine. Izvor podataka za tabelu ispod bili su: MVTEO/MSTEO, Agencija za statistiku BiH, Republički zavod za statistiku RS i Zavod za statistiku FBiH.

Tabela 8: Stočni fond u BiH

VRSTA/KATEGORIJA	veličina	GODINA						
		2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
Goveda	(000 grla)	462	455	445	447	444	455	455
Krave i steone junice	(000 grla)	319	306	295	297	290	293	276
Ovce	(000 grla)	1046	1021	1005	1020	1025	1020	1016
Svinje	(000 grla)	590,4	577	539	530	533	564	545
Konji	(000 grla)	19,3	19	18	18	17	17	16
Koze	(000 grla)	63	65	65	69	74	73	73
Perad	komada	21.802.000	18.703.000	19.401.000	24.736.000	20.664.000	22.248.000	20.290.000
Koke nosilice	komada	3.777.000	3.646.000	4.321.000	6.675.000	5.602.000	5.352.000	5.000.000
Košnice pčela	(000 društava)	367	382	384	393	392	393	410

Ukupan broj goveda je ostao na nivou od 455 hiljada (2011., 2012., 2015. i 2016) ali je primjetno jasno smanjenje broja goveda u periodu 2010-2014. (18.000). Brojno stanje krava i steonih junica u 2016. godini bilježi značajniji pad u poređenju sa 2015., i to čak za 17.000 grla ili 6%. Uprkos tome, ukupan broj goveda u BiH u 2016. se nije smanjio, a uzrok tome je povećanje broja tovnih goveda, što je kompenzovalo smanjanje broja muznih grla. Na osnovu prethodno navedenog, sasvim je jasan trend smanjanja broja muznih krava i steonih junica i povećanja broja tovnih životinja-bikova i to prvenstveno iz razloga izvoza govedeg mesa u R. Tursku. Valja napomenuti da se grla za tov prvenstveno uvoze u BiH, te da je ovaj vid stočarske proizvodnje orientisan na uvoz teladi za tov i da zavisi isključivo od uvoza. Uzimajući u obzir smanjanje broja reproduktivno sposobnih goveda u BiH, ovaj negativan trend uvoza teladi i dalje će se nastaviti.

U 2016. godini je za 19 hiljada komada zabilježen i manji broj svinja u poređenju sa prethodnom godinom. Također, i broj krmača i suprasnih nazimica je manji za 3.000 grla ili 4%. Broj svinja je u prethodnim godinama varirao u rasponu od 502 do 710 hiljada grla na način da se broj svinja u jednoj godini neznatno poveća a već u narednoj se smanji. Kada je riječ o brojnom stanju krmača i suprasnih nazimica trend bilježi smanjenje ovih kategorije svinja od 2006. do 2016. godine sa 130 hiljada grla na 74 hiljade, s tim što je ipak najmanji broj ove kategorije svinja od 69 hiljada zabilježen 2012. godine.

Ovce su vrsta životinja čije brojno stanje pokazuje najmanja variranje i negativne trendove tokom desetogodišnjeg perioda. Najveći broj ovaca od 1.125.000 zabilježen je 2009. godine. Brojno stanje ovaca za priplod od 2006 do 2010. godine je bio stabilan i kretao se između 744.000 do 781.000. Broj ovaca za priplod je od 2011. godine bilježio negativna kretanja i pad na 593 hiljade koliko ih je bilo 2014. Ovaj broj je ostao nepromijenjen i u naredne dvije godine. Ukupan broj ovaca u 2016. godini je iznosio 1.016 .000 grla i manji je za oko 1% u odnosu na brojno stanje iz prethodne 2015. godine.

Brojno stanje peradi u 2016. godini je iznosilo 20.290.000 komada i manji je za 9% u odnosu na broj peradi iz 2015. godine. Međutim, treba naglasiti da je broj peradi u posmatranom periodu od deset godina, bilježio kontinuirano povećanje.“ Postoje određene oscilacije smanjenja i povećanja broja peradi, ali pozitivan trend rasta definitivno postoji u ovom segmentu stočarske proizvodnje. U prilog povećanju proizvodnje peradi u oba segmenta (brojleri i konzumna jajnjak) u narednom periodu ide i pozitivno mišljenje EC (Health and Food Audits and Analysis-bivši FVO) iz inspekcijskog nadzora u BiH u 2017. godini.

Brojno stanje koza u BiH se kreće u rasponu od 68-70 000 životinja. S obzirom na potražnju za kozijim mlijekom i činjenicu da je kozje mlijeko zastupljeno u proizvodnji mlijeka sa svega 1 %, potencijal za rast i razvoj kozarstva je ogroman. U odnosu na period od prije 80 godina broj koza je desetkovani, a broj domaćinstava koje drže koze u intenzivnom načinu stočarstva je vrlo mali. Od rasa koza su zastupljene Balkanska, Alpska, Sanska, Togenburška, Domaća bijela koza.

Broj konja u BiH je drastično opao u zadnjih 25 godina. Procjenjuje se da u BiH postoji svega 16.000 konja i da su podaci prilično vjerodostojni, s obzirom da je vršeno ispitivanje kompletene populacije na prisustvo virusa infektivne anemije konja. Većina konja se koristi za rad u šumama i u ekstenzivnoj poljoprivredi, kombinovanog rasnog sastava. U BiH je mali broj konja plemenitih rasa koje služe za trke ili rekreaciju.

Bosna i Hercegovina ima izuzetno povoljne uslove za proizvodnju slatkovodne ribe. Prirodni potencijali, a posebno bogatstvo vodnim resursima su osnova za ekspanziju i razvoj domaćeg ribarstva. Što se tiče proizvodnje konzumne ribe, uglavnom je zasnovana na proizvodnji pastrmke i šarana. Šaran se često uzgaja u polikulturi sa tolstolobikom i amurom (do 10 % u ribnjacima). U 2014. godini zbog velikih poplava mnogi objekti su oštećeni, (kavezni sistem uzgoja), riba je uginula ili je pobegla u vodene tokove. Salmonidne vrste se uzgajaju u rezervoarima i kavezima, dok se ciprinidne vrste uzgajaju u jezerima (bazenima). Uprkos postojanju zvaničnih podataka (oko 40 gazdinstava sa uzgojem pastrmke), istraživanja su pokazala da postoji najmanje 97 u BiH. Od ovih gazdinstava, 80 ima rezervoarsku, a 17 kaveznu proizvodnju. Velika gazdinstva sa bazenskim uzgojem koja prozvode uglavnom šaranu (domaći i azijski) i riba grabljivica (evropski som, štuka i smuđ) nalaze se u ravnicama. Ovih gazdinstava ima ukupno 28. Morsku akvakulturu u obliku kaveznog uzgoja brancina i orade ima samo jedno gazdinstvo na Jadranskom moru. Prvi izvoz namirnica animalnog porijekla iz BiH u EU bio je upravo u ribarstvu.

Tabela 9: Ribarstvo u BiH u periodu 2013. do 2016. godine:

	VRSTA	GODINA			
		2013	2014	2015	2016
PROIZVODNJA RIBE	pastrmka	2.381,80	2.930,00	3.163,00	3.394,90
	šaran	317	218	940,6	789,4
	ostalo	154,5	209,5	345,8	379,6

Tabela 10: Ribljaci

	VRSTA RIBNJAKA	GODINA			
		2013	2014	2015	2016
POVRŠINA RIBNJAKA	pastrmski (M^2)	85.367,00	141.250,00	98.659 *(140.808)	94.769,00
	šaranski (hektara)	2.099,00	2.090,00	2.190,50	2.190,70
	kavezni (M^2)	102.948,00	76.690,00	81.760,00	75.163,00

* Različito tumačenje površine ribnjaka u odnosu na ulazni dokument.

Proizvodnja sirovog mlijeka u BiH.

Mlijekarska proizvodnja je strateška grana poljoprivrede u Bosni i Hercegovini i osnov razvoja ovog sektora s obzirom da između 13.000 i 14.000 hiljada poljoprivrednih proizvođača proizvodi mlijeko za tržište. Što se tiče proizvodnje svježeg sirovog mlijeka u BiH, oko 97% proizvodnje čini proizvodnja sirovog kravlje mlijeka, zatim proizvodnja ovčijeg mlijeka oko 2% i kozijeg mlijeka oko 1%. S obzirom na odnos brojnog stanja ovaca i koza u BiH (gdje koza ima 13 puta manje u odnosu na ovce) proizvodnja ovčijeg mlijeka je skromna i upućuje da se ovce prevashodno drže radi mesa.

U Bosni i Hercegovini posluje 17 tržišno relevantnih mljekara, čiji kapaciteti proizvodnje iznose 10.000 do 100.000 litara dnevno. Najveći problemi za proizvođače sirovog mlijeka nastali su ulaskom Hrvatske u EU, čime je BiH izgubila najvažnijeg spoljnotrgovinskog partnera za ovaj vid proizvodnje. Pozitivni pomaci za proizvođače mlijeka i mliječnih proizvoda ostvareni su krajem 2015.godine dobijanjem dozvole za izvoz mlijeka i mliječnih proizvoda iz Bosne i Hercegovine na tržište EU za 4 mljekare, a u 2016. godini taj broj je povećan na 10 mljekara. U vezi sa rasnim sastavom mliječnih goveda u BiH možemo reći da postoji velika šarolikost u odnosu na intenzitet proizvodnje mlijeka. Tako su na većim farmama preko 20 grla zastupljen mliječne rase goveda rase Holštajn-Frijska, Crveni Holštajn, Simentalac (mliječni tip). Projek mliječnosti na ovakvim farmama ide i do 6000 litara mlijeka po grlu. Na gazdinstvima sa eksenzivnim ili polointenzivnim načinom držanja goveda za mlijeko postoje grla u tipu domaćeg šarenog govečeta, brojni križanci simentalci, buša i drugo. Projek mliječnosti na ovakvim farmama je do 3000 litara mlijeka po grlu. U BiH postoji veliki broj imanja na kojim se drže goveda (registrovanih na kojima se drže goveda preko 155.000) imanja. Projek muznih grla po imanju je skromnih 1,7 grla.

Tabela 11: Proizvodnja sirovog mlijeka u BiH po vrstama životinja od 2013. do 2016. godine.

SIROVO MLJEKO		GODINA			
VRSTA SIROVOG MLJEKA	Jedinica mjere	2013.	2014.	2015.	2016.
Kravlje mlijeko	(000 litara)	666.872	665.208	674.032	679.000
Ovčije mlijeko	(000 litara)	15.561	16.328	15.587	15.000
Kozje mlijeko	(000 litara)	7.004	7.469	7.665	7.000
Ukupno	(000 litara)	689.437	689.005	697.284	701.000

Proizvodnja mesa u BiH

Trend ukupne proizvodnje mesa u BiH je jako varirao u posmatranom periodu 2012. do 2016. godine. Tokom 2013. a naročito 2014. proizvodnja mesa je smanjena. Povećanje proizvodnje mesa u 2015. i 2016. ostvareno je u dijelu proizvodnje goveđeg mesa (naročito u 2015. godini zbog izvoza u R. Tursku) i u peradarstvu. U ostalim segmentima proizvodnje mesa dolazi i dalje do pada proizvodnje. Ipak, povećanje proizvodnje goveđeg mesa u 2015. i 2016. izvršeno je na osnovu uvoza teladi za tov, a ne na osnovu povećanja broja krava i steonih junica kao reproduktivne kategorije goveda. Telad je uvožena u BiH i tovljena samo radi izvoza u R. Tursku. Na ovaj način, stimulisana je proizvodnja teladi u zemljama izvoznicama (Rumunija, Mađarska i Češka), dok je proizvodnja tovnog materijala u samoj BiH vrlo oskudna i nedovoljna u odnosu na potrebe. U svakom slučaju, proizvodni kapaciteti za proizvodnju mesa u BiH su nedovoljno iskorišteni i procjenjuje se da se kreću na nivou od 60% procjenjenih kapaciteta.

Tabela 12 : Proizvodnja mesa u BiH po vrstama životinja od 2012. do 2016. godine.

Vrsta životinja	GODINA									
	2012		2013		2014		2015		2016	
	Broj grla/komada	Neto težina (tona)	Broj grla/komada	Neto težina (tona)	Broj grla/komada	Neto težina (tona)	Broj grla/komada	Neto težina (tona)	Broj grla/komada	Neto težina (tona)
Goveda, ukupno	134.961	22.960	105.578	17.245	71.987	11.429	96.962	22.848	72.641	15.960
Ovce, ukupno	133.907	2.270	96.735	1.468	97.957	1.484	89.024	1.366	86.066	1.278
Svinje, ukupno	221.040	15.695	144.464	10.221	131.425	9.663	122.240	8.532	119.976	8.522
Perad, ukupno	37.698.000	53.836	28.271.000	41.548	28.218.000	43.431	32.140.000	48.704	38.591.000	58.912

Stočarstvo u Republici Srpskoj

Tabela 13: Brojno stanje stoke u RS

	Говеда <i>Cattle</i>		Свиње <i>Pigs</i>		Живина <i>Poultry</i>	Овце <i>Sheep</i>		Коњи <i>Horses</i>		Кошнице <i>Beehives</i>
	укупно <i>total</i>	музне краве <i>dairy cows</i>	укупно <i>total</i>	крумаче и супраснене назимице <i>sows and in pig-gilts</i>		укупно <i>total</i>	овце за приплод <i>ewes for breeding</i>	укупно <i>total</i>	кобиле и јдребне омице <i>mares and fillies in foal</i>	
Пољопривредна породична газдинства <i>Agricultural family holdings</i>										
2007	231	150	412	106	7 072	478	356	16	4	133
2008	220	143	374	80	7 990	491	332	14	6	144
2009	219	140	398	88	8 236	514	364	13	5	146
2010	225	127	447	68	8 808	522	339	12	4	159
2011	223	118	458	69	7 815	498	312	12	5	164
2012	216	108	419	58	7 875	491	295	12	6	165
2013	213	108	410	61	7 936	491	286	11	5	168
2014	211	107	409	58	8 034	487	272	11	5	164
2015	214	106	417	57	8 137	485	272	11	5	164
2016	214	104	406	56	8 128	490	280	10	5	169

Izvor: Republički zavod za statistiku RS; Statistički godišnjak za 2017. ; Poljoprivreda i ribarstvo

Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku RS, u 2007. godini RS je imala 231.000 goveda od kojih je 150.000 bilo muznih grla. Do 2016. godine taj broj je smanjen na ukupnom nivou za 17.000 grla, odnosno za kategoriju uznih grla za čitavih 46.000 krava, što je vrlo veliki problem, pa se može reći da je proizvodnja mlijeka u RS u ovom periodu dosta smanjena, ali je proizvodnja mlijeka po kravi povećana.

Sličan ili gotovo isti trend koji je gore naveden govedarstvu u RS može se konstatovati i u svinjogradstvu. Ukupan broj svinja ne pokazuje veliki pad, ali broj nazimica i suprasnih krmača je drastično smanjen. Ovo upućuje da se kompedenzacija broja svinja vrši najvećim dijelom iz uvoza i manjim dijelom povećanjem proizvodnje prasadi po krmači/nazimici.

Peradarstvo u RS doživljava blagu ekspanziju zadnjih 7 godina i u skladu je sa pozitivnim trendom u cijeloj BiH. Ovaj vid stočarske proizvodnje u narednom vremenskom periodu mogao bi i dalje zadržati pozitivan rastući trend. Ovdje određeni problem predstavlja nejednaka diseminacija proizvodnih objekata, odnosno nejednaka regionalna zastupljnost peradarnika u RS, gdje je njihova koncentracija najveća u području opština Srbac, Derventa, Gradiška, Milići i Ljubinje. S obzirom da su uslovi u proizvodnji živine strogo kontrolisani i jednaki za sve, bez obzira gdje se peradarnici nalaze, reljef i

nadmorska visina ne igraju ograničavajući faktor, te se ovaj vid stočarske proizvodnje može organizovati u svim dijelovima RS sa velikim uspjehom.

Ovčarstvo u RS je grana stočarske proizvodnje je sa najmanjim godišnjim oscilacijama u pogledu brojnog stanja životinja, uprkos brojnim problemima, prije svega nastalim zbog pojave bruceloze u BiH i RS. Ipak, u pitanju je prilično ekstenzivan vid stočarske proizvodnje, sa tradicionalnim načinima stočarenja (poput nomadskog stočarenja), sa autohtonim rasnim sastavom životinja. U proizvodnji dominira proizvodnja mesa, dok su proizvodnja mlijeka i vune na neadekvatnom nivou. Vuna je postala sporedni proizvod koji se nedovoljno iskorištava, ponekad i baca zbog lošeg kvaliteta ili nedostatka otkupa.

Brojno stanje koza u RS ne pokazuje velika variranja, čak šta više postoji povećanje njihovog broja, ali je to još uvijek nedovoljno sa neiskorištenim potencijalima.

Broj konja u RS je smanjen na 10.000 u 2016. i taj trend će se nastaviti, bez naznaka za poboljšanjem stanja u ovoj grani stočarstva. S tim u vezi, jedina ergela u društvenom vlasništvu u Prnjavoru veoma teško posluje i susreće se brojnim problemima egzistencijalne prirode, te bez intervencije nadležnih organa RS nije u stanju ispuniti svoj osnovni zadatak.

Ribarstvo u RS posjeduje ogroman potencijal, posebno iz razloga što su dva najveća šaranska ribnjaka u Prnjavoru i Saničanima kod Prijedora smanjili svoju proizvodnju, dok je ribnjak u Bardači kod Srpsca isušen i pretvoren u obradivu površinu. Hidropotencijal RS za pastrmsku ribu je i dalje nedovoljno iskorišten, ali pokazuje pozitivan trend povećanja proizvodnje.

Stočarstvo u Federaciji BiH

Prema podacima Zavoda za statistiku FBiH broj goveda u FBiH pokazuje kontinuitet od 2012. do 2016. godine sa blagim odstupanjima i povećanjem 1.000 grla. Kontinuitet postoji i kod broja krava i steonih junica sa blagim odstupanjima i smanjenjem od 1.000-3000 grla. Ovakav trend u odnosu na govedarstvu u BiH i RS je vrlo pozitivan.

Ukupan broj svinja u FBiH je u padu, ali povećanje broja krmača i suprasnih nazimica kao reproduktivnih kategorija svinja je pozitivan trend. Ovo ukazuje da se smanjuje uvoz svinja. Ipak, broj svinja u FBiH ne može se posmatrati odvojeno od brojnog stanja svinja u RS iz razloga što postoji kontinuirana ali i sezonska trgovina između ova dva entiteta i prijava proizvodnje ili tova u oba entiteta, pa se sa sigurnošću ne može utvrditi porijeklo svinja.

Tabela 14: Brojno stanje goveda i svinja

12-12 GOVEDA - stanje 31. decembra/prosinca
CATTLE - as of December 31

grla
head

	Ukupno Total	Telad i junad do 1 godine <i>Calves, bullocks, heifers under 1 year old</i>	Junad iznad 1 godine <i>Bullocks and heifers over 1 year old</i>	Krave i steone junice <i>Cows and heifers in calf</i>	Bikovi za priplod i volovi <i>Breeding bulls and oxen</i>
2012	214.978	35.181	12.421	161.546	5.830
2013	217.278	37.155	13.510	160.312	6.301
2014	215.478	35.922	13.650	159.810	6.096
2015	216.205	35.281	12.250	162.549	6.125
2016	215.559	36.884	12.688	159.786	6.201

12-13 SVINJE - stanje 31. decembra/prosinca
PIGS - as of December 31

grla
head

	Ukupno Total	Odojci do 20 kg težine <i>Piglets under 20 kg</i>	Svinje iznad 20 kg težine <i>Pigs over 20 kg</i>	Krmače i suprasne nazimice <i>Sows and first farrow sows</i>	Nerasti za priplod <i>Boars for stud</i>
2012	91.730	21.668	61.567	7.733	762
2013	88.649	20.090	59.192	8.745	622
2014	88.081	20.755	57.550	9.046	730
2015	89.219	20.016	59.261	9.226	716
2016	85.291	15.412	59.918	9.221	740

Izvor: Zavod za statistiku FBiH; Statistički godišnjak/ljetopis FBiH

Kao i u RS ovčarstvo u FBiH je grana stočarske proizvodnje je sa najmanjim godišnjim oscilacijama u pogledu brojnog stanja životinja. Takođe i u FBiH postoje brojni problemi ovčarstvu sa naglaskom na pojavu bruceloze. Ostale karakteristike ovčarstva u FBiH gotovo su jednake onima u RS.

Broj koza u FBiH pokazuje blagi pozitivni trend rasta broja životinja. Takođe, organizovano je nekoliko većih farmi koza, kao i otkup kozijeg mlijeka za proizvodnju kozijeg sira. Kozije mlijeko u FBiH je tražena roba i ima zagarantovan i organizovan otkup, za sada bez ograničenja u pogledu otkupa (deficitarna sirovina).

Tabela 15: Brojno stanje ovca i koza

12-14 OVCE I KOZE- stanje 31. decembra/prosinca
SHEEP AND GOATS- as of December 31

grla
head

	Ovce Sheep				Koze Goats
	ukupno Total	janjad i šilježad do 1 godine <i>Lambs and yearlings under 1 year old</i>	ovce za priplod <i>Ewes for breeding</i>	ovnovi i jalove ovce <i>Rams and sterile ewes</i>	
2012	517.171	82.835	400.839	33.497	40.773
2013	523.779	86.162	403.151	34.466	40.613
2014	532.021	94.428	405.748	31.845	43.883
2015	524.608	88.209	404.165	32.234	42.274
2016	514.544	78.716	403.064	32.764	43.946

Izvor: Zavod za statistiku FBiH; Statistički godišnjak/ljetopis FBiH

Peradarstvo u FBiH pokazuje ekspanziju, kako u pogledu proizvodnje konzumnih jaja, tako i u pogledu proizvodnje brojlera. Veliki i dobro organizovani proizvodni kapaciteti garantuju dalje održavanje pozitivnog trenda povećanja peradarske proizvodnje u FBiH. Postoji nekoliko velikih klaonica i prerađivača živinskog mesa koji svake godine povećavaju svoje primarne proizvodne kapacitete za 7-

10%. Organizovanst proizvodnje i otkupa je na jako dobrom nivou, stabilna je i daje farmerima garanciju uspješnosti otkupa njihovih proizvoda.

Konjogoštvo u FBiH ima iste karakteristike kao i u RS, s tom razlikom da postoje više konjičkih klubova, bolje su organizovni, postoje dobri i uređeni hipodromi i da se dosta grla drže radi sporta, trka i jahanja.

Ribarstvo u FBiH takođe ima velik i nedovoljno iskorišten potencijal, te je akvakultura u FBiH grana stočarstva koja bi trebala u budućnosti da ima veću ulogu u proizvodnji i izvozu animalnih namirnica iz BiH u zemlje EU.

Stočarstvo u Brčko Distriktu BiH

Za Brčko Distrikt nisu pronađeni relevantni podaci koji bi se mogli iskoristiti na adekvatan način u analizi problematike u sektoru stočarstva. Činjenica je da Brčko Distrikt izdvaja veliku količinu novca za podsticanje poljoprivredne proizvodnje, pa tako i za stočarstvo, što ovoj lokalnoj zajednici daje odličnu priliku za razvoj i unaprjeđenje stočarstva.

2.2. ANALIZA STANJA U PČELARSTVU

Pčelarstvo je grana poljoprivrede u kojoj se uzgaja i iskorištava medonosna pčela (*Apis mellifera L*) za dobijanje direktnih i indirektnih koristi. U direktne koristi ubrajaju se visokovrijedni pčelinji proizvodi (med, propolis, matična mlijec, pčelinji otrov, polen, vosak) na kojima se u svijetu i kod nas provode intenzivna naučna istraživanja, kako bi se utvrdila njihova biološka djelovanja. S druge strane, indirektne koristi medonosne pčele, kao polinadora mnogobrojnih biljnih vrsta su mnogo veće, jer je u prirodi oko 90% biljaka u zavisnosti od opršivanja pčelama. Shodno tome, pčele utiču na ekonomski razvoj zemlje, povećavajući kvantitet i kvalitet biljnih kultura i značajan su agrotehnički faktor.

Pčelarstvo u BiH je u ekspanziji. U odnosu na podatak popisa stanovništva iz 1981. godine, BiH danas ima dvostruko više košnica pčela (393 hiljade, 2015.). Proizvodnja meda je postala značajan izvor dodatnih prihoda seoskih domaćinstava koja imaju raspoloživu radnu snagu, a u prilog pozitivnim trendovima idu relativno mala investicijska ulaganja, mogućnost prilagođavanja broja košnica raspoloživim novčanim sredstvima, jednostavnvi uslovi skladištenja i povećanje cijene meda. Jedan broj proizvođača se pčelarstvom bavi profesionalno, a drugi sporedno i kao hobijem, ali ne treba zanemariti ni njihov broj koji je sve veći. Proizvodnja meda u BiH varira od 2,5 do 5 miliona kg godišnje, zavisno od godine. Na osnovu Analize sačinjene 2010. i 2016. godine Farma u okviru Projekta unaprjeđenja poljoprivredne proizvodnje evidentirano je da pčelarstvo čini 1% od ukupne poljoprivredne proizvodnje u BiH i da ukupna proizvodnja meda u BiH ne zadovoljava potrebe domaćeg tržišta. Između 6.500 i 9.800 pčelara upravlja sa oko 393.000 kolonija medonosnih pčela i godišnje proizvedu 4.926 tona visoko kvalitetnog meda. Prihodi od pčela se ostvaruju na razne načine. Neki od pčelara sele košnice nekoliko puta tokom sezone kako bi proizvodili različite vrste meda. Neki pčelari imaju stacionarne pčelinjake koji su smješteni na dobrim lokacijama za proizvodnju meda. Mali broj pčelara seli košnice radi pružanja usluge opršivanja u voćnjacima (jabuka, breskva, borovnica, itd.). Jedan dio pčelara prihode ostvaruju prodajom pčelarske opreme, rojeva /ili kompletnih košnica ili se bave uzgojem i pordajom matica. Međutim, većina pčelara BiH su mali pčelari hobisti koji proizvode med za vlastite potrebe i drže košnice u vlastitim voćnjacima kako bi poboljšali opršivanje, a time i prinose. Pored nedovoljne količine, niska konkurentnost koja dovodi do visokih izvoznih cijena je još jedan ograničavajući faktor koji sprečava pčelare da izvoze. Ograničen pristup kapitalnim ulaganjima za modernizaciju pčelarskih praksi predstavlja glavni razlog za nisku stopu usvajanja modernih tehnologija. Ograničena proizvodnja proizvoda sa dodanom vrijednošću većinom uzrokovanata činjenicom da većina pčelara radije prodaje med, jer se on prodaje brzo i nudi neposredan izvor gotovine. Stoga su prodajna mjesta fragmentirana i pristup istima je

otežan za kupce, kvalitet pčelinjih proizvoda je ponekad nedosljedan i nedostaju pouzdane tržišne informacije. Stopa profesionalizacije u sektoru pčelarstva je općenito niska širom Evrope, a situacija je slična i u BiH. Prema definiciji EU, profesionalni pčelari upravljaju sa 150 košnica ili više. Ne postoje informacije o procentu profesionalnih pčelara u BiH, iako se procjenjuje da je situacija slična onoj u EU, gdje su od ukupnog broja pčelara samo 5% njih profesionalni pčelari. BiH ima aktivnu pčelarsku industriju, međutim, postoji mali broj glavnih aktera koji žive isključivo od pčelarstva i upravljaju sa 100 ili više košnica (neki čak i do 700 njih). Ipak, većina su pčelari amateri, stariji od 55 godina, koji drže košnice kao hobi i/ili dodatni izvor prihoda.

Ipak, neki od najozbiljnijih problema u sektoru pčelarstva se se na nedostatak potpunog nadzora zdravstvenog stanja pčelinjih zajednica od strane veterinarske službe, čija je posljedica nepoznavanje epizootiološkog stanja po pitanju prisustva zaraznih bolesti pčelinjih zajednica, a s druge strane nedostatak adekvatnih zakonskih regulativa, koje bi pravilno usmjerile razvoj ovog poljoprivrednog sektora.

Dosadašnja zakonska legislativa u sektoru pčelarstva nije u potpunosti definisana na nivou države Bosne i Hercegovine, osim manjim dijelom u okviru Zakona o veterinarstvu BiH (Sl. Glasnik BiH 34/02);

Pčelarstvo u Federaciji BiH

Broj košnica pčela u Federaciji BiH je 229 hiljada. Godišnja proizvodnja meda je između 1,4 i 2,8 miliona tona, a prinos meda po košnici između 7 i 12,5 kg.

Pčelarstvo u Federaciji BiH regulisano je Zakonom o stočarstvu. U skladu sa navedenim Zakonom izrađen je i usvojen Pravilnik o pčelarstvu koji definiše uslove za bavljenje pčelarstvom, razmnožavanje pčela, lokacije pčelinjaka, pašu pčela i njihovu selidbu, uspostavljanje katastra pčelinje paše, prodaju pčela, matice i pčelinjih proizvoda i uspostavljanje registra košnica i pčelara (Navedeno u Zelenom izvještaju FMPVŠ, 2016).

U okviru zagovaračke kampanje za zaštitu pčela od trovanja pesticidima, Asocijacija za ruralni razvoj uputila je tokom maja mjeseca 2018. godine Federalnom Ministarstvu poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva Inicijativu za usvajanje Pravilnika o zaštiti i uređenju katastarskih paša na nivou FBiH uključujući i sam nacrt prijedloga pomenutog Pravilnika.

Zdravstveni nadzor nad pčelinjim zajednicama odvija se u FBiH u okviru Naredbe o mjerama kontrole zaraznih i parazitarnih bolesti životinja i njihovom provođenju u tekućoj godini (trenutno je na snazi naredba od 30.05.2017. g.).

Tabela 16. Statistički podaci o broju pčelinjih zajednica i količinama proizvedenog meda u FBiH

godina	Broj pčelinjih zajednica	Ukupna proizvodnja, tona	Proizvodnja po košnici, kg
2014	219.385	1.546	7
2015	228.991	2.862	12,5
2016	231.168	1.621	7

Izvor: Federalni Zavod za statistiku

Prema statističkim podacima u Federaciji BiH u 2016. godini u odnosu na 2015. godinu došlo je do povećanja broja košnica za 1,1%, smanjenja proizvedenih količina meda za 56,6% i smanjenja proizvodnje meda po košnici za 56,1%.

U Federaciji BiH je mali broj velikih proizvođača meda i pčelinjih proizvoda kao i onih koji se bave proizvodnjom i prodajom matice. Analizom je utvrđeno da pčelarstvo u većini slučajeva predstavlja dodatni izvor prihoda kod najvećeg broja pčelara, a isti med i druge proizvode prodaju izvan sistema. Da bi mogao prodavati svoj med, kao i druge pčelinje proizvode i matice na

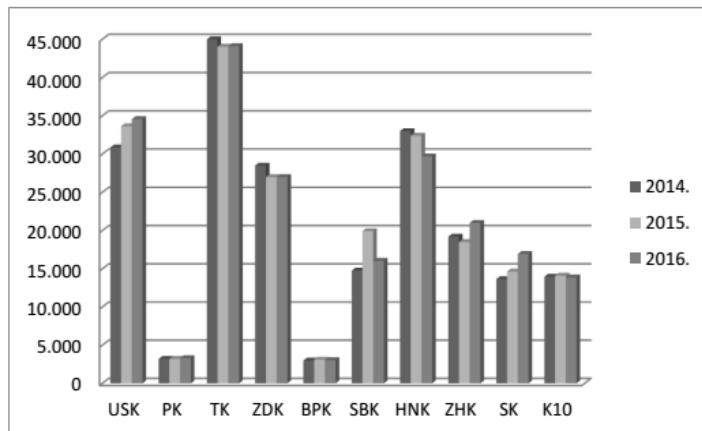
službenom tržištu, proizvođač mora biti registrovan kao obrt, pravni subjekt ili farma i da ispunjava sve sanitарne uslove. Također mora vršiti i redovne analize kvalitete meda i provoditi zdravstvene mjere na pčelinjaku.

Prema statističkim podacima u Federaciji BiH u 2015. godini u odnosu na 2014. godinu došlo je do povećanja broja pčelinjih zajednica za 4,4%, povećanje proizvedenih količina meda za 84% i povećanja proizvodnje meda po košnici za 76%.

Tabela 17: Broj pčelinjih zajednica i proizvodnja meda po kantonima u FBiH 2014-2016 god.

Kanton	2014.				2015.				2016.			
	Broj pčelinjih zajednica (kom)	%	Količina meda (kg)	%	Broj pčelinjih zajednica (kom)	%	Količina meda (kg)	%	Broj pčelinjih zajednica (kom)	%	Količina meda (kg)	%
USK	30.869	15,0	191.352	14,0	33.636	16,0	593.405	30,2	34.569	30,2	335.200	17,2
PK	3.200	1,6	55.980	4,1	3.200	1,5	55.980	2,8	3.300	2,8	57.750	3,0
TK	45.000	21,9	229.300	16,8	44.037	20,9	343.925	17,5	44.118	17,5	706.385	36,2
ZDK	28.500	13,9	420.000	30,7	27.000	12,8	400.000	20,4	27.000	20,4	400.000	20,5
BPK	3.000	1,5	0	0,0	3.100	1,5		0,0	3.050	0,0		0,0
SBK	14.767	7,2	0	0,0	19.930	9,5		0,0	16.051	0,0		0,0
HNK	33.000	16,1	33.000	2,4	32.407	15,4	324.070	16,5	29.700	16,5	240.200	12,3
ZHK	19.200	9,4		0,0	18.500	8,8		0,0	21.000	0,0	52.500	2,7
SK	13.659	6,7	64.701	4,7	14.654	7,0	171.225	8,7	16.934	8,7	88.420	4,5
K10	13.979	6,8	75.693	5,5	14.109	6,7	75.675	3,9	13.867	3,9	69.335	3,6
UKUPNO	205.174		1.367.026		210.573		1.964.280		209.589		1.949.790	

Izvor: Nadležna kantonalna ministarstva

Grafikon 3: Broj pčelinjih zajednica po kantonima u FBiH 2014-2016. god.

Najveći broj košnica lociran je u tri kantona i to: Tuzlanski, Unsko-sanski i Hercegovačko-neretvanski. Najveća proizvodnja meda je u Tuzlanskom, Zeničko-dobojskom, Unsko-sanskom i Hercegovačko-neretvanskom kantonu. Prema podacima iz kantonalnih ministarstava nadležnih za poslove poljoprivrede u Federaciji BiH u 2015. u odnosu na 2014. godinu došlo je do povećanja broja pčelinjih zajednica za 2,63% i proizvodnje meda za 43,69% što je vidljivo iz priložene tabele i grafikona.

Prosječna cijena svih vrsta meda za period januar-juni-decembar 2015.godine iznosila je 16,60 KM, dok je prema podacima Federalnog zavoda za statistiku u decembru 2016. godine u odnosu na decembar 2015. godine cijena bila niža za 0,4% (godišnja deflacija).

Odobreni poticaji u anlimalnoj proizvodnji u 2016. godini za pčelarstvo (A/2-5) iznosili su 67.680,00 KM, što je za 16.000 KM više u odnosu na 2015. godinu, kada je izdvojeno 51.675,00 KM.

Pčelarstvo u Republici Srpskoj

Broj košnica pčela u Republici Srpskoj je 2015. godine dostigao 164 hiljade. Proizvodnja meda varira između 1 i 2 miliona tona godišnje, s prosječnim prinosom između 7 i 12 kg meda po košnici. U entitetu Republika Srpska je pčelarstvo definisano zakonskom legislativom (Zakon o veterinarstvu RS-Sl. Glasnik RS 75/2017; Zakon o pčelarstvu – Sl. Glasnik RS 52/10);

Pčelarstvo u Brčko Distriktu BiH

Broj košnica pčela u Brčko Distrikstu BiH je u 2015. godini, iznosio 9.994 košnice.

U Brčko Distrikstu ne postoji usvojen zakonski akt koji definiše sektor pčelarstva. Asocijacija za ruralni razvoj u okviru zagovaračke kampanje „Zaštita pčela od trovanja pesticidima“ uputila je Inicijativu za usvajanje Prijedloga Zakona o pčelarstvu kao i sam Nacrt Prijedloga zakona Vladi Brčko Distrikta-Odjeljenju za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu u maju mjesecu 2018. Godine. Na ovaj način želimo doprinijeti regulisanju ove oblasti poljoprivrede na teritoriji Brčko Distrikta BiH.

2.3. ANALIZA STANJA U VOĆARSTVU

Poljoprivredna statistika u BiH, **voćarsko-vinogradarsku proizvodnju** (sa izuzetkom proizvodnje jagode i maline) još uvijek prati preko broja stabala i čokota, tako da su podaci u ukupnoj proizvodnji voća i grožđa dostupni po pojedinim voćnim vrstama samo po stablu/čokotu. Ovo, kao i činjenica da se u podacima ne pravi razlika između intenzivne i ekstenzivne proizvodnje, otežava analizu raspoloživih podataka i izvođenje validnih zaključaka.

Voćarstvo u Republici Srpskoj

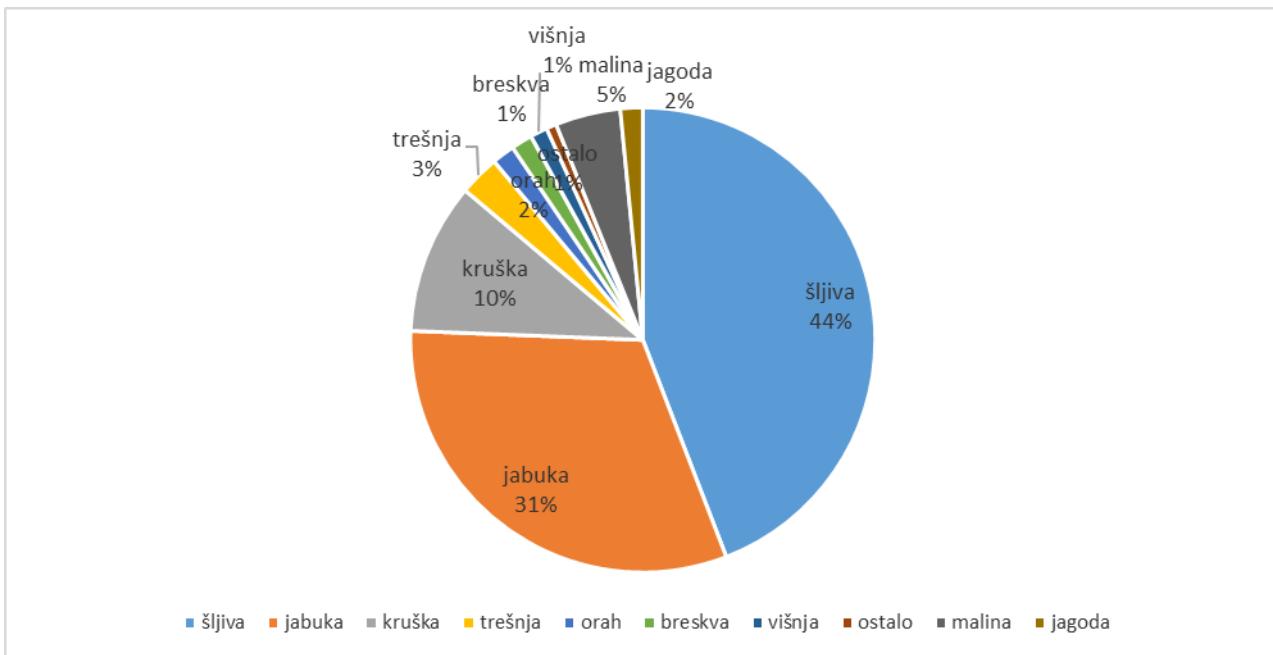
Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku RS, u 2015. godini RS je imala 983 000 ha poljoprivrednog zemljišta, od čega je 816 000 ha obradivog zemljišta, a pod voćnjacima i vinogradima je 52 000 ha.

Broj zaposlenih u poljoprivrednoj djelatnosti u Republici Srpskoj za 2015. godinu iznosi oko 90.000 od čega 56.000 muškaraca i 34.000 žena. Udio poljoprivredne djelatnosti u ukupnoj zaposlenosti iznosi 29%.

Sektor voćarstva čini proizvodnja krupnog voća (šljive, jabuke, kruške), jagodičastog voća (maline, jagode) i grožđa. Karakteristike voćarske proizvodnje u RS je primjena niskog nivoa tehnologije, dosta niži nivo poticajnih sredstava u odnosu na ostale sektore, niska produktivnost, nizak nivo prerade, izostanak strateškog pristupa razvoju ovog sektora.

Ostvarena proizvodnja voća u Republici Srpskoj u 2015. godini iznosila je 143.069 tona. Najveća proizvodnja je ostvarena kod proizvodnje šljiva i to 67.271 tonu sa prosječnim prinosom od 11,1 kg/stablu, zatim jabuka 47.939 tona sa prinosom od 14,4 kg/stablu, kruške 16.015 tona sa prinosom od 12,3 kg/stablu, trešnje 4.279 tona sa prinosom od 13,7 kg/stablu, oraha 2.413 tona sa prinosom od 12,7 kg/stablu, breskve 2.247 tona sa prinosom od 18 kg/stablu i višnje 1.824 tone sa prinosom od 10,8 kg/stablu. Proizvodnja maline i jagode u Republici Srpskoj u 2015. godini iznosila je 6.904 tone od čega 4.536 tona maline i 2.368 tona jagode. Ostvareni prinos maline iznosio je 7,2 tone po hektaru, a jagode 6,4 tona po hektaru. Vinogradarska proizvodnja u Republici Srpskoj je zasnovana na prostoru od oko 525 ha. Ostvarena proizvodnja grožđa je iznosila 3.780 tona grožđa, a prosječan prinos grožđa u 2015. godini iznosio je 7,2 t/ha. (Izvor, MVTEO „Godišnji izvještaj iz oblasti poljoprivrede, hrane i ruralnog razvoja za BiH za 2015. godinu“).

Grafikon 4: Pregled učešća proizvodnje voćnih kutura u RS u 2015. godini

Industrijska prerada voća i povrća kao integralni dio prehrambene industrije u RS je na dosta niskom nivou, iskorištenost kapaciteta je 40%. Važniji prerađivači voća su: „Vitaminka“ a.d. Banja Luka, „Kap po kap“ d.o.o. Laktaši, „Spektar drink“ d.o.o. Bijeljina, „Prijedorčanka“ a.d Prijedor, Agrocentar „Eko – Bel“, Kozarska Dubica, „MB impex“ d.o.o. Banja Luka i dr. U 2015.godini ukupno je proizvedeno 15.730.896 kg prerađevina od voća i povrća, ne računajući sokove čija proizvodnja je iznosila 14.515.031 litar, prema podacima Republičkog zavoda za statistiku RS.

Subvencioniranje poljoprivredne proizvodnje u RS ima negativan trend, došlo je do smanjenja izdvajanja za mjere direktnе podrške proizvođačima. Ova izdvajanja, gledano od 2011. kada je podrška iznosila 51,5 miliona KM je smanjena u 2015.godine za 3,3 miliona KM. Ovakav trend je u ukupnom iznosu subvencija još veći, tako da se bilježi značajan pad izdvajanja za poljoprivrednu i ruralni razvoj, što direktno utiče na sektor voćarstva. Od 2010. godine, dominiraju plaćanja na bazi outputa i u

projektu čine 85% ukupnih direktnih plaćanja, a njihovi absolutni iznosi se kreću između 16,6 miliona KM (2011) i 37 miliona KM (2014).

Tabela 18: Pregled budžetskih izdvajanja za sektor poljoprivrede i ruralna područja, Republika Srpska (period 2010.-2015.), u milionima KM

Grupa mjera	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
Tržišne mjere i mjere direktne podrške	39,8	51,5	48,7	45,7	46,7	48,2
Strukturne mjere i mjere ruralnog razvoja	23,2	26,1	21,8	10,8	6,5	7,8
Opšte mjere u poljoprivredi	1,7	2,8	2,8	3,5	6,9	4,0
Ukupno budžetska podrška	64,8	80,5	73,3	60,0	60,0	60,0

Izvor Strateški plan ruralnog razvoja Bosne i Hercegovine (2018-2021), Nacrt 2017.g.

Voćarstvo u Federaciji BiH

U FBH je ukupna površina poljoprivrednog zemljišta 1.181.000 ha poljoprivredno zemljište, od toga obradive površine čine 747.000 ha, od čega **45.000 ha** su voćnjaci i **3.250 ha** vinogradni. Najveći dio obradivog zemljišta, više od polovine oraničnih površina je neobrađeno (205.000 ha), a preostali dio odnosno 48,6%, ukupnih oraničnih površina čine žita i krmno bilje. (Federalni zavod za statistiku). Zaposlenost u poljoprivrednoj djelatnosti u FBiH je oko 53.000, od čega 36.000 muškaraca i 17.000 žena. Udio poljoprivredne djelatnosti u ukupnoj zaposlenosti u Federaciji iznosi oko 11% što je u usporedbi sa Republikom Srpskom manje za 18%.

Ostvarena proizvodnja voća u Federaciji BiH za 2015. godinu iznosila je **121.711 tona**, veća je za 55.979 tona ili 85% u odnosu na 2014.godinu (65.732 tona). Najvažnija voćna vrsta je šljiva sa 5,4 miliona rodnih stabala, zatim jabuka sa 2,5 miliona rodnih stabala i kruška sa 1,2 miliona stabala. Površina pod malinom u 2015.godini iznosile su 1.029 ha, jagodom 821ha dok je ukupna površina pod vinogradima 3.250 ha.

Prinosi i proizvodnja skoro svih voćnih vrsta su povećani u odnosu na prošlogodišnju proizvodnju i to oraha za 283%, jabuke za 156% (25.000 tona), kruške za 114% (9.000 tona), šljive za 70% (48.000 tona), višnje za 40%, trešnje za 35%, masline za 33%, badema za 25%, mandarine za 21%, kajsije za 12%, smokve za 11%, maline za 48%, jagoda za 12% i vinove loze za 15%.

Proizvodnja maline u 2015. godini iznosila je 9.055 tona i značajno je veća u odnosu na prethodnu godinu kada je proizvodnja iznosila 6.115 tona, proizvodnja jagode u 2015. godini iznosila je 6.483 tone i ukupna proizvodnja grožđa u 2015.godini je iznosila 30.221 tona (prinosi 2,2 kg/čokotu). Kapaciteti privrednih društava koja se bave proizvodnjom prehrambenih proizvoda u Federaciji BiH u 2015. godini su na istoj razini kao i prethodnih godina. Iskorišćenost kapaciteta u prehrambenoj industriji prerade voća i povrća 62%. Veliki problem sa kojim se suočava prehrambena industrija u Federaciji BiH jeste nerazvijenost pratećih industrija što vodi tome da prehrambeni sektor zavisi o uvozu većine potrebnih inputa tj. ulaznih sirovina (svi proizvodi koji u sirovinskoj osnovi sadrže šećer, voćni koncentrat, voćne baze, slad, hmelj itd. porijeklom su iz uvoza).

Federacija BiH je imala nešto stabilnije budžete za potporu poljoprivredi, i u periodu 2009 - 2015. je imala godišnja variranja u visini do 5 miliona, te možemo reći da bilježi blagi rast ukupne direktne podrške proizvođačima, koja je sa 27,1 miliona KM (2006) povećala na nivo od 65,4 miliona KM (2015). Direktna plaćanja proizvođačima su zapravo jedini oblik ove vrste podrške, a skromna podrška varijabilnim inputima dolazi isključivo sa kantonalnog nivoa vlasti. Za ovaj entitet je važno istaći da je od 2011. godine, izmijenjen sistem implementacije direktne podrške, tako da je gotovo sva biljna proizvodnja umjesto plaćanja po kg prešla na plaćanje po jedinici površine. Ipak, ni ova promjena nije puno uticala na strukturu direktnih plaćanja, očito je da visoka plaćanja proizvođačima mlijeka (na bazi prodatih količina), određuju strukturu ove vrste podrške u FBiH.

Tabela 19: Pregled budžetskih izdvajanja za sektor poljoprivrede i ruralna područja,Federacije BiH (period 2010.-2015.), u milionima KM

Grupa mjera	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
Tržišne mjere i mjere direktnе podrške	56,2	63,6	48,9	69,5	60,7	65,9
Strukturne mjere i mjere ruralnog razvoja	19,2	7,8	35,3	1,7	11,2	2,3
Opšte mjere u poljoprivredi	1,8	0,8	1,0	2,5	0,5	0,4
Ukupno budžetska podrška	77,2	71,9	85,2	73,7	72,4	68,6

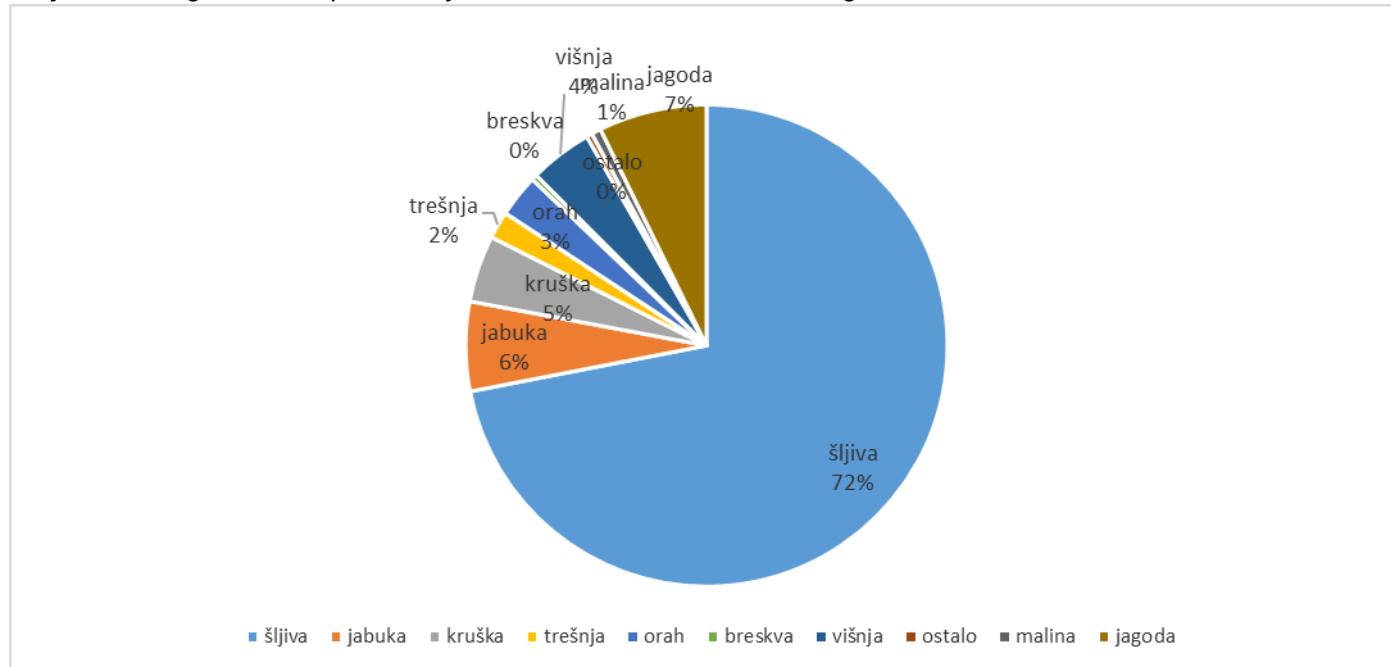
Izvor Strateški plan ruralnog razvoja Bosne i Hercegovine (2018-2021), Nacrt 2017.g.

Voćarstvo u Brčko Distriktu BiH

BD BiH raspolaže sa 36.000 ha poljoprivrednog zemljišta, od čega najviše oranica (30.000 ha), zatim voćnjaci (4.000 ha) i 2.000 ha livada i pašnjaka (Agencija za statistiku BiH, 2016).

Najzastupljenija voćna vrsta je šljiva (oko 400 hiljada stabala), a slijede je jabuka (80 hiljada stabala) i kruška (50 hiljada stabala). Ostvarena proizvodnja voća u 2015. godini iznosila je 6.301 tona od čega najviše šljive 4.509 tona, jabuke 376 tona, kruške 281 tonu, višnje 264 tone, oraha 179 tona, trešnje 115 tona, breskve 24 tone, kajsije 20 tona, dunje 14 tona i ostale voćne vrste koje učestvuju manje od 10% u ukupnoj proizvodnji. Proizvodnja maline u 2015. godini odvijala se na 20 ha sa prosječnim prinosom od 2t/ha čija je proizvodnja iznosila 40 tona, a proizvodnja jagode odvijala se na 70 ha sa prosječnim prinosom od 6,5 t/ha čija je ukupna proizvodnja iznosila 455 tona.

Grafikon 6: Pregled učešća proizvodnje voćnih kutura u BD BiH u 2015.godini

Privredna društva u sektoru prehrambene industrije – prerada voća u Brčko Distrikstu BiH su „BOSNAPLOD“ d.d. - preduzeće za proizvodnju i preradu voća, kapacitet 10.000 tona smrznutog voća,

I „VOĆAR“ d.o.o. – privatno preduzeće za proizvodnju prehrambenih proizvoda, 43 zaposlena radnika, proizvodni kapaciteti 1000 t hrane za 1 godinu, iskorišćenost kapaciteta 77. 2%.

U pogledu poticaja u poljoprivredi BD BiH je od 2009. godine, prešlo se na jedinstvenu podršku direktnog plaćanja po jedinici površine/grla stoke.

Tabela 20: Pregled budžetskih izdvajanja za sektor poljoprivrede i ruralna područja BD BiH (period 2010.-2015.), u milionima KM

Grupa mjera	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
Tržišne mjere i mjere direktnе podrške	4,5	4	5,8	5,9	3,4	5,2
Strukturne mjere i mjere ruralnog razvoja	0,5	0,6	0,7	0,7	0,2	0,4
Opšte mjere u poljoprivredi	0	0	0	0	0	0
Ukupno budžetska podrška	5	4,6	6,5	6,6	3,6	5,6

Izvor Strateški plan ruralnog razvoja Bosne i Hercegovine (2018-2021), Nacrt 2017.g

2.4. ANALIZA STANJA U POVRTARSTVU

Poljoprivredna statistika u BiH je u sektoru povrtarstva ostala sa poprilično nejasnim i nedefinisanim stavovima i ciljevima.

Kao prvo još uvijek nemamo jasno definisanu politiku razvoja povrtarstva. Ovo, kao i činjenica da se u podacima ne pravi razlika između intenzivne i ekstenzivne proizvodnje, otežava analizu raspoloživih podataka i izvođenje validnih zaključaka.

Povrtarstvo u Republici Srpskoj

Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku RS, u 2015.godini RS je imala 983 000 ha poljoprivrednog zemljišta, od čega je 816 000 ha obradivog zemljišta, a pod povrtarskim kulturama je oko 62.000 ha.

Broj zaposlenih u poljoprivrednoj djelatnosti u Republici Srpskoj za 2015. godinu iznosi oko 90.000 od čega 56.000 muškaraca i 34.000 žena. Udio poljoprivredne djelatnosti u ukupnoj zaposlenosti iznosi 29%.

Sektor povrtarstva čini proizvodnja tržišno orijentisanog povrća (paprika, paradajz, lubenica dinja, krompir, tikvica, kupusnjače, mrkva, luk i dr.), te industrijsko povrće koje je orijentisano ka preradi za salate kao što su krastavci kornišoni, koji imaju izvozni karakter prerade i sirovine za lokalnu proizvodnju (crvena paprika, rezana paprika zelena, kupusi, patlidžani, paradajz i dr.)

Karakteristika uzgoja povrća u RS je trenutno na jednom srednjem nivou ekspolatacije, proizvođači relativno brzo usvajaju znanja i nove agro-tehničke metode, uvode se relativno brzo novi sortimenti (naročito u minuloj godini) i zaštićeni prostori idu u pravcu modernijih objekata. Proizvodnja na otvorenom polju ima svih oscilacija, ali i ona ide u jedno pozitivnom pravcu.

Industrijska prerada voća i povrća kao integralni dio prehrambene industrije u RS je na dosta niskom nivou, iskorištenost kapaciteta je 40%. Važniji prerađivači voća su: „Vitaminka“ a.d. Banja Luka, „Kap po kap“ d.o.o. Laktaši, „Spektar drink“ d.o.o. Bijeljina, „Prijedorčanka“ a.d Prijedor, Agrocentar „Eko – Bel“, Kozarska Dubica, „MB impex“ d.o.o. Banja Luka i dr. U 2015.godini ukupno je proizvedeno 15.730.896 kg prerađevina od voća i povrća, ne računajući sokove čija proizvodnja je iznosila 14.515.031 litar, prema podacima Republičkog zavoda za statistiku RS.

Subvencioniranje poljoprivredne proizvodnje u RS ima negativan trend, došlo je do smanjenja izdvajanja za mjere direktnе podrške proizvođačima. Ova izdvajanja, gledano od 2011. kada je podrška

iznosila 51,5 miliona KM je smanjena u 2010. godine za 3,3 miliona KM. Ovakav trend je u ukupnom iznosu subvencija još veći, tako da se bilježi značajan pad izdvajanja za poljoprivrednu i ruralni razvoj, što direktno utiče na sektor voćarstva. Od 2010. godine, dominiraju plaćanja na bazi outputa i u prosjeku čine 85% ukupnih direktnih plaćanja, a njihovi absolutni iznosi se kreću između 16,6 miliona KM (2011) i 37 miliona KM (2014).

Tabela 21: Pregled budžetskih izdvajanja za sektor poljoprivrede i ruralna područja, Republika Srpska (period 2010.-2015.), u milionima KM

Grupa mjera	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
<i>Tržišne mjere i mjere direktne podrške</i>	39,8	51,5	48,7	45,7	46,7	48,2
<i>Strukturne mjere i mjere ruralnog razvoja</i>	23,2	26,1	21,8	10,8	6,5	7,8
<i>Opšte mjere u poljoprivredi</i>	1,7	2,8	2,8	3,5	6,9	4,0
<i>Ukupno budžetska podrška</i>	64,8	80,5	73,3	60,0	60,0	60,0

Izvor Strateški plan ruralnog razvoja Bosne i Hercegovine (2018-2021), Nacrt 2017.g.

Povtarstvo u FBiH

U FBiH je ukupna površina poljoprivrednog zemljišta 1.181.000 ha poljoprivredno zemljište, od toga obradive površine čine 747.000 ha, od čega **45.000 ha** su voćnjaci i **3.250 ha** vinogradi. Najveći dio obradivog zemljišta, više od polovine oraničnih površina je neobrađeno (205.000 ha), a preostali dio odnosno 48,6%, ukupnih oraničnih površina čine žita i krmno bilje. (Federalni zavod za statistiku). Zaposlenost u poljoprivrednoj djelatnosti u FBiH je oko 53.000, od čega 36.000 muškaraca i 17.000 žena. Udio poljoprivredne djelatnosti u ukupnoj zaposlenosti u Federaciji iznosi oko 11% što je u usporedbi sa Republikom Srpskom manje za 18%.

Ostvarena proizvodnja povrća u Federaciji BiH za 2015. godinu iznosila je **36,8% od ukupne povrtarske proizvodnje u Bosni i Hercegovini** i to je 262000 tona. Najvažnija povrtna vrsta je krompir, zatim ga slijede kupus i ostale kupusnjače, paradajz, paprika i krastavac kornišon koji je u minulih 10tak godina imao značajnu ekspanziju.

Prinosi u povrtarskoj proizvodnji variraju u pogledu vremenskih uslova i direktno su pod utjecajem vremenskih uslova te zbog niskog tehnološkog razvoja nemaju visoke prinose, kulture koje se uzgajaju na otvorenom polju.

Plastenička proizvodnja je za razliku od uzgoja na otvorenoj njivi u ekspanziji gdje nam u ovom dijelu BiH dominiraju plastenici niskog tipa tzv. niski tuneli, pa do najsavremenijih zaštićenih prostora za uzgoj povrća kao što su plastenici Adria-Hištil Čapljina i Bosper Tuzla, te Plant Gradačac i Sunce Čapljina koji su za nijansu ispod prva dva navedena.

2.5. ANALIZA STANJA U SEKTORU LJEKOVITOG I AROMATIČNOG BILJA U BIH

Bosna i Hercegovina je zemlja koja je biološki raznovrsna u svom bogatom i raznolikom ambijentu krajolika. Istorijat sakupljanja ljekovitog i aromatičnog bilja u BiH nije dovoljno istražen i dokumentovan, iako je vijekovima tradicionalno veoma značajan sektor. Primjena ljekovitog i aromatičnog bilja je višenamjenska (prehrana, kozmetika, farmacija). Najvažniju primjenu ljekovito i aromatično bilje pronalazi u farmaceutskoj industriji, što paralelno sa njenim razvojem, konstantno povećava i interes za pojedinim biljnim vrstama.

Svjetska zdravstvena organizacija danas u ljekovito bilje ubraja „one biljne vrste čiji jedan dio ili više dijelova sadrže bioški aktivnu tvar koja se može iskoristiti u terapijske svrhe ili za hemijsko farmaceutske sinteze“, dok „u aromatično bilje spadaju one vrste što sadrže jednu ili više aktivnih

tvari posebnog mirisa ili okusa koje se iskorištavaju za spravljanje mirisa, kozmetičkih proizvoda, napitaka i aroma za živežne namirnice". Pretpostavlja se da u Bosni i Hercegovini ima preko 700 vrsta ljekovitog i aromatičnog bilja, od čega se eksplatiše između 170 do 200 vrsta.

Prema analizi Farme, glavni učesnici u tipičnom lancu vrijednosti ljekovitog i aromatičnog bilja i njihovih proizvoda u BiH mogli bi se grupisati u sljedeće kategorije: berači (najčešće iz socijalno ugroženih porodica i većinom su žene), farmeri (uzgajivači bilja), travari (tradicionalno lijeчењe ljudi u BiH), posrednici, proizvođači/prerađivači (proizvodne organizacije, PO), tragovci na malo, veletrgovci, ostali (grupa malih "firmi" registrovanih kao samostalno trgovinsko preduzeće -STR).

Problemi koji su prisutni u ovom sektoru odnose se na: očuvanje biodiverziteta, organizovanost plantažnog uzgoja, kontinuirane edukacije svih osoba koje učestvuju u lancu proizvodnje, nedostatak sirovina za uzgoj kao i zakonske legislative.

Problemi u sektoru akcentirani su na nabavku sirovine (nedostatak finansiranja, naplata potraživanja, poteškoće u svrhu educiranja, teškoće u nabavci sirovina uzrokovane organizacijskim problemima na terenu, problemi vezani za prevoz i nemogućnost nabavke visokokvalitetnog sjemena i sadnog materijala).

Domaće tržište ljekovitog i aromatičnog bilja u BiH još uvijek je u razvoju; potreba educiranja svih učesnika u lancu vrijednosti i potrošača je jako izražena. Tendencija-Standardi i/ili certifikacije kojima bi firme u BiH trebale da se prilagode su sljedeći: mikrobiološko i hemijsko testiranje i analize, zahtjevi organske certifikacije.

Stalna edukacija nedostaje na polju: novih proizvodnih tehnologija, standarda, kontrole kvaliteta/zahtjeva kvaliteta, skladištenja i čuvanja proizvoda, tehnologije uzgoja (sa naglaskom na nove usjeve), edukacije berača, zahtjevi tržišta itd

Na nivou BiH ne postoji relevantno zakonodavstvo koje se bavi isključivo pitanjima ljekovitog i aromatičnog bilja, a takođe ni rijetke i endemične biljke nisu posebno zaštićene, niti je njihov status kvalitetno definisan trenutnim zakonskim propisima.

Za sektor ljekovitog i aromatičnog bilja, u okviru Vanjsko-trgovinske komore BiH djeluje Grupacija za ljekovito bilje i šumske plodove koja okuplja sakupljače, prerađivače i uzbajivače s ciljem pružanja stručne pomoći svojim članicama, pružanju logističke podrške u njihovom radu, kao i predlaganju mjera za stvaranje povoljnijih uslova za poslovanje. Jedna od njih je i AgroMAP NETWORK (www.agromap.net), mreža koja okuplja aktere iz podsektora ljekovitog i aromatičnog bilja, a sve u cilju što lakšeg pristupa tržištu, jednostavnije razmjene informacija i iskustava te zajedničkog rješavanja problema koji prate ovaj sektor. U okviru AgroMAP mreže pokrenut je i interaktivni web portal koji je proistekao iz potrebe aktera podsektora ljekovitog i aromatičnog bilja na području Bosne i Hercegovine da u vrijeme opšte globalizacije svoje proizvode predstave i ponude cijelom svijetu. Na ovom web portalu nalaze se informacije o proizvođačima i prerađivačima ljekovitog i aromatičnog bilja, informacije o tržišnim potencijalima i pristupu tržištu, zastupnicima i distributerima re promaterijala, opreme i ambalaže, o udugama i zadugama iz oblasti ljekovitog i aromatičnog bilja, o sajmovima, edukacijama, meteorološkim podacima te zakonskoj regulativi iz ove oblasti kao i certifikatima koji su vezani za ovaj podsektor.

Federacija BiH - U FBiH za pitanja ljekovitog i aromatičnog bilja nadležno je Federalno Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva FBiH, te kantonalna resorna ministarstva. Zakonom o novčanim podrškama u poljoprivredi i ruralnom razvoju ("Službene novine FBiH", broj: 42/10) propisane su mjere novčanih podrški u poljoprivredi i ruralnom razvoju, modeli novčanih podrški, izvori, odabir prioriteta, visina sredstava, korisnici novčanih podrški i način realizacije. Između ostalog, ovim Zakonom je predviđena podrška uzgoju ljekovitog i aromatičnog bilja (kamilica, menta, lavanda, ruzmarin, smilje, lovor i dr.), proizvodnji sadnog materijala, izvršenim kapitalnim ulaganjima, organskoj poljoprivrednoj proizvodnji i drugom. Ljekovito bilje je jedan od prioriteta u modelu

poticaja proizvodnji i to za minimalne površine od 1 ha. Novčane podrške realizuje na osnovu Zakona, Programa podrški i drugih provedbenih propisa.

Republika Srpska - U Republici Srpskoj (RS) pitanja ljekovitog i aromatičnog bilja su u nadležnosti dva ministarstva, i to Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i Ministarstva prostornog uređenja, građevinarstva i ekologije. Zakon o poljoprivredi RS (Službeni glasnik Republike Srpske", broj 70/06) i Zakon o organskoj proizvodnji hrane (Službeni glasnik Republike Srpske", broj 75/04) predstavljaju osnovu, dok Pravilnici bliže regulišu specifična pitanja, pa tako i pitanje novčanih podsticaja za uzgoj ljekovitog i aromatičnog bilja. Pravilnik o uslovima i načinu ostvarivanja novčanih podsticaja za razvoj poljoprivrede i sela (Službeni glasnik Republike Srpske broj 25. od 15.03.2011. godine) predviđa podsticajna sredstva za: proizvodnju i prodaju aromatičnog i ljekovitog bilja za proizvođače koji imaju zasijano najmanje 0,3 ha površine. Visina premije utvrđuje se u skladu sa Planom korišćenja sredstava i iznosi do 15% od prosječne tržišne cijene po jedinici proizvoda, a maksimalno 10.000,00 KM po korisniku. Minimalna površina za koju se može ostvariti premija za organsku biljnu proizvodnju je 0,5 hektara a visina podsticajnih sredstava za ovu namjenu ne može biti veća od 250 KM/ha ili 30.000,00 KM/korisniku u tekućoj godini. Pravilnikom o uslovima i načinu ostvarivanja novčanih podsticaja za razvoj poljoprivrede i sela nisu predviđena posebna sredstva za preporučene niti zaštićene vrste.

3. PREDLOZI PRAVCA DjELOVANJA

Na osnovu ranije iznesenih analiza uslova za razvoj i održivost sektora voćarstva, povrtarstva, stočarstva, pčelarstva i MAP kao i pregled trenutnog stanja sektora izrađena je SWOT matrica, koja sadrži pregled snaga/slabosti kao i prilika/prijetnji sa nekoliko aspetakata: prirodni resursi, poljoprivredna proizvodnja, prehrambena industrija, socio-demografska struktura, tržište i kokurentnost, političko-pravno i institucionalno djelovanje, finansiranje poljoprivrede.

Tabela 22: SWOT analiza

Prirodni resursi			
S - Snage (Strengths)	W - Slabosti (Weaknesses)	O - Prilike (Opportunities)	T - Prijetnje (Threats)
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Povoljan geostrateški položaj BiH; ▪ Različite agro-klimatske zone koje omogućavaju raznovrsnu poljoprivrednu proizvodnju; ▪ Raspoloživi vodeni resursi za navodnjavanje; ▪ Relativno dobro očuvana priroda i nezagađen okoliš; 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Neefikasnost sistema upravljanja zemljišnim i vodnim resursima; ▪ Česte štete na usjevima i zasadima nastale kao posljedica prirodnih nepogoda (suša, poplava, grad, mraz); ▪ Nesređeno zemljишno-knjižno i katastarsko stanje; ▪ Nedovoljna razvijenost svijesti o potrebi zaštite okoliša i očuvanje biodiverziteta; ▪ Odsustvo LPIS-a (Land Parcel Information System). 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Opredjeljenja FMPVŠ i MPVŠ RS o važnosti investiranja u sisteme za navodnjavanja; (korištenje kreditnih sredstava WB i drugih međunarodnih organizacija); ▪ Investiranje u obnovljive izvore energije i čistije tehnologije; ▪ Postojanje većeg broja vladinih i nevladinih organizacija koja se bave problematikom prirodnih resursa; ▪ Klimatske promjene uočene kao važan izazov za definisanje strateških opredjeljenja, mehanizama djelovanja i konkretnih mjera. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Globalne klimatske promjene; ▪ Neodgovarajuća i nedovoljna regulativa koja se bavi problematikom okoliša i prirodnih resursa; ▪ Ugrožavanje biodiverziteta zbog nedovoljne i neadekvatne zaštite.

Poljoprivredna proizvodnja	
S - Snage (Strengths)	W - Slabosti (Weaknesses)
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Značajne površine neobrađenog zemljišta; ▪ Postojanje tradicije bavljenja poljoprivredom; ▪ Unapređen sortiment u biljnoj poljoprivrednoj proizvodnji; ▪ Povećanje broja i tržišnog učešća velikih komercijalnih proizvođača; ▪ Izražen trend povećanja registrovanih poljoprivrednih gazdinstava; ▪ Povećanje konkurentnosti u poljoprivrednim proizvodnjama (jagodasto voće, vino); ▪ Rastuća svijest o postojanju standarda u proizvodnji i potrebi njihovog uvođenja u praksu; ▪ Sačuvane autohtone sorte voća i grožđa. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Izrazita usitnjenost zemljišnog posjeda; ▪ Nizak udio navodnjavanih u ukupnim obradivim površinama; ▪ Nizak nivo specijalizacije i tržišnosti proizvodnje; ▪ Nisku prinosi koji zaostaju za zemljama okruženja i EU prosjecima; ▪ Mala dodana vrijednost kod većine poljoprivrednih proizvoda; ▪ Loša tehničko-tehnološka opremljenost velikog broja gazdinstava; ▪ Nestabilnost prinsa i visoke fluktuacije cijena; ▪ Niska produktivnost u svim granama poljoprivredne proizvodnje; ▪ Nedovoljna proizvodnja domaćeg sjemenskog i sadnog materijala; ▪ Sadni materijal neujednačenog kvaliteta (izražena prisutnost necertificiranog materijala ; ▪ Neadekvatan sortiment/nisko učešće savremenih sorti; ▪ Nizak nivo organizacije i potrebne infrastrukture nakon žetve/berbe poljoprivrednih proizvoda; ▪ Neadekvatno skladištenje na farmama; ▪ Visoki sezonski viškovi; ▪ Niska tehnološka, maretinška i menadžerska znanja poljoprivrednih proizvođača; ▪ Slaba i neadekvatna organizovanost poljoprivrednih proizvođača (nefunkcionalnost i neefikasnost zadruga i udruženja poljoprivrednih proizvođača); ▪ Loš imidž poljoprivrede kao djelatnosti.
O - Prilike (Opportunities)	T - Prijetnje (Threats)
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Razvoj i promoviranje više tržišnih niša, visokovrijednih poljoprivrednih proizvoda; ▪ Transfer znanja i tehnologija u poljoprivrednoj proizvodnji; ▪ Tehničko-tehnološka modernizacija poljoprivredne proizvodnje; ▪ Intenziviranje poljoprivredne proizvodnje; ▪ Diverzifikacija djelatnosti poljoprivrednih gazdinstava; ▪ Potražnja tržišta za organskim proizvodima; ▪ Mogućnosti za brendiranje i zaštitu autohtonih, tipičnih i regionalnih proizvoda. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Visoka zavisnost poljoprivrednih proizvođača od direktnе budžetske podrške; ▪ Nerazvijeno tržište zemljištem; ▪ Neriješeno pitanje restitucije zemljišta; ▪ Regionalno prisustvo zaraznih bolesti i štetočina; ▪ Dalja fragmentacija posjeda; ▪ Elementarne nepogode; ▪ Biljne bolesti i štetočine.
Prehrambena industrija	
S - Snage (Strengths)	W - Slabosti (Weaknesses)
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Postojanje kapaciteta za prihvat i preradu sirovina poljoprivrednog porijekla; ▪ Postojanje uspješnih, izvozno orijentisanih preduzeća; ▪ Povećana svijest o važnosti uvođenja standarda u proizvodnji. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Određeni segmanti prehrambene industrije tehnološki zastarjeli, neefikasni i nekonkurentni; ▪ Nizak stepen iskorištenja kapaciteta u prehrambenoj industriji; ▪ Slaba vertikalna i horizontalna povezanost; ▪ Tradicionalan assortiman proizvoda i nedovoljno istraživanje potreba kupaca.
O - Prilike (Opportunities)	T - Prijetnje (Threats)
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jačanje podrške prehrambenoj industriji u pribavljanju inputa od domaćih proizvođača; ▪ Unapređenje kvaliteta proizvodnje, standarda i pouzdanosti nabavke u prehrambenoj industriji; ▪ Jačanje integracije i veza lanca vrijednosti. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nedostatak povjerenja potrošača u poljoprivredno-prehrambene proizvode proizvedene u BiH; ▪ Kontinuirano oslanjanje na uvozne poljoprivredne proizvode, radi nižih cijena i pouzdanosti; ▪ Nedostatak stranih direktnih investicija i nemogućnost obezbjeđenja izvora finansiranja novih investicija; ▪ Neispunjavanje tržišnih standarda i nemogućnost izvoza.

Socio-demografski faktori	
S - Snage (Strengths)	W - Slabosti (Weaknesses)
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Cjenovno konkurentna radna snaga; ▪ Raznolikost i atraktivnost ruralnog ambijenta; ▪ Rastuća motivacija za saradnju i koordinaciju; ▪ Prilike za samozapošljavanje u poljoprivredi; ▪ Relativno visok procenat ruralnog stanovništva; ▪ Postojanje demokratskog procesa odlučivanja na lokalnom nivou; 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nedostatak radne snage (za berbu i druge sezonske poslove) u pojedinim regionima; ▪ Nepovoljna starosna, obrazovna i socijalna struktura ruralne populacije; ▪ Migracije radno sposobnog i obrazovanog stanovništva iz seoskih sredina; ▪ Nizak nivo kvaliteta života (fizička i javna infrastruktura) u pojedinim ruralnim područjima; ▪ Slab kapacitet organizacija civilnog društva i nizak nivo učešća lokalnog stanovništva u javnom odlučivanju; ▪ Slabo razvijena fizička, društvena i uslužna infrastruktura u ruralnim područjima.
O - Prilike (Opportunities)	T - Prijetnje (Threats)
Tržište i konkurentnost	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Osnivanje Lokalnih akcionalih grupa i korištenje sredstava LEADER fondova; ▪ Stvaranje novih radnih mesta kroz izgradnju preduzetničkih kapaciteta (ljudskih i materijalnih) u ruralnom području; ▪ Izrada lokalnih strategija i projekata ruralnog razvoja; ▪ Umrežavanje lokalnih zajednica/regija i razmjena dobrih praksi sa EU regijama/lokalnim zajednicama. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Porast migracije na relaciji selo-grad, starenje ruralnih domaćinstava, odlazak mlade i obrazovane populacije; ▪ Neravnomjeran regionalni razvoj; ▪ Neprilagođenost obrazovnog sistema potrebama moderne ekonomije (ruralni razvoj); ▪ Loš imidž i nerazumijevanje pojma "ruralan"; ▪ Nepovoljan status poljoprivrednih proizvođača (bez formalnog zaposlenja, većinom bez zdravstvenog i penzionog osiguranja).
O - Prilike (Opportunities)	T - Prijetnje (Threats)
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Poboljšana integracija lanca vrijednosti u određenim podsektorima; ▪ Razne ciljane niše poljoprivredno-prehrabnenih proizvoda konkurentne kako na domaćem, tako i na međunarodnim tržištima; ▪ Određeni primjeri razvoja i trgovine visokotehnološkim, visokovrijednim proizvodima. ▪ Primjena mehanizama podrške i zaštite domaće proizvodnje; ▪ Očuvan značaj zelenih pijaca za snabdijevanje svježim voćem i povrćem; ▪ Dobro snabdjeveno tržište inputa; ▪ Dostupnost sirovina iz domaće proizvodnje; ▪ Razvijen sistem otkupa i kontrole kvaliteta u sektoru mljekarstva; ▪ Naučna istraživanja u interesu poljoprivrede i transfer njihovih rezultata u praktičnu primjenu. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nedovoljno razvijen poljoprivredno-prehrabeni lanac snabdijevanja; ▪ Nedovoljno informacija sa tržišta/nerazvijen tržišno-informacioni sistem; ▪ Niska svijest o potrebi horizontalnog i vertikalnog povezivanja proizvođača; ▪ Velika ovisnost o uvozu i visoke cijene inputa i repromaterijala; ▪ Generalno nizak nivo cjenovne konkurentnosti domaće poljoprivredne proizvodnje; ▪ Nepovoljan vanjskotrgovinski bilans kod najvećeg broja poljoprivrednih i prehrabnenih proizvoda (deficit); ▪ Nezadovoljavajući nivo primjene higijenskih i okolišnih i standarda kvalieta i nedostatak resursa za podršku sistema kontrole; ▪ Nedostatak skladišnih kapaciteta; ▪ Neadekvatna granična kontrola prilikom uvoza hrane ▪ Nizak nivo prilagođenosti zahtjevima tržišta; ▪ Loša infrastruktura u većini ruralnih područja; ▪ Niska kupovna moć stanovništva; ▪ Slab marketing proizvoda.
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Porast potražnje za hranom na globalnom nivou; ▪ Povećanje standarda kvaliteta i prodaje hrane domaće proizvodnje (supstitucije uvoza); ▪ Veća tržišna orientacija poljoprivrednih proizvođača; ▪ Uspostavljanje efikasnog sistema otkupa i distribucije poljoprivrednih proizvoda, ▪ Razvoj aranžmana za ugovaranje proizvodnje; ▪ Pristup regionalnim tržištima kroz CEFTA i druge sporazume o slobodnoj i preferencijalnoj trgovini; ▪ Bolja snabdjevenost repromaterijalima; ▪ Trend rasta potražnje za tradicionalnim, autohtonim te proizvodima sa oznakom geografskog porijekla; 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Globalna ekomska kriza; ▪ Ubrzani proces prihvatanja EU regulativa iz oblasti proizvodnje i prometa hrane; ▪ Orientacija trgovine prema uvozu hrane; ▪ Niska lojalnost domaćih potrošača prema proizvodima domaćeg porijekla; ▪ Nestabilnost cijena inputa i najskuplji repromaterijali u regionu; ▪ Nizak nivo zaštite domaće proizvodnje; ▪ Nedovoljna zaštita kulturnog, istorijskog i prirodnog naslijeđa; ▪ Prisutna siva ekonomija.

<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kvalitetnije i dostupnije savjetodavne usluge ▪ Razvoj preduzetništva u ruralnim područjima. 	
Političko, pravno i institucionalno okruženje	
S - Snage (Strengths)	W - Slabosti (Weaknesses)
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Postojanje strateških dokumenata za razvoj poljoprivrede i ruralnih područja u oba enteta (iako se uglavnom ne provode); ▪ Postojanje naučnih i obrazovnih institucija za transfer znanja; ▪ Postojanje međunarodno prepoznate certifikacijske kuće za certifikaciju organske proizvodnje (OK); ▪ Sve veći broj zakonske regulative u kontekstu približavanja pravnoj stečevini EU (ali je nivo usklađenosti između nivoa upravljanja ograničen); 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Sporo usklađivanje sektora sa EU i drugim međunarodnim okvirnim politikam; ▪ Nedostatak sistema za analizu/praćenje i/ili evaluaciju efikasnosti prethodnih, sadašnjih ili planiranih politika o sektorskom učinku; ▪ Neadekvatna poljoprivredna statistika (uključujući podatke popisa) i/ili pouzdane sektorske informacione sisteme za usmjeravanje efikasnog donošenje politika; ▪ U odnosu na potreba, nedovoljno razvijen sistem savjetodavne i stručne pomoći; ▪ Institucionalni, politički i zakonodavni okvir koji nije u potpunosti usklađen sa EU praksom i standardima.
O - Prilike (Opportunities)	T - Prijetnje (Threats)
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Strateški dokumenti, detaljni akcioni planovi i namjenski budžeti za razvoj poljoprivrede i ruralnog razvoja u BiH entitetima i opredjeljenje za postepeno prilagođavanje sa EU, u podršku konkurenčkim ciljevima; ▪ Restrukturiranje i izgradnja kapaciteta svih sektorskih upravljačkih struktura, usmjeravano najboljim EU i međunarodnim praksama; ▪ Uspostavljanje efikasnih kapaciteta i sistema za kreiranje, programiranje, upravljanje, koordinaciju, analizu, praćenje i evaluaciju politika; ▪ Dodatni EU fondovi za pretpriistupno prilagođavanje i jačanje struktura i sistema poljoprivrednog sektora; ▪ Jacanje aktera na lokalnom nivou u svim oblastima ekonomije i društva ▪ jačanje javno-privatnih partnerstava u realizaciji investicionih programa i u procesu upravljanja 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Politička nestabilnost i loše poslovno okruženje; ▪ Nedostatak političke posvećenosti za podršku većim ulaganjima u ruralni razvoj; ▪ Zavisnost poljoprivredne politike od ukupnih društveno-političkih odnosa unutar i van BiH; ▪ Loš imidž BiH zbog proteklog rata, političke nestabilnosti i ekonomske nerazvijenosti; ▪ Nerazvijeni i nepouzdan informacioni sistem u poljoprivredi i nedovoljana logistička podrška (prognozne službe, registri, katastar i dr.); ▪ Liberalan spoljnotrgovinski režim; ▪ Zastoj u EU integracijskim procesima; ▪ Nedostatak sredstava za provođenje političkih i ekonomskih reformi.
Finansiranje poljoprivrede	
S - Snage (Strengths)	W - Slabosti (Weaknesses)
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Određene ponude novčanih kredita u poljoprivredno-prehrabrenom sektoru; ▪ Različite opcije mikrokreditnog finansiranja dostupne za podršku malim poljoprivrednicima; ▪ Kontinuirano izdvajanje budžetskih sredstava za finansiranje poljoprivredne proizvodnje (uvodenje sistema direktnе podrške ha/grlo; akcenat na kapitalne incsticije u cilju modernizacije proizvodnje); ▪ Zakonski postavljeno i uređeno finansiranje u poljoprivredi; ▪ Značajni izvori finansiranja iz međunarodnih kreditnih sredstava i međunarodnih projekata i donacija. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Niži poticaji za poljoprivredu o odnosu na EU i većinu zemalja regiona; ▪ Neadekvatna struktura distribucije podsticajnih sredstava sa prevagom na podršku tekućoj proizvodnji na uštrb ruralnog razvoja i dugoročnih investicija; ▪ Nedostatak vlastitog kapitala poljoprivrednih proizvođača; ▪ Nepovoljni uslovi eksternog finansiranja; ▪ Kreditiranje i drugi izvori finansiranja neprilagođeni specifičnostima poljoprivrede; ▪ Nedovoljna budžetska podrška za poljoprivredu; ▪ Teritorijalno/entiteski neujednačena budžetska podrška i nejednak položaj poljoprivrednih proizvođača ; ▪ Mjere podrške su nedovoljno transparentne, procedure za apliciranje komplikovane, a monitoring utroška sredstava nerazvijen (neefikasan); ▪ Nepostojanje zakonske regulative za formiranje štedno-kreditnih organizacija (FBiH). ▪ Slabo zastupljeno poljoprivredno osiguranje.
O - Prilike (Opportunities)	T - Prijetnje (Threats)
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Spremnost poljoprivrednih proizvođača za korištenje kreditnih sredstava ▪ Poljoprivreda i dalje među vodećim privrednim granama u BiH koja se podržava od strane 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kontinuirani fokus na neefikasne, društveno orientirane proizvodne poticaje (umjesto na promoviranje komercijalne poljoprivrede,); ▪ Nekozistenstnost i nestabilnost budžetskih transfera u

međunarodnih organizacija <ul style="list-style-type: none"> ▪ Pristup prepristupnim fondovima Evropske unije za ruralni razvoj; ▪ Pristup fondovima Evropske unije za institucionalnu izgradnju i prekograničnu saradnju; ▪ Pristup fondovima Evropske unije za razvoj civilnog društva, fondovima za naučna istraživanja (HORIZON 2020 i drugi) i nekim drugim strukturnim fondovima. 	implementaciji mjera poljoprivredne politike; <ul style="list-style-type: none"> ▪ Smanjen interes i prisustvo donatora i stranih investitora; ▪ Ograničenost domaćih izvora za razvoj ruralnih područja; ▪ Politička nestabilnost i nefunkcionalnost institucija vlasti; ▪ Pogoršanje bezbjednosne situacije i rizika za investicije; ▪ Sporo prilagođavanje privredne strukture u uslovima brzog tehnološkog napretka; ▪ Smanjenje kreditnog rejtinga i neizvršavanje obaveza prema kreditorima; ▪ Neispunjavanje uslova za ostvarivanje prava na pristup EU fondovima; ▪ Elementarne nepogode i prirodne katastrofe.
--	---

Izvor: *Strateški plan ruralnog razvoja Bosne i Hercegovine (2018-2021), Nacrt*

Na osnovu gore navedene SWOT analize za poljoprivredu u cjelini u BiH i pregleda svih sektora u BiH i po entitetima, za sektor stočarstva moglo bi se izdvojiti sledeće ključne činjenice i trendovi:

- Postoji nedovoljna iskorištenost prirodnih resursa za stočarstvo,
- Izražen je trend povećanja registrovanih poljoprivrednih gazdinstava koja se bave poluintenzivnom ili intezivnom stočarskom proizvodnjom,
- Izraženo je smanjenje broja domaćinstva i gazdinstava, naglašena je depopulacija sela,
- Dolazi do povećanja broja životinja na imanjima koja su tržišno orijentisana,
- Povećana je proizvodnja u peradarstvu,
- Povećana je proizvodnje mesa goveda (izvoz),
- Smanjenjuje se broj muznih grla goveda,
- Spoljnotrgovinski deficit je naglašen (slaba pokrivenost uvoza izvozom),
- Nedovoljna je iskorištenost akvakulture (nedovoljna proizvodnja šaranske ribe uprkos postojanju resursa),
- Neadekvatna je zastupljenost kozarstva.

Prednosti koje se mogu iskoristiti u stočarskoj proizvodnji u BiH:

- Raspoloživi prirodni resursi (pašnjaci, livade),
- Nezagađena životna sredina, nezagađeno zemljište i voda za proizvodnju hrane,
- Proizvodnja mlijeka po muznoj kravi se svake godine povećava,
- Prirast u tovu se stalno povećava,
- Porodična gazdinstva sa tradicijom u proizvodnji mlijeka i mesa,
- Nivo podrške – veći nivo sredstava koje vlade izdvajaju za poticaje u sektoru stočarstva,
- Podsticaji za kapitalna ulaganja i IPA fondovi (usvojen Strateški plan ruralnog razvoja BiH 2018-2021 Okvirni dokument)
- Potražnja za lokalnim proizvodima,
- Dovoljni kapaciteti u industriji za preradu mesa i mlijeka,
- Organizovana proizvodnja u peradarskom sektoru i odobren akcioni plan za izvoz u zemlje EU,
- Značajne travnate površine pogodne za ekspanziju stočarske proizvodnje;
- Solidno poznavanje tehnologije poljoprivredne proizvodnje;
- Povećanje broja i tržišnog učešća velikih komercijalnih proizvođača;
- Rastuća svijest o postojanju standarda u proizvodnji i potrebi njihovog uvođenja u praksu;
- Sačuvane autohtone pasmine domaćih životinja.

SWOT analiza sektora pčelarstva u BiH:

SNAGE

- Pčelarstvo je tradicionalna aktivnost (između 6,500 i 9,800 aktivnih pčelara)
- Raznolikost medonosne flore omogućava porizvodnju meda odličnog kvaliteta, uključujući i monoflorne medove za kojima postoji velika potražnja na međunarodnom tržištu
- Nezagaden okoliš i povoljni klimatski uslovi
- Dostupnost certifikacijskih kuća (organic, fair trade, HACCP, itd.)
- Otvoren pristup tržištu (uključujući i tržište EU)

SLABOSTI

- Ne postoji organiziranost pčelara na državnom nivou (udruženje ili unija udruženja)
- Nepostojanje politike na nacionalnom nivou koja tretira proizvodnju, standard kvaliteta i tržište
- Postojeća udruženja na općinskim, kantonalnim i entitetskim nivoima su pasivna (naročito u FBiH)
- Većina pčelara su hobisti i starija populacija (manje od 10% profesionalni pčelari)
- Nedostatak kontrole kvaliteta pčelarskih proizvoda (prisustvo lažnog meda na crnom tržištu)
- Državni poticaji su beznačajni u poređenju s drugim poljoprivrednim granama
- Ograničen pristup finansijskim proizvodima i nedostatak početnog kapitala, zbog nemogućnosti obezbjeđenja osiguranja investicije
- U ionako malom broju stručnih službi ne postoje kvalificirani savjetodavci
- Mali broj košnica u cijeloj zemlji (manje od 400,000), kad se uzme u obzir prirodni potencijal
- Cijene domaćeg meda su u rasponu od BAM 15 do 30 po kilogramu, što ga čini nekonkurentnim i na domaćem i na međunarodnom tržištu. Oko 200 tona meda se uveze godišnje s prosječnom uvoznom cijenom od BAM 8 do 10 po kilogramu.
- Ograničena upotreba marketinških alata u praksi. Kanali distribucije su ograničeni, te postoji dosta prostora za poboljšanje pakovanja i brendiranja.
- Svega nekoliko registriranih prerađivača meda su prisutni u glavnim trgovačkim lancima.
- Nepoznavanje vrijednosti drugih pčelinjih proizvoda (npr. pčelinji vosak, matična mlječe, pčelinji otrov) i od strane pčelara i kupaca.
- Nedostatak modernih tehnologija kako bi se ublažio uticaj klimatskih promjena (seleće pčelarstvo, proširenje palate proizvoda itd.)
- Slabo upravljanje na farmama (nema knjigovodstva na farmi / Sistema praćenja)
- Slaba kontrola veterinarskih inspekcija koje bi kontrolorale bolesti pčela i korištenje pčelarskih lijekova
- Slabo poznavanje pčelarstva od strane veterinarskih inspektora – ne postoji uspostavljen sistem kontrole bolesti i nametnika
- Ne postoji baza podataka svih pčelara, koja bi sadržavala informacije o broju košnica, proizvodnji, tretmanu bolesti isl.
- Ne postoji katastar pčelinjih pasa – pojedine lokacije su preopterećene
- Ne riješen pravni status pčelara

- Nizak nivo znanja lokalnog stanovništva o pčelinjim proizvodima- indirektno povećanje potrošnje po glavi stanovnika
- Nepostojanje zakona o uzgoju i držanju pčela na državnom nivou; zakon o upotrebi pesticida na državnom nivou – educirati prodavače i proizvođače hemijskih sredstava po standardima EU
- Neregistrirani preparati za zaštitu pčela
- Ne postoji registar prodavača hemijskih preparata koje pčelari koriste
- Pčelinjaci moraju biti pod veterinarskim nadzorom – slaba veterinarska inspekcija
- Neuredjeno tržište meda – puno patvorenog meda
- Slaba svijest o važnosti pčelarstva
- Neadekvatna zaštita genetskog materijala – nepostojanje zakona
- Neprimjena postojećih zakonskih propisa

PRILIKE

- Trendovi konzumacije zdrave hrane i primjene prirodne kozmetika su u porastu Rastući trend (globalni trend)
- Tržišne niše na međunarodnom tržištu bi se trebale bolje istražiti (istraživanje tržišta)
- Urbano pčelarenje postaje globalni trend
- Imajući u vidu biodiverzitet, prilično veliku potrošnju meda, dobre cijene i solidan povrat ulaganja, pčelarstvo može postati atraktivno za ulaganje kod mladih ljudi (uz dodatnu promociju). Profitabilnost se može dodatno povećati ukoliko se proizvode i drugi pčelinji proizvodi, a ne samo med.
- Izraditi jedinstven priručnik o dobrim pčelarskim praksama – promocija kod mladih
- Razvoj apiturizma – medene staze

PRIJETNJE

- Razvoj voćarstva i povrtlarstva rezultira povećanom upotrebom pesticide, što često ima negativne posljedice na populaciju pčela. Ovo se naročito odnosi na proizvodnju kornišona i malina, čija proizvodnja je zadnjih godina u ekspanziji.
- Opadanje broja populacije pčela zbog uništenja okoliša, klimatskih promjena, korištenja hemijskih sredstava, širenje bolesti.
- Illegalno i tržište lažnog meda predstavlja zdravstveni rizik, te može imati negativan uticaj na potražnju za medom.
- Smanjena kupovna moć stanovništva može rezultirati time da lokalno stanovništvo da prioritet uvoznom i jeftinijem medu u odnosu na domaći
- Nepovoljni uticaj korištenja pesticida, te širenje bolesti koje su povezane s pčelama nisu prepoznate kao prijetnja od strane vlasti
- Niža profitabilnost kao rezultat klimatskih promjena
- Gubitak tržišta zbog pronalaska rezidua pesticide ili antibiotika koji se mogu naći u pčelinjim proizvodima
- Uništavanje šuma i medonosnog bilja koje je izvor paše, zbog nepostojanja zakonskih okvira i nebrige vlasti

SWOT analiza sektora ljekovitog i aromatičnog bilja u BiH:

Snage

- Sakupljanje ljekovitog bilja i ostalih šumskih proizvoda je tradicionalna aktivnost u BiH
- Tradicionalna medicina i poznavanje svojstava i terapeutskih načina primjene bilja je duboko ukorijenjena
- Biodiverzitet, nezagadžena područja, povoljni klimatski uslovi

- Otvoren pristup tržištu – izvozno orijentiran sektor
- Rast potražnje na domaćem i međunarodnom tržištu
- Povoljni agroklimatski uslovi za uzgoj nekoliko vrsta veoma cijenjenog bilja
- Prisutnost certifikacijskih tijela (većina izvozno orijentiranih kompanija posjeduju organski certifikat)
- Povećan interes farmera, većinom žena za uzgoj bilja, zbog veće stope povrata ulaganja
- Kvalitet proizvoda
- Relativno veliki kapaciteti prerade

Slabosti

- Pretjerana eksploatacija prirodnih resursa skoro je dovela do istrebljenja pojedinog bilja (smilje)
- Neadekvatne informacije o međunarodnoj ponudi i potražnji
- Veliki dio trgovine ljekovitog bilja, na međunarodnom i domaćem nivou, je slabo ili nikako dokumentovano
- Mjerenje veličine Sektora, samo po sebi predstavlja izazov, naročito zbog činjenice da ne postoje sveobuhvatni, detaljni i harmonizirani tarifni kodovi za ljekovito i aromatično bilje i proizvode napravljene na bazi bilja
- Ne postoje tačni podaci o broju zaposlenih u Sektoru (procjenjuje se da je u Sektoru 210 stalno uposlenih i oko 20.000 povremeno zaposlenih, uključujući i sakupljače)
- Slaba standardizacija kvaliteta, naročito kad se radi o finalnim proizvodima namijenjenim za domaće tržište
- Nedostatak zakonskog okvira koji bi regulirao proizvodnju, standard kvalitete i tržište
- Nedostatak podataka od strane države
- Ograničen pristup finansijskim proizvodima i nedostatak početnog kapitala zbog ograničene mogućnosti obezbjeđenja kolateralna; nedostatak obrtnog kapitala
- Nedostatak kvalificiranih savjetodavaca u savjetodavnim službama
- Neodgovarajuće marketinške procedure. Kanali distribucije su ograničeni, a takođe postoji dosta prostora za poboljšanje berndiranja i pakovanja
- Slab izvoz proizvoda sa dodanom vrijednosti (uglavnom se izvoze sušeni i zamrznuti proizvodi i eterična ulja)
- Svega nekoliko proizvođača finalnih proizvoda su prisutni u većim trgovačkim lancima / specijaliziranim prodavnicama
- Ne postoje podaci o površinama zasadenim ljekovitim i aromatičnim biljem
- Slaba planska proizvodnja
- Nedostatak povoljne državne politike i interesa za razvoj Sektora
- Nedostatak zakona koji tretiraju ovaj Sektor (Zakon o šumarstvu u FBiH ne postoji; zakon o organskoj proizvodnji se ne implementira – nisu doneseni odgovarajući pravilnici)

Prilike

- Trgovina sekundarnim šumskim proizvodima na globalnom nivou se procjenjuje na oko US\$11 milijardi godišnje, a godišnji rast je procijenjen na 8–10 %. Očekuje se da će se ovi trendovi nastaviti obzirom na povećan interes za zdravim načinom života
- U skladu s rastućom potražnjom za prirodnom kozmetikom, prirodnim sastojcima kao što su eterična ulja u kozmetici i toaletnim potrepštinama, predviđaju se pozitivni trendovi i u budućnosti. Vrijednost prodaje prirodnih proizvoda na tržištu kozmetike

na svjetskom nivou iznosi blizu USD 30 milijardi, dok se godišnji rast prodaje procjenjuje po stopi 10-15%.

- Ohrabrujući je veliki potencijal za povećanim prihodima (izvozno i domaće tržište).
- Mogućnost zapošljavanja ruralnog stanovništva, naročito žena.
- Dodavanje vrijednosti i finalizacija proizvodnje predstavlja dobru priliku, na oba kako na nivou primarnog proizvođača, tako i prerađivača
- Postoji potencijal za uzgoj raznih biljnih vrsta koje imaju veliku tržišnu vrijednost
- Otvaranje novih tržišta

Prijetnje

- Smanjena kupovna moć lokalnog stanovništva može uzrokovati kupovinu jeftinijih i manje kvalitetnih biljnih proizvoda
- Veliko kolebanje cijena na međunarodnom tržištu
- Klimatske promjene, suša, požari
- Smanjenje prirodnih zaliha – postepeno ugrožavanje prirodnih rezervi ljekovitog i aromatičnog bilja zbog neodrživog, pretjeranog sakupljanja, te nestanak nekih biljnih vrsta
- Pogoršavanje / propadanje aktivnih sastojaka gajenog ljekovitog i aromatilčnog bilja zbog prevelike upotrebe zaštitnih sredstava i vještačkih đubriva
- Povećanje cijena radne snage i ostalih inputa može umanjiti konkurentnost prerađivača
- Loše upravljanje sektorom od strane državnih institucija i politička nestabilnost može predstavljati barijeru za razvoj Sektora i prijetnju potencijalu Sektora
- Situacija na tržištu može spriječiti entuzijaste – uzbudljivo da dalje nastave uzbujati ljekovito i aromatično bilje za tržište

3.1. STRATEŠKI CILJEVI I PRIORITY VOĆARSTVA

Sektor voćarstva predstavlja veliki izazova za sve aktere u proizvodnom lancu, proizvođače, prerađivače i državne institucije. Atraktivnost ovog sektora je podjednako važna kako na stranom tako i na domaćem tržištu. Prema rezultatima rasta izvoza voća kao i povećanoj potražnji na domaćem tržištu, glavni izazovi su u podizanju konkurentnosti naše proizvodnje, sa povećanjem obima proizvodnje. Ako gledamo sa aspekta šire slike, cilj nam je da poboljšamo konkurentnost, povećamo obim proizvodnje, prodaju i cijenu svježeg i prerađenog voća na domaćem i stranom tržištu. Ovako kompleksan cilj smo definisali kroz dva stateška cilja, čiju realizaciju postavljamo u vremenski okvir od tri godine, za period od 2018.-2021.godinu:

- 1. Uticati na povećanje produktivnosti proizvodnje u sektoru voćarstva kroz jačanje ljudskih kapaciteta i smanjenje uticaja klimatskih uticaja za period od 2018.-2021.godine;**
- 2. Omogućiti pristup većoj tržišnoj orijentisanosti kroz unapređenje tehničko-tehnoloških kapaciteta za period od 2018.-2021.godinu.**

U okviru definisanog **strateškog cilja 1.** prepoznati su nedostaci u produktivnosti primarne proizvodnje, nizak stepen znanja o proizvodnji voća od strane proizvođača, nedostatak

prisustva stručne službe na terenu, nizak nivo standardizacije proizvodnje i tehničke opremljenosti, prisustvo velikog rizika uslijed klimatskih faktora, izostanak sistemskog razvoja voćnih kultura od strane struke, samo su neki od prepoznatih problema koje izvršenje ovog cilja treba da rješi.

Za efikasnije provođenje **strateškog cilja 1.** postavljena su dva strateška prioriteta:

- 1.1. *Obrazovanje i razvoj ljudskih kapaciteta u funkciji produktivnosti rada u poljoprivredi, što uključuje proizvođače, prerađivače i savjetodavce (povećati pristup najnovijim i specijaliziranim informacijama, znanju, obukama i savjetima za proizvođače voća);*
- 1.2. *Prilagoditi i ublažiti uticaj klimatskih faktora na kvantitet i kvalitet poljoprivrednih proizvoda (vesti mehanizme smanjivanja rizika radi boljeg upravljanja i prilagođavanja efektima klimatskih promjena u proizvodnji voća);*

Postavljeni **strateški cilj 2.** ima širi okvir i vezan je za dodanu vrijednost, zahtjeve tržišta, distributivne kanale, te su za njegovu realizaciju postavljena tri strateška prioriteta:

- 1.3. *Razvoj rada na dodanoj vrijednosti (povećati stepen prerade voća i poboljšati stepen i kvalitet proizvodnje voća i povrća prvenstveno kroz podršku provedbi odgovarajućih programa certifikacije kao što su Global GAP i integrirana proizvodnja);*
- 1.4. *Osnajivanje kooperativa u funkciji veće tržišne orijentisanosti (ojačati udruženja i zadruge i njihovu sposobnost da rastu, da se povezuju i podržavaju marketing i prodaju proizvoda od voća)*
- 1.5. *Podrška tržišnoj orijentaciji kroz marketinški pristup (ojačati pristup trgovinskim i marketinškim standardima, znanju, informacijama i uslugama podrške radi poboljšanja standardizacije kvaliteta proizvoda i njihovog brendiranja (obuhvatiti i podršku za HACCP, ISO, IFS, HALAL, i druge standarde).*

Ako navedene ciljeve smjestimo u lanac vrijednosti proizvodnje voća, onda možemo ispunjenje ovih ciljeve gledati sa sljedećih nivoa: proizvodni, prerađivački, tržišni, institucionalni, politički i zakonodavni.

Proizvodni nivo je fokusiran na proizvođača i njegovu ulogu u lancu proizvodnje. Potreba za edukacijom poljoprivrednika uključuje pristup najnovijim i specijaliziranim informacijama, znanju, obukama i savjetima za proizvođače voća, poboljšati znanje o postupanju nakon berbe, skladištenje i pakovanje proizvoda od voća i povrća (smanjenje gubitaka nakon berbe). Takođe jednako važno je i zaštитiti proizvodnju od negativnih klimatskih uticaja (uspostava sistema dojave, zaštitnih mreža, tunela, antifrost sistema i sl). Povećati raspoloživost i pristup investicionom kapitalu radi podrške modernizaciji, inovacijama i diversifikacijom gazdinstava koja se bave proizvodnjom voća. Faktor koji direktno utiče na transfer znanja u proizvodnju voća je kvalitetna mreža savjetodavaca i njihova dostupnost. Prema ranijim analizama evidentno je da se značajan potencijal sektora nalazi u „rukama“ velikog broja malih proizvođača, te je neophodno raditi na njihovoj organizovanju malih proizvođača, jedan od preporučenih oblika su zadruge.

Prerađivački nivo je nosilac razvoja dodane vrijednosti, i izgradnje konkurentnosti ovog sektora. Potrebno je unaprijediti stepen prerade voća, na način da se prerađivačima omogući veći pristup investicionom kapitalu za razvoj diversificiranih proizvodnih i prerađivačkih kapaciteta dodane vrijednosti (skladištenje, hlađenje, zamrzavanje, sušenje, sortiranje i razvrstavanje, prerada, pakovanje). Uporedo treba raditi i na povećanju svijesti i provedbu tržišnog standarda kvaliteta i trgovanja i njegovih zahtjeva, prvenstveno podršku provedbi

odgovarajućih programa certifikacije kao što su Global GAP i integrirana proizvodnja, te promovirati organsku proizvodnju za tržišnu nišu i pristup tržištu za određene proizvode od voća.

Pristup tržištu i trgovanje, prije svega znači ovladavanjem i bolji pristup trgovinskim i marketinškim standardima, znanju, informacijama i uslugama podrške radi poboljšanja standardizacije kvaliteta proizvoda i njihovog brendiranja (obuhvatiti i podršku za HACCP, ISO, IFS, HALAL, i druge standarde). Analizom tržišta utvrditi i promovirati nove, visokovrijedne tržišne niše za proizvode od voća iz BiH na ciljnim novim međunarodnim tržištima. Poboljšati kapacitete za pakovanje, brendiranje i marketing kako bi se olakšao pristup novim tržištima za svježe proizvode, poluproizvode i prerađevine od voća i povrća na domaćem kao i na međunarodnom tržištu. Povećati podršku i pristup preduzeća koja se bave proizvodnjom voća i povrća poslovnim sastancima i različitim skupovima za promociju trgovine u zemlji i inostranstvu. U pogledu djelovanja na domaćem tržištu potrebno je povećati svijest potrošača o porijeklu proizvoda i koristima kupovine proizvoda od voća proizvedenih u zemlji kroz bolju dostupnost informacija za potrošače, ciljane reklamne kampanje i lobiranje.

Institucionalni, politički i zakonodavni okvir je vezivno tkivo svih nivoa, i kao takav predstavlja najveći izazov, jer njegovim kvalitetenim rješenjem ispunjava s eosnovni uslov razvoja i održivosti kompletног lanca vrijednosti i kopletnog sektora voćarstva u BiH. Potrebno je koordinirano raditi na definisanju mјera za sve tri nivoa (proizvodni, prerađivački, tržišni). Organizacija i provedba ciljanih programa obuke instruktora kako bi se razvila specijaliziranija mreža poljoprivrednih savjetodavaca radi podrške ovom sektorу; osnažiti postojeće prognozno-izvještajne službe radi praćenja pojave bolesti biljaka i biljnih štetočina; poboljšati dostupnost i pouzdanost statističkih podataka o proizvodnji i trgovini proizvoda od voća i povrća; razviti, usaglasiti i provesti ciljane trgovinske političke i zakonodavne aktivnosti (uključujući, prema potrebi, uklanjanje administrativnih opterećenja) kako bi se pomoglo sektoru voća da poboljša svoju konkurentnost i održivost; uticati na izmjenu poticajne politike u podsektoru voća; izraditi nacrt i usvojiti zakon o zemljištu i korištenju zemljišta kako bi se spriječilo smanjivanje poljoprivrednih površina i fragmentacija zemljišnih parcela; modernizirati proizvodnju sjemena i sadnog materijala i unaprijediti sistem certifikacije; proširiti postojeću sortnu listu kako bi se omogućio bolji pristup robusnijim sortama koje daju veći prinos.

3.2. STRATEŠKI CILJEVI I PRIORITY POVRSTARSTVA

Sektor povtarstva predstavlja veliki izazova za sve aktere u proizvodnom lancu, proizvođače, prerađivače i državne institucije. Od svih sektora povtarstvo ima visok potencijal zbog postojećih resursa geografski položaj, klima, mikrolokacijski uslovi, položaj u Evropi itd. Takođe, povrće ima najjaču konkureniju, jer u okruženju je prepoznato kao grana u kojoj se brzo obrću sredstva i osvajaju tržišta. Nivo ulaganja u povtarstvu proizvodi sve probleme i potrebno je primjeniti sistemske mјere za poboljšanje stanja u ovoj oblasti.

Osnovni zaključak je, da sektor povtarstva ima najdinamičnije promjene u poređenju sa drugim granama poljoprivrede i da te promjene zahtijevaju veoma posvećen pristup uz mnogo efikasnosti, znanja i sredstava. Shodno tome smo definisali tri stateška cilja, čiju realizaciju postavljamo u vremenski okvir od tri godine, za period od 2018.-2021.godinu:

1. Uticati na povećanje produktivnosti povtarске proizvodnje kroz unapređenje ljudskih resursa i tehnološkog procesa za period 2017-2021;

2. Uticati na povećanje tržišne konkurentnosti povrtara i prerađivačke industrije za period 2017-2021;
3. Uticati na donošenje zakonskih regulativa u oblasti podsticaja i korištenja zemljišta za period 2017-2021;

U okviru definisanog **strateškog cilja 1.** potrebno je jačati razvoj ljudskih resursa kroz edukaciju povrtara i stručnjaka sa ciljem povećanja produktivnosti povrtarske proizvodnje, te uvođenje savremenih tehnološko-tehničkih rješenja u proizvodnji kroz nabavku savremene mehanizacije i opreme i osnivanje izvještajno-prognozne službe, također i unapređenje procesa proizvodnje i stvaranje baze za unapređenje genetskih resursa, proizvodnju sjemena i sadnog materijala.

Osim ljudskih resursa i unapređenja znanja u proizvodnji na svim nivoima, povrtatistručnjaci, potrebno je obnoviti i osavremeniti mehanizaciju za obradu i pripremu zemljišta, jer u savremenom povtarstvu postoje posebni sistemi gajenja za šta postojeća oprema nije adekvatna.

Klimatske promjene koje su se dogodile (povećana je srednja dnevna temperatura u vegetaciji za više od 1,8°C zadnjih deset godina u poređenju sa periodom 1960-1992), te se mora investirati u gajenje u zaštićenom prostoru, savremenije sisteme za navodnjavanje, rashlađivanje usjeva, fertigaciju (primjenu efikasnije iskorišćenosti vode i hraniva) zasjenjivanje, a sve u svrhu ostanka u proizvodnji i zaštiti životne sredine. Starim metodama gajenja se ne postiže konkurentnost i nisu u skladu sa ekološkim principima. Razvoj gajenja određenih i novih vrsta, razvija se i specifični patogeni i štetnici, a poslijednjih godina svjedoci smo "otvorenog tržišta" čime smo dobili mnoge štetnike i bolesti, te je neophodno raditi na prevenciji u zaštiti biljaka. Formiranjem prognozno-izvještajne službe bi se povećala efikasnost primjene pesticida, smanjila njihova upotreba po jedinici površine, te postigle značajne uštede.

Za efikasnije provođenje **strateškog cilja 1.** postavljena su tri strateška prioriteta:

1. *Jačati razvoj ljudskih resursa kroz edukaciju povrtara i stručnjaka sa ciljem povećanja produktivnosti povrtarske proizvodnje*
2. *Unapređenje tehnologije proizvodnje u povtarstvu kroz uvođenje savremenih tehnološko-tehničkih rješenja*
3. *Uticati na strateški razvoj proizvodnje sjemena i sadnog materijala u domaćim proizvodnim kapacitetima*

Postavljeni **strateški cilj 2.** ima širi okvir i vezan je za razvoj udruživanja na makro i mikro interesnom nivou, osnivanje stručnih službi i fitosanitarnih ambulanti za kontrolu praćenja proizvodnje i zdravstvene bezbjednosti proizvoda, osavremenjavanje opreme za prijem svježih proizvoda, sortiranje, pakovanje, preradu, skladištenje i transport, brendiranje, uticati na jačanje svijesti potrošača o porijeklu proizvoda i značaju domaće proizvodnje povezivanjem proizvodnog mesta sa kupcima kroz informativno-reklamne kampanje i lobiranjem, te su za njegovu realizaciju postavljena tri strateška prioriteta:

U isto vrijeme kako se bude razvijala produktivnost i kvalitet, sa više proizvoda u rukama, potrebno je povećati konkurenčnost odgajivača na domaćem i stranom tržištu. Edukacija u svrhu prepoznavanja kretanja na tržištima i razvoja prodaje je posebno pitanje na kome se nije radilo i u toj oblasti je potrebno značajno ulagati. Kako u sektoru svježih proizvoda, tako i

u prerađivačkoj industriji. Trenutno je proizvodnja stihiskog karaktera, bez planiranja obrade tržišta. Neophodno je razviti nezavisno statističko tijelo koje će detaljno obrađivati podatke o domaćoj proizvodnji, uvozu i ukupnoj potrošnji u sektoru povrtarstva. Na osnovu tih podataka odgajivači bi se udruživali u udruženja, zadruge, sklapali kooperantske odnose, osnivali klastere za podizanje konkurentnosti. Regionalizacija proizvodnje je takođe neophodna (u brdskim predjelima nije moguće proizvoditi usjeve koji zahtijevaju velike zemljишne komplekse i obratno). Preko mreže Agrobiznis centara bi se ostvarivala veza između odgajivača, prerađivača, tržišta repromaterijalima, potrebama pijaca i marketa, i sl.

U Svijetu raste ekološka svijest i tržišta koja najbolje plaćaju insistiraju na eko standardima. Poznati su primjeri proizvoda sa "Carbon footprint" i "Water scarcity" markicama najpoznatijih svjetskih prerađivačkih koncerna (Pepsico, Nesstle, Raisio). Osim suhog obračuna emisije plasteničkih plinova nastale u procesu proizvodnje repromaterijala, te na njivi i u preradi, potrebno je unaprijediti tehnologiju i primjeniti "environmental free" tehnologiju. Za to su potrebni znanje, oprema i sredstva. Prerađivačka industrija mora ulagati u opremu koja bolje iskorištava energiju. To podrazumijeva sredstva i opremu odgajivača za rad na njivi, preko manipulacije svježim proizvodima, sortiranja, prerade, pakovanja, čuvanja, transporta itd. Takav pristup bi proizveo po inerciji potrebu za brendiranje i izradu marketing kampanja koje bi osim domaćeg animirale i strana tržišta. Takođe, kroz ovaj vid dejstva bi se doobile povratne informacije koje su značajne za otvaranje tržišnih niša, osmišljavanje unikatnih kampanja, potrebu za uvođenjem standarda i sertifikacijom od gazdinstva (GAP) do industrije (ISO, HACCP, HALAL, ISF itd.). Povećanje efikasnosti u cijelom lancu je potrebno ispratiti sa mrežom Fito ambulanti i savjetodavnih službi koje bi pratile proizvodnju i brzo mogle provjeriti ispravnost svježih proizvoda i prerađevina na prisustvo aditiva, nepoželjnih bioagensa i raznih drugih sintetičko-hemijskih materija, te uvezati svijest domaćeg tržišta za geografsko porijeklo proizvoda, a kreirati kampanje i u dijaspori.

Za efikasnije provođenje strateškog cilja 2. postavljena su četiri strateška prioriteta:

1. *Uticati na povezivanje povrtara u svrhu podizanja konkurentnosti*
2. *Uticati na osnivanje novih i unapređenje postojećih institucija, stručnih službi i nezavisnih tijela u svrhu praćenja stanja na tržištu, proizvodnje i kontrole proizvoda, analize zdravstvene bezbjednosti hrane-povrća*
3. *Uticati na osavremenjavanje procesa manipulacije svježim proizvodima i prerađivačkih kapaciteta u svrhu optimalizacije i energetske učinkovitosti (carbon footprint, water scarcity)*
4. *Uticati na povećanje konkurentnosti domaće proizvodnje i prerade povrća kroz promotivne aktivnosti*

Postavljeni strateški cilj 3. Uticati na donošenje zakonskih regulativa u oblasti podsticaja i korištenja zemljišta za period 2017-2021" te su za njegovu realizaciju postavljena dva strateška prioriteta:

1. *Donošenje zakona o podsticajima na entitetskim nivoima sa karakterom regionalnog razvoja i zakona o korištenju zemljišta*
2. *Donošenje zakonskih rješenja o korištenju poljoprivrednog zemljišta*

Institucionalni, politički i zakonodavni okvir je vezivno tkivo svih nivoa, i kao takav predstavlja najveći izazov, jer njegovim kvalitetnim rješenjem ispunjava se osnovni uslov razvoja i održivosti komplettnog lanca vrijednosti i komplettnog sektora povtarstva u BiH.

3.3. STRATEŠKI CILJEVI I PRIORITYI STOČARSTVA

Dalji razvoj stočarstva u BiH je opterećen nepostojanjem adekvatnog poslovnog ambijenta koji onemogućava i ne dozvoljava sigurna ulaganja u povećanje proizvodnih kapaciteta (kapitalna ulaganja) ili ulaganja u modernizaciju stočarske proizvodnje. Kao jedan od preduslova daljeg razvoja stočarstva, neophodan je rad na održivosti i unapređenju sveobuhvatne ekonomski stabilnosti agrara. Takođe, ulaganja u proširenje objekata, kapaciteta ili proizvodnje nije adekvatno praćeno podrškom bankarskog sektora, ili se to radi uz ispunjenje brojnih uslova osiguranja praćenih visokim kamatnim stopama. Nadalje, izražena je potreba zaštite domaćih proizvođača od strane države, prije svega, zaštita od prekomjernog uvoza i neloyalne konkurenkcije, kao i zaštita proizvodnje blagovremenim otkupom viška proizvoda po unaprijed ugovorenim cijenama. Jedan od osnovnih problema farmera sa kojima se redovno susreću je čekanje na isplatu potsticajnih sredstava, što im uveliko otežava planiranje dalje proizvodnje ili ih upućuje na zaduživanja kako bi održali proizvodnju. Osim navedenog, izdvajanja za poljoprivredne potsticaje bi trebalo biti veće, a kriterijumi i norme koje se trebaju ispuniti moraju se kreirati za duži vremenski period. Postoje mišljenja da je potrebno uložiti veće napore u povećanje tradicionalne proizvodnje, zaštititi takve proizvode i osnažiti prepoznatljivu proizvodnju onih proizvoda karakterističnih za regije ili određene dijelove BiH. Izražena je potreba inteziviranja seleksijskog rada u stočarstvu u svrhu povećanja stočarske proizvodnje, što se ne može postići bez formiranja novih ili osnaživanja postojećih seleksijskih službi.

U cilju prevazilaženja postojećih prepreka, rješavanja problema i unapređenja stočarske proizvodnje definisana su dva strateška cilja:

- 1. uticati na povećanje produktivnosti proizvodnje kroz unapređenje ekonomski stabilnosti tržišta i veće tržišne orijentisanosti**
- 2. jačanje ljudskih kapaciteta sa ciljem povećanja produktivnosti i konkurentnosti stočarske proizvodnje**

Kako bi se omogućilo ispunjenje strateški postavljenih ciljeva, definisani su prioriteti u njihovom dostizanju, koji su pak dalje razrađeni kroz određene setove aktivnosti.

Tako je za izvršenje strateškog **Cilja 1** određeno da se putem 4 prioriteta omogući njegovo ispunjenje:

1. Prioritet: Poboljšati financijsku stabilnost domaćeg tržišta i poslovni ambijent:
-Formiranjem posebnih kreditnih linija i uticnjem na postojeće lkreditne linije za finansiranje stočarske proizvodnje;

- Uspostavom adekvatnih mjera za otkup viškova proizvoda na tržištu od strane države;
- Uticanjem na sprovođenje adekvatne podsticajne politike i donošenje zakona o zaštiti domaće proizvodnje u težim uslovima privređivanja.

2. Prioritet: Formiranje otkupnih centara unutar udruženja/zadruga na osnovu postojećih entitetskih zakona o stočarstvu:
  - Jačanje kapaciteta udruženja poljoprivrednih proizvođača za uvođenje mehanizama za rješavanje problema unaprijed ugovorene proizvodnja i otkupne cijene
3. Prioritet: Obezbeđivanje adekvatnih ulaznih podataka u stočarstvu/poljoprivredi
  - Uticati na izvršenje poljoprivrednog popisa
4. Prioritet: Povećanje tradicionalne i prepoznatljive proizvodnje mesa sa ciljem veće tržišne orijentisanosti kroz marketinški pristup:
  - Definisanje tradicionalne i prepoznatljive proizvodnje kroz standardizaciju i brendiranje proizvoda

Za izvršenje strateškog **Cilja 2** određeno da se putem 3 prioriteta omogući njegovo ispunjenje:

1.Prioritet: Unaprijeđenje postojećih i osnivanje novih savjetodavnih i uzgojno-seleksijskih službi i njihovo umrežavanje u funkciji povećanja obima stočarske proizvodnje:

- Uspostaviti funkcionalne savjetodavne i uzgojno-seleksijske službe ;
- Umrežavanje savjetodavnih i uzgojno-seleksijskih službi;
- Izgraditi Web platformu za dostupnost potrebnih informacija proizvođačima.

2.Prioritet: Edukacija proizvođača o potrebama i načinu vođenja neophodnih evidencija (i edukacija o dobrobiti životinja i načinima proizvodnje zdravstveno ispravnih i kvalitetnih proizvoda i njihovo umrežavanje

- Uvesti dodatne kriterije za proizvođače kojima se reguliše ispunjenje uslova u vođenja neophodnih evidencija na farmi i dobrobiti životinja;
- Povećati nivo znanja proizvođača kroz treninge o osnovnim normama znanja o administrativnim, proizvodnim i zdravstvenim aspektima stočarenja;
- Umrežavanje udruženja proizvođača.

3.Prioritet: Unapređenje stočarstva kroz seleksijski rad:

- Edukacija i programi za obilježavanje životinja i kontrolu kretanja životinja;
- Uticati na poboljšanje rasnog sastava životinja kroz edukaciju, harmonizaciju uzgojnih programa, primjenom savremenih metoda osjemenjavanja i promociju seleksijskog rada.

3.4. STRATEŠKI CILJEVI I PRIORITETI PČELARSTVA

U cilju prevazilaženja postojećih prepreka, rješavanja problema i unapređenja **pčelarske proizvodnje** definisana su tri strateška cilja:

- 1. Jačanje ljudskih kapaciteta u cilju povećanja kvantiteta, kvaliteta i diverzifikacije proizvoda u periodu 2017-2021**
- 2. Uticati na izradu novih zakonskih i podzakonskih akata u bih i poboljšati primjenu postojećih zakona u funkciji razvoja pčelarstva za periodu 2017-2021**
- 3. Uticati na uređenje tržišta i unaprijeđenje tržišnih vrijednosti u sektoru pčelarstva za period 2017-2021**

U okviru definisanog cilja 1 „Jačanje ljudskih kapaciteta u cilju povećanja kvantiteta, kvaliteta i diverzifikacije proizvoda u periodu 2017-2021“ postavljena su dva strateška prioriteta:

1. Povećati nivo znanja potrošača, proizvođača, prerađivača i nadležnih institucija kroz treninge
2. Uticati na osnivanje zajedničkog Saveza pčelara na nivou BiH i umrežavanje udruženja pčelara stitucija kroz treninge

U okviru definisanog cilja 2 „Uticati na izradu novih zakonskih i podzakonskih akata u bih i poboljšati primjenu postojećih zakona u funkciji razvoja pčelarstva za periodu 2017-2021“ postavljena su tri strateška prioriteta:

1. Doprinjeti donošenju Zakona i podzakonskih akata u Federaciji BiH, Brčko Distriktu i Zakona o pčelarstvu na nivou BiH i implementaciji postojećih Zakona
2. Donošenje Pravilnika o uređenosti katastarskih paša na nivou entiteta
3. Provođenje popisa u sektoru pčelarstva i formiranje baze podataka pčelara

U okviru definisanog cilja 3 „Uticati na uređenje tržišta i unaprijeđenje tržišnih vrijednosti u sektoru pčelarstva za period 2017-2021“ postavljena su tri strateška prioriteta:

1. Uvođenje standarda kvaliteta i sigurnosti proizvodnje i prerade pčelinjih proizvoda u cilju pronalaženja novih tržista
2. Uticati na zaštitu domaće proizvodnje kroz definisanu finansijsku podršku i inspekcijske kontrole
3. Promovisati zaštitu geografskog porjekla i brendiranje pčelarske proizvodnje u BiH

U toku definisanja **cilja 1** jasno se istakla važnost maksimalnog iskorišćavanja svih raspoloživih kapaciteta (ljudskih i ostalih), s obzirom na kapacitet naučnih institucija u oblasti poljoprivrede u BiH. Takođe, istaknuto je, i kroz aktivnosti ukazano na neophodnost edukacije svih struktura populacije u BiH, a ovdje posebno ističemo stanovništva, inspekcijske organe i savjetodavne službe u poljoprivredi sa značajem gajenja pčela, kao i važnosti upotrebe pčelinjih proizvoda u ishrani ljudi. Tome u prilog ide i činjenica neophodnosti formiranja državnog Saveza pčelara BiH, s tim da isti ne mora biti presudan za dalji razvoj pčelarstva na području BiH. Naime, na nivou entiteta postoje već prepoznatljivi entitetski savezi, koji dobrim dijelom pokrivaju interes pčelara.

U toku definisanja **cilja 2**, ukazalo se na problematiku trenutnog ne postojanja pojedinih Zakonskih akata i Pravilnika na području Federacije BiH i Brčko Distrikta (Zakon o pčelarstvu), te adekvatne primjene već usvojenih Zakonskih propisa na području BiH, a koji precizno određuju pčelarstvo, unutar agrara BiH. Tome su doprinijeli i sami pčelari u BiH, svojom inertnošću, kada je u pitanju brendiranje i promocija vlastite proizvodnje, čime se ne prepozna potencijal ove grane poljoprivrede. Također predloženo je iniciranje donošenja Zakona o pčelarstvu na nivou BiH.

U toku definisanja **cilja 3**, jasno je ukazano na važnost uređivanja tržišta pčelinjim proizvodima, kako bi se ovaj sektor jasno izdefinisao kao oblast proizvodnje zdrave hrane i

odvojio od tržišta proizvoda sumnjivog kvaliteta (patvoreni med). U okviru ovog cilja precizirali su se koraci u vidu prioriteta i aktivnosti, a ostvarivanjem istih procjena je da bi pčelarstvo u BiH pronašlo brži i bezbjedniji put do sigurnog tržišta, čime bi ovaj sektor krupnim korakom krenuo u svoj masovniji razvoj. To se, zbog specifičnosti ove oblasti, posebno odnosi na razvoj ruralnog područja BiH, što u konačnom zbiru može dovesti do razvoja naših sela, zadržavanje mlađih na kućnom pragu i proizvodnja zdrave hrane.

3.5. STRATEŠKI CILJEVI I PRIORITETI LJEKOVITOG I AROMATIČNOG BILJA

U cilju prevazilaženja postojećih prepreka, rješavanja problema i unapređenja ljekovite i aromatične proizvodnje definisana su četiri strateška cilja za sektor proizvodnje **ljekovitog i aromatičnog bilja** za period od 2017-2021 godine:

1. Jačati prepoznatljivost sektora ljekovitog i aromatičnog bilja kao strateškog sektora za ekonomski i ruralni razvoj BiH od strane države za period 2017-2021
2. Uticati na usklađivanje postojećih i na izradu novih zakonskih i podzakonskih akata iz oblasti ljekovitog i aromatičnog bilja u skladu sa EU propisima
3. Uticati na povećanje produktivnosti proizvodnje u sektoru ljekovitog i aromatičnog bilja kroz jačanje ljudskih kapaciteta i unapređenje obrazovnog sistema za period 2017-2021
4. Omogućiti bolji pristup tržištu uz zadržavanje postojećih i otvaranje novih tržišta za period 2017-2021

Izrađeno je 13 planova u sklopu 13 definisanih prioriteta na teme:

U okviru definisanog cilja 1 „Jačati prepoznatljivost sektora ljekovitog i aromatičnog bilja kao strateškog sektora za ekonomski i ruralni razvoj BiH od strane države za period 2017-2021“ postavljena su tri strateška prioriteta:

1. Promocija sektora ljekovitog i aromatičnog bilja
2. Promocija organske proizvodnje i uvođenje efikasnih mjera podrške proizvođačima i prerađivačima ljekovitog i aromatičnog bilja
3. Promovisati sektor proizvodnje ljekovitog i aromatičnog bilja kao društveno odgovorni sektor kroz zapošljavanje i ekonomsko osnaživanje marginalizovanih grupa

U okviru definisanog cilja 2 „Uticati na usklađivanje postojećih i na izradu novih zakonskih i podzakonskih akata iz oblasti ljekovitog i aromatičnog bilja u skladu sa EU propisima“ postavljena su tri strateška prioriteta:

1. Inicijativa promjene postojećih zakonskih i podzakonskih akata i usklađivanje istih u skladu sa EU aktima
2. Donošenje novih zakona i uspostavljanje mehanizma za implementaciju istih
3. Donošenje odluke o formiranju Instituta za ljekovito bilje u BiH

U okviru definisanog cilja 3 „Uticati na povećanje produktivnosti proizvodnje u sektoru ljekovitog i aromatičnog bilja kroz jačanje ljudskih kapaciteta i unapređenje obrazovnog sistema za period 2017-2021“ postavljena su četiri strateška prioriteta:

1. Jačati ljudske kapaciteta iz javnog, privatnog i civilnog sektora za proizvodnju ljekovitog i aromatičnog bilja kroz treninge
2. Unaprijediti obrazovni sistem kroz uvođenje prakse i stručnog predmeta iz oblasti ljekovitog i aromatičnog bilja
3. Povećati nivo znanja i svijesti potrošača o važnosti ljekovitog i aromatičnog bilja
4. Umrežavanje poljoprivrednih proizvodjača i prerađivača ljekovitog i aromatičnog bilja

U okviru definisanog cilja 4 „Omogućiti bolji pristup tržištu uz zadržavanje postojećih i otvaranje novih tržišta za period 2017-2021“ postavljena su tri strateška prioriteta:

1. Sprovedi inventarizaciju terena samoniklog i plantažnog ljekovitog i aromatičnog bilja
2. Ojačati marketinški pristup tržištu kroz standardizaciju, istraživanje tržišta i brendiranje
3. Rad na dodanoj vrijednosti - Stvaranje gotovih proizvoda ljekovitog i aromatičnog bilja

4. PLAN ZAGOVARANJA

4.1 PLAN ZAGOVARANJA VOĆARSTVO

Nakon urađene analize sektora voćarstva u BiH (RS, FBiH i BD) određena su dva strateška cilaj, za koje je definisano pet strateških prioriteta. Za svih pet prioriteta izrađeno je šest aktivnosti koje su razrađeni kroz plan zagovaranja. Period realizacije je 2018.-2021.godina.

Cilj 1. *Uticati na povećanje produktivnosti proizvodnje u sektoru voćarstva kroz jačanje ljudskih kapaciteta i smanjenja uticaja klimatskih faktora za period 2018-2021*, obuhvata dva prioriteta:

Prioritet 1. Obrazovanje i razvoj ljudskih kapaciteta u funkciji produktivnosti rada u poljoprivredi, sastoji se od tri aktivnosti, sa osam podaktivnosti.

Prioritet 2. Prilagoditi i ublažiti uticaj klimatskih faktora na kvantitet i kvalitet poljoprivrednih proizvoda, sastoji se od jedne aktivnosti i 2 podaktivnosti.

Cilj 2: *Omogućiti pristup većoj tržišnoj orijentaciji kroz unapređenje tehničko-tehnoloških kapaciteta za period 2018-2021*, obuhvata tri strateška prioriteta:

Prioritet 1. Podrška tržišnoj orijentaciji kroz marketinški pristup, planirana jedna aktivnost, koju čine 3 podaktivnosti.

Prioritet 2. Osnaživanje kooperativa u funkciji veće tržišne orijentisanosti, planirana jedna aktivnost koju čine četiri podaktivnosti.

Prioritet 3. Razvoj rada na dodanoj vrijednosti, planirana jedna aktivnost koju čine 3 podaktivnosti.

4.1.1 Plan zagovaranja za strateški cilj 1

Strateški cilj 1 je definisan: Uticati na povećanje produktivnosti proizvodnje u sektoru voćarstva kroz jačanje ljudskih kapaciteta i smanjenje uticaja klimatskih faktora za period 2018.-2021.godine. Glavni efekti koji se očekuju od ispunjenja ovog cilja je povećanje produktivnosti proizvodnje, primjenom novih znanja i smanjenjem rizika od negativnih klimatskih uticaja trebaju rezultirati većim prinosom po jedinici površini, uvodeći standard kvaliteta. Ovaj cilj je razrađen kroz dva Prioriteta:

Prioritet 1. : Obrazovanje i razvoj ljudskih kapaciteta u funkciji produktivnosti rada u poljoprivredi

Aktivnost 1.1: Osnovati savjetodavne službe, umrežavati postojeće i poboljšati njihov način komunikacije

Podaktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovodjenje aktivnosti	Vremenski period
1.1.1 Analiza postojećeg stanja i cost benefit analiza	Postojeći dokumenti i analize unutar komora. Postojeći registri u zvaničnim institucijama i u privatnom sektoru. Postojeće savjetodavne službe.	Entitetska ministarstva (Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske Federalno Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva Odjeljenje za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu, Vlada Brčko Distrikta), Kantoni, Opštine, Udruženja, Obrazovne institucije. Uticaj=H, Interes=M	12 mjeseci
1.1.2 Osnivanje savjetodavnih službi i umrežavanje savjetodavaca kroz formiranu bazu podataka na osnovu definisanog modela primjenjivih u BiH	Inicijativa od strane krajnjih korisnika/proizvođača. Definisati strukturu mreže (ljudski i tehnički)	Udruženja, Savjetodavne službe (javne, privatne). Uticaj=L, Interes=H	2018-2020
1.1.3 Izrada modela načina komunikacije i razmjene informacija	Postojeći registri u zvaničnim institucijama i u privatnom sektoru. Postojeće savjetodavne službe.	Udruženja, Savjetodavne službe (javne, privatne). Medjunarodni donatori Uticaj=L, Interes=H	12 mjeseci
1.1.4 Obezbjediti finansiranje savjetodavnog aparata	Agrarni budžeti	Entitetska ministarstva, Kantoni, Opštine, Donatori. Uticaj=H, Interes=M	2018-2021

Aktivnost 1.2: Unaprijediti sistem obrazovanja i transfera znanja kroz edukaciju savjetodavaca i poljoprivrednih proizvođača

Podaktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovodjenje aktivnosti	Vremenski period
1.2.1 Organizovanje i sprovođenje treninga za trenera	Odgovarajući budžeti donatora i entiteskih ministarstava.	Obrazovne institucije, Inostrane savjetodavne službe Uticaj=L, Interes=H	2018-2019

1.2.2 Razmjena znanja i iskustava	Aktivna udruženja i savjetodavne službe.	Obrazovne institucije, Savjetodavne službe Uticaj=L, Interes=H	2018-2020
1.2.3 Uticati na kreiranje kurikuluma (uvodenje stručnih predmeta iz poljoprivrede) u obrazovne institucije	Analize usklađenih potreba sa tržištem rada.	Nadležna ministarstva poljoprivrede i obrazovanja. Uticaj=H, Interes=M	2018-2020
1.2.4 Izrada Strategije tržišnog obrazovanja poljoprivrednih proizvođača/zadruga Zimske škole	Postojanje primjera dobre prakse.	Mreža savjetodavaca, Akademski zajednici, Radna grupa za izradu strategije, Verifikacija od strane nadležnih ministarstava. Uticaj=L, Interes=M	2018-2019

Prioritet 2. : Prilagoditi i ublažiti uticaj klimatskih faktora na kvantitet i kvalitet poljoprivrednih proizvoda

Aktivnost 2.1: Uticati na rizike lementarnih nepogoda kroz tehničku opremljenost i povećanje nivoa svijesti

Podaktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovodjenje aktivnosti	Vremenski period
2.1.1 Nabavke opreme za postavljanje zastitnih mreza (protivgradnih mreža i mreza za zasjenjivanje) i postavljanje sistema za navodnjavanje	Postojeći agrarni budžeti Izvještajno-prognozne službe	Entitetska ministarstva (Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske Federalno Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva Odjeljenje za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu, Vlada Brčko Distrikta) Donatori, udruženja Uticaj=H, Interes=M	2018-2021
2.2.2 Povećati nivo znanja i svijesti o klimatskim promjenama, njenim posljedicama i potrebama njihovog rjesavanja kroz informativne kampanje	Odgovarajući budžeti donatora i entiteskih ministarstava.	Obrazovne institucije, savjetodavne službe, udruženja Uticaj=L, Interes=H	2018-2019

4.1.2 Plan zagovaranja za strateški cilj 2.

Strateški cilj 2.: Omogućiti pristup većoj tržišnoj orientisanosti kroz unapređenje tehničko-tehnoloških kapaciteta za period 2018.-2021.godina, definisan je kroz tri aktivnosti koje su razrađene u 10 podaktivnosti. Po svom sadržaju ispunje ovog cilja u zadatom period, je prirodni nastavak uspješno realizovanog cilja jedan. Bez obzira koliko uspješna bila sama

proizvodnja voća, njenu krajnju ocjenu održivoti određuje tržište. Iz tog razloga ovaj strateški cilj ima zadatak da poveća konkurentnost proizvedenog svježeg i prerađenog voća.

Prioritet 1: Podrška tržišnoj orijentaciji kroz marketinški pristup

Aktivnost 1.1 Ojačati marketinški pristup tržištu kroz standardizaciju, istraživanje tržišta i brendiranje

Podaktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovodjenje aktivnosti	Vremenski period
1.1.1 Uvođenje Standardizacije kvaliteta proizvodnje kroz edukacije i definisanje standarda kvaliteta	Verifikacija postojećih standarda, Obučeni stručnjaci za tehnologiju proizvodnje.	Certifikacijska tijela, Savjetodavci, Poljoprivredni proizvođači, Instituti, NVO Uticaj=M, Interes=H	2018-2021
1.1.2 Istražiti postojeća i nova tržišta, trendove i tržišne niše kroz analizu stanja	Uvezanost sa distribucijskim centrima, EU, Rusija, Bliski Istok.	Marketinške kuće i prodajni centri, Vanjskotrgovinska komora, NVO Uticaj=L, Interes=H	2018-2021
1.1.3 Napraviti marketinški plan brendiranja i kreirati brend gotovih proizvoda	Agencija za sigurnost hrane, Instituti za intelektualnu svojinu, eksperti za marketing	Udruženja/zadruge, Regionale razvojne agencije, Marketinške kuće, donatori. Uticaj=L, Interes=H	12 mjeseci

Prioritet 2: Osnaživanje kooperativa u funkciji veće tržišne otijentisanosti

Aktivnost 2.1 Osnovati i osnažiti kooperative, umrežavati postojeće i povećati nivo znanja i svijesti o važnosti istih

Podaktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovodjenje aktivnosti	Vremenski period
2.1.1 Osnažiti postojeće i formirati nove kooperative i umrežavati iste na jasno definisanom modelu cooperative	Odgovarajuća legislativa, Osnažene kooperative ljudskim resursima, Osnažene kooperative materijalnim resursima.	Entitetska ministarstva poljoprivrede, Postojeće uspiješne kooperative, Strani donator. Uticaj=H, Interes=M	2018-2020
2.1.2 Povećati nivo znanja i svijesti o potrebi osnivanja kooperativa kroz edukaciju poljoprivrednih proizvođača	Funkcionalna udruženja i zadruge, Postojanje promjera dobre prakse – Inostrane cooperative.	Savjetodavci, Entitetska ministarstva poljoprivrede, Lokalne razvojne agencije. Uticaj=M, Interes=M	2018-2020
2.1.3 Preslikavanje modela definisane kooperative na	Kooperative aktivne, Postojanje odgovarajućih srednjoročnih strategija.	Umrežene kooperative, Savjetodavci= Uticaj=L, Interes=H	2020-2021

druge grane poljoprivrede		Entitetska ministarstva poljoprivrede Uticaj=H, Interes=M	
2.1.4 Uticati na promjenu podsticajne politike - usmjeriti podsticaje da se ostvaruju preko kooperativa kroz kampanju zagovaranja	Postojeći zakoni o podsticaju	Entitetska ministarstva poljoprivrede, Opštine, Uticaj=H, Interes=L Udruženja = Uticaj=L, Interes=H	2018-2021

Prioritet 3: Razvoj rada na dodanoj vrijednosti

Aktivnost 3.1: Uticati na povećanje nivoa svijesti i znanja poljoprivrednih proizvođača o prednostima dodavanja vrijednosti svježem proizvodu

Podaktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovodjenje aktivnosti	Vremenski period
3.1.1 Edukacija zadrugara/poljoprivrednih proizvođača o prednostima dodavanja vrijednosti svježem proizvodu	Funkcionalna udruženja i zadruge, Postojanje promjera dobre prakse – Inostrane cooperative	Entitetska ministarstva (Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske Federalno Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva Odjeljenje za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu, Vlada Brčko Distrikta) Savjetodavci, Lokalne razvojne agencije Donatori Uticaj=H, Interes=M	2018-2020
3.1.2 Povećati nivo znanja i svijesti o prednostima dodavanja vrijednosti svježem proizvodu kroz informativne kampanje	Odgovarajući budžeti donatora i entitetskih ministarstava.	Obrazovne institucije, savjetodavne službe, udruženja Uticaj=L, Interes=H	2018-2020
3.1.3 Nabavka opreme za rad na dodanoj vrijednosti	Agrarni budžeti	Donatori, Entitetska ministarstva poljoprivrede, Uticaj=H, Interes=L	2018-2020

*Interest of the issue to the stakeholder *Influence of the stakeholder over the issue

H = High

M = Medium

L = Low

4.2 PLAN ZAGOVARANJA POVRTARSTVO

Nakon urađene analize sektora povtarstva u BiH (RS, FBiH i BD) određena su tri strateška cilja, za koje je definisano devet strateških prioriteta. Za svih devet prioriteta izrađeno je 13 aktivnosti koje su razrađeni kroz plan zagovaranja. Period realizacije je 2018.-2021.godina. U okviru definisanog cilja 1 „Uticati na povećanje produktivnosti povtarske proizvodnje kroz unapređenje ljudskih resursa i tehnološkog procesa za period 2017-2021“ postavljena su tri strateška prioriteta:

1. Jačati razvoj ljudskih resursa kroz edukaciju povrtara i stručnjaka sa ciljem povećanja produktivnosti povtarske proizvodnje
2. Unapređenje tehnologije proizvodnje u povtarstvu kroz uvođenje savremenih tehnološko-tehničkih rješenja
3. Uticati na strateški razvoj proizvodnje sjemena i sadnog materijala u domaćim proizvodnim kapacitetima

U okviru definisanog cilja 2 „Uticati na povećanje tržišne konkurentnosti povrtara i prerađivačke industrije za period 2017-2021“ postavljena su četiri strateška prioriteta:

1. Uticati na povezivanje povrtara u svrhu podizanja konkurentnosti
2. Uticati na osnivanje novih i unapređenje postojećih institucija, stručnih službi i nezavisnih tijela u svrhu praćenja stanja na tržištu, proizvodnje i kontrole proizvoda, analize zdravstvene bezbjednosti hrane-povrća
3. Uticati na osavremenjavanje procesa manipulacije svježim proizvodima i prerađivačkih kapaciteta u svrhu optimalizacije i energetske učinkovitosti (carbon footprint, water scarcity)
4. Uticati na povećanje konkurentnosti domaće proizvodnje i prerađevanja povrća kroz promotivne aktivnosti

U okviru definisanog cilja 3 „Uticati na donošenje zakonskih regulativa u oblasti podsticaja i korištenja zemljišta za period 2017-2021“ postavljena su dva strateška prioriteta:

1. Donošenje zakona o podsticajima na entitetskim nivoima sa karakterom regionalnog razvoja i zakona o korištenju zemljišta
2. Donošenje zakonskih rješenja o korištenju poljoprivrednog zemljišta

4.2.1 Plan zagovaranja za strateški cilj 1

Strateški cilj 1 je definisan: Uticati na povećanje produktivnosti povtarske proizvodnje kroz unapređenje ljudskih resursa i tehnološkog procesa za period 2017-2021 i ovaj cilj je razrađen kroz tri Prioriteta:

Prioritet 1: Jačati razvoj ljudskih resursa kroz edukaciju povrtara i stručnjaka sa ciljem povećanja produktivnosti povtarske proizvodnje

Aktivnost 1.1: Edukacija povrtara i stručnjaka kroz treninge

Podaktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovođenje aktivnosti	Vremenski period

1.1.1 Organizovati treninge za povrtare za uvođenje i primjenu novih tehnologija radi postizanja većih prinosa i poboljšanja kvaliteta svježih proizvoda; unapređenje postupka tretiranja svježih proizvoda; primjena standarda i poznavanje tržista; ekonomsko-finansijsko praćenje poslovanja, unapređenja procesa manipulacije svježim proizvodima i pakovanje proizvoda u svrhu plasmana proizvoda, Unapređenje znanja o prepoznavanju potreba tržista, promociji i otkrivanja novih tržišnih niša	Postojeći edukativni centri pri naučno-školskim ustanovama. Razvoj novih centara edukacije u javnom, civilnom i privatnom sektoru. Odgovarajući budžeti donatora i entiteskih ministarstava.	Entitetske vlade i Vlada Brčko Distrikta, Ministarstvo nauke i tehnologije RS, Ministarstvo obrazovanja i nauke FBiH, Odjeljenje obrazovanja BD, Entitetska ministarstva poljoprivrede, Univerzitetски i školski centri, Savjetodavne službe, Trgovinske komore, Komora inžinjera poljoprivrede Republike Srpske, Strane kompanije snabdjevači repromaterijalima i tehnološkim rješenjima Uticaj=H, Interes=M Zadruge, NVO, udruženja polj.proizvođača i prerađivača Uticaj=L, Interes=H	2017-2021
1.1.2 Organizovati treninge stručnjaka prisutnih u proizvodnji, savjetodavnim službama, lancu otkupa-prerađevanja, javnim službama o tržišnim mehanizmima i unapređenju konkurentnosti domaće proizvodnje povrća	Postojeći edukativni centri pri naučno-školskim ustanovama. Razvoj novih centara edukacije u javnom, civilnom i privatnom sektoru. Odgovarajući budžeti donatora i entiteskih ministarstava.	Entitetske vlade i Vlada Brčko Distrikta, Ministarstvo nauke i tehnologije RS, Ministarstvo obrazovanja i nauke FBiH, Odjeljenje obrazovanja, Entitetska ministarstva poljoprivrede, Univerzitetski i školski centri, Savjetodavne službe, Trgovinske komore, Komora inžinjera poljoprivrede Republike Srpske, Strane kompanije snabdjevači repromaterijalima i tehnološkim rješenjima Uticaj=H, Interes=M Zadruge, NVO, udruženja stručnjaka po profilima, kupci Uticaj=M, Interes=H	2017-2021

Prioritet 2: Unapređenje tehnologije proizvodnje u povtarstvu kroz uvođenje savremenih tehnološko-tehničkih rješenja

Aktivnost 2.1: Uvođenje savremenih tehnološko-tehničkih rješenja u proizvodnji kroz nabavku savremene mehnizacije i opreme i osnivanje izvještajno-prognozne službe

Podaktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovođenje aktivnosti	Vremenski period

2.1.1 Nabavka savremene mehanizacije za obradu i pripremu zemljišta	Podsticaji - Agrarni budžeti, Osnivanje i restrukturiranje postojećih Agrarnih fondova, Stvaranje ambijenta za bolje povezivanje sa bankarskim sektorom Donatorska sredstva	Vlade entiteta i Vlada BD, Ministarstva finansija entiteta, Opštine i Kantoni osnivači Agrarnih fondova, Direkcije za robne rezerve, Bankarski sektor Uticaj=H, Interes=L-M Zadruge, Udruženja proizvođača i prerađivača Uticaj=L, Interes=H	2018-2021
2.1.2 Nabavka adekvatne opreme i primjena savremenih tehnologija za smanjenje negativnog efekta klimatskih promjena kroz efikasnije iskorištenje vode i primjenu hraniva u proizvodnji u tlu i supstratima i zaštita životne sredine	Podsticaji - Agrarni budžeti, Osnivanje i restrukturiranje postojećih Agrarnih fondova, Stvaranje ambijenta za bolje povezivanje sa bankarskim sektorom, savjetodavne i stručne službe Donatorska sredstva	Entitetske vlade i Vlada Brčko Distrikta, Ministarstva nauke i tehnologije RS, Ministarstvo obrazovanja i nauke FBiH, Odjeljenje obrazovanja BD, Entitetska ministarstva poljoprivrede, Savjetodavne službe, Strane kompanije snabdjevači opremom i tehnološkim rješenjima Uticaj=H, Interes=M Zadruge, NVO, udruženja polj.proizvođača i prerađivača Uticaj=L, Interes=H	2017-2021
2.1.3 Uticati na organizaciju i osnivanje izvještajno-prognozne službe za praćenje pojave biljnih bolesti i štetočina u svim poljoprivrednim regionima	Agrarni budžeti, Savjetodavne i stručne službe Donatorska sredstva	Entitetska ministarstva poljoprivrede, kantonalna i Opštinska odjeljenja za poljoprivrodu, Savjetodavne službe Uticaj=H, Interes=L-M Zadruge, NVO, udruženja polj.proizvođača i prerađivača Uticaj=L, Interes=H	2017-2021
2.1.4 Nabavka opreme za primjenu sistemično-hemijskih materijala za zaštitu biljaka i primjenu bioloških metoda zaštite biljaka	Agrarni budžeti, Savjetodavne i stručne službe, Kompanije koje se bave snabdjevanjem tržišta proizvodima iz ove oblasti i uslugama Donatori	Entitetska ministarstva poljoprivrede, kantonalna i Opštinska odjeljenja za poljoprivrodu, Savjetodavne službe, Kompanije snabdjevači, Komora agronoma Uticaj=H, Interes=L-M Zadruge, NVO, udruženja polj.proizvođača i prerađivača Uticaj=L, Interes=H	2017-2021
2.1.5 Uticati na način berbe kroz nabavku kombajna i platforme za berbu	Agrarni budžeti, Kompanije koje se bave snabdjevanjem tržišta opremom iz ove oblasti i uslugama Donatori	Entitetska ministarstva poljoprivrede, kantonalna i Opštinska odjeljenja za poljoprivrodu, Kompanije snabdjevači, privatne firme - prerađivači Uticaj=H, Interes=L-M Zadruge, NVO, udruženja polj.proizvođača i prerađivača Uticaj=L, Interes=H	2017-2021

Prioritet 3: Uticati na strateški razvoj proizvodnje sjemena i sadnog materijala u domaćim proizvodnim kapacitetima

Aktivnost 3.1: Unapređenje procesa proizvodnje i stvaranje baze za unapređenje genetskih resursa, proizvodnju sjemena i sadnog materijala

Podaktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovođenje aktivnosti	Vremenski period
3.1.1 Uticati na osavremenjavanje opreme za proizvodnju sjemena i sadnog materijala, doradu, skladištenje i transport	Agrarni budžeti, Industrijski subjekti, Naučne ustanove i instituti, donatori	Vlade entiteta, Vlada BD i Kantona, Ministarstva poljoprivrede entiteta i kantona, Ministarstva nauke i tehnologije RS, Ministarstvo obrazovanja i nauke FBiH, Odjeljenje obrazovanja BD, Kantonalna Ministarstva nauke, Donatori, Naučno-školski sektor, Poljoprivredni instituti i proizvođači sjemena i sadnog materijala, Kompanije i pojedinci nosioci autorskih prava za sorte i hibride Uticaj=H, Interes=L-M Udruženja proizvođača sjemena i sadnog materijala i proizvođači sjemena i sadnog materijala Uticaj=L, Interes=H	2018-2021
3.1.2 Zasnivanje matičnjaka, održavanje ishodnih i roditeljskih linija sorti i hibrida	Agrarni budžeti, donatori, Naučne ustanove i instituti	Vlade entiteta, Vlada BD i Kantona, Ministarstva poljoprivrede entiteta i kantona, Ministarstva nauke i tehnologije RS, Ministarstvo obrazovanja i nauke FBiH, Odjeljenje obrazovanja BD, Kantonalna Ministarstva nauke, Donatori, Naučno-školski sektor, Poljoprivredni instituti i proizvođači sjemena i sadnog materijala, Kompanije i pojedinci nosioci autorskih prava za sorte i hibride Uticaj=H, Interes=L-M Udruženja proizvođača sjemena i sadnog materijala i proizvođači sjemena i sadnog materijala Uticaj=L, Interes=H	2018-2021
3.1.3 Nabaviti opremu za poboljšanje rada laboratorija za praćenje proizvodnje sjemena i sadnog materijala	Agrarni budžeti, donatori, Poljoprivredni Fakulteti i instituti	Vlade entiteta, Vlada BD i Kantona, Ministarstva poljoprivrede entiteta i kantona, Ministarstva nauke i tehnologije RS, Ministarstvo obrazovanja i nauke FBiH, Odjeljenje obrazovanja BD, Kantonalna Ministarstva nauke, Donatori, Naučno-školski sektor, Poljoprivredni instituti i proizvođači sjemena i sadnog materijala Uticaj=H, Interes=L-M Udruženja proizvođača sjemena	2018-2021

		i sadnog materijala i proizvođači sjemena i sadnog materijala, Individualni odgajivači i prerađivački sektor Uticaj=L, Interes=H	
3.1.4 Unapređenje sistema sertifikovanja	Agrarni budžeti, Konsultatske kuće, donatori	Vlade entiteta, Vlada BD i Kantona, Ministarstva poljoprivrede entiteta i kantona, Ministarstva nauke i tehnologije RS, Ministarstvo obrazovanja i nauke FBiH, Odjeljenje obrazovanja BD Kantonalna Ministartsva nauke, Donatori, Naučno-školski sektor, Poljoprivredni instituti i proizvođači sjemena i sadnog materijala Uticaj=H, Interes=L-M Udruženja proizvođača sjemena i sadnog materijala i proizvođači sjemena i sadnog materijala, Individualni odgajivači i prerađivački sektor Uticaj=L, Interes=H	2018-2021

4.2.2 Plan zagovaranja za strateški cilj 2.

Strateški cilj 2.: Uticati na povećanje tržišne konkurentnosti povrtara i prerađivačke industrije za period 2017-2021 i ovaj cilj je razrađen kroz četiri Prioriteta:

Prioritet 1: Uticati na povezivanje povrtara u svrhu podizanja konkurentnosti

Aktivnost 1.1: Razvoj udruživanja na makro i mikro interesnom nivou

Podaktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovođenje aktivnosti	Vremenski period
1.1.1 Uticati na osnivanje kooperativa, zadruga i klasterskih organizacija	Agrarni budžeti, Javni sektor opštinska odjeljenja za poljoprivredu, Privredne komore, Zadružni savez, Privatni sektor, NVO i Udruženja	Entitetske vlade i Vlada Brčko Distrikta, Ministarstvo trgovine i turizma RS, Ministarstvo trgovine FBiH, Privredni razvoj sport i kultura BD, Entitetska ministarstva poljoprivrede, Privredne i trgovinske komore, Agencija za statistiku, Komora inžinjera poljoprivrede Republike Srpске, Savjetodavne službe, Zadružni savez, NVO, udruženja polj.proizvođača, Prerađivačka industrija, Trgovinski lanci, Kupci Uticaj=H, Interes=H	2017-2021

1.1.2 Uticati na razvoj Agrobiznis centara za unapređenje informacionog korpusa, konsultantskih usluga, standardizaciji i sertifikaciji, ispitivanju tržišta i tržišnih niša	Agrarni budžeti, Javni sektor opštinska odjeljenja za poljoprivredu, Privredne i trgovinske komore, Zadružni savez, Privatni sektor, NVO i Udruženja Poljoprivrednih proizvođača	Entitetske vlade i Vlada Brčko Distrikta, Ministarstvo trgovine i turizma RS, Ministarstvo trgovine FBiH, Privredni razvoj sport i kultura BD, Entitetska ministarstva poljoprivrede, Privredne i trgovinske komore, Agencija za statistiku, Uticaj=H, Interes=H Komora inžinjera poljoprivrede Republike Srpske, Savjetodavne službe, Zadružni savez, Konsultantske i certifikacijske kuće, NVO, udruženja polj.proizvođača, Prerađivačka industrija, Trgovinski lanci, Kupci Uticaj=M, Interes=H	2018-2021
--	--	--	-----------

Prioritet 2: Uticati na osnivanje novih i unapređenje postojećih institucija, stručnih službi i nezavisnih tijela u svrhu praćenja stanja na tržištu, proizvodnje i kontrole proizvoda, analize zdravstvene bezbjednosti hrane-povrća

Aktivnost 2.1: Osnivanje stručnih službi i fitosanitarnih ambulanti za kontrolu praćenja proizvodnje i zdravstvene bezbjednosti proizvoda

Podaktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovođenje aktivnosti	Vremenski period
2.1.1 Uticati na osnivanje novih i unapređenje postojećih javnih i privatnih savjetodavnih službi za potrebe praćenja proizvodnje	Agrarni budžeti, Javni i privatni sektor	Entitetske vlade i Vlada Brčko Distrikta, Entitetska ministarstva zdravlja, Entitetska ministarstva poljoprivrede, Naučno istraživačke ustanove, Poljoprivredni instituti, Uticaj=H, Interes=H Komora inžinjera poljoprivrede Republike Srpske, Savjetodavne službe, Zadružni savez, NVO, udruženja polj.proizvođača, Prerađivačka industrija, Trgovinski lanci, Kupci Uticaj=M, Interes=H	2018-2021
2.1.2 Uticati na razvoj mreže Fitosanitarnih ambulanti kao savjetodavnih i nezavisnih organizacija u svrhu praćenja proizvodnje i kontrole proizvoda na tržištu	Agrarni budžeti, Javni i privatni sektor	Entitetske vlade i Vlada Brčko Distrikta, Entitetska ministarstva zdravlja, Entitetska ministarstva poljoprivrede, Naučno istraživačke ustanove, Poljoprivredni instituti, Uticaj=H, Interes=H Komora inžinjera poljoprivrede Republike Srpske, Savjetodavne službe, Zadružni savez, NVO, udruženja polj.proizvođača, Prerađivačka industrija, Trgovinski lanci, Kupci Uticaj=M, Interes=H	2018-2021

Aktivnost 2.2: Uticati na osnivanje nezavisnog tijela za praćenje tačnih statističkih podataka u povrtarskoj proizvodnji i prometu svježih povrtarskih proizvoda i prerađevina

Podaktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovođenje aktivnosti	Vremenski period
2.2.1 Uticati na osnivanje nezavisne agencije za statističku obradu podataka u prometu i proizvodnji povrtarskih proizvoda	Agrarni budžeti, Javni i privatni sektor, NVO	Entitetske vlade i Vlada Brčko Distrikta, Entitetska ministarstva trgovine, Entitetska ministarstva poljoprivrede, Agencija za statistiku, Uticaj=H, Interes=M Privredne i trgovinske komore, Komora inžinjera poljoprivrede Republike Srbije, Zadružni savez, NVO, Udruženja polj.proprovođača, Prerađivačka industrija, Trgovinski lanci Uticaj=M, Interes=H	2018-2021

Prioritet 3: Uticati na osavremenjavanje procesa manipulacije svježim proizvodima i prerađivačkih kapaciteta u svrhu optimalizacije i energetske učinkovitosti (carbon footprint, water scarcity)

Aktivnost 3.1: Osavremenjavanje opreme za prijem svježih proizvoda, sortiranje, pakovanje, preradu, skladištenje i transport

Podaktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovođenje aktivnosti	Vremenski period
3.1.1 Uticati na osavremenjavanje opreme za prijem svježih proizvoda, sortiranje, preradu, pakovanje, skladištenje i transport	Agrarni budžeti, Javni i privatni sektor Donatorska sredstva	Entitetske vlade i Vlada Brčko Distrikta, Entitetska ministarstva poljoprivrede i zaštite životne sredine, Uticaj=H, Interes=M Privredna komora, Sertifikacijske kuće, Udruženja prerađivača, Trgovinski lanci Uticaj=M, Interes=H	2018-2021

Prioritet 4: Uticati na povećanje konkurentnosti domaće proizvodnje i prerađevina kroz promotivne aktivnosti

Aktivnost 4.1: Istražiti postojeća i nova tržišta, trendove i tržišne niše kroz analizu stanja

Podaktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovođenje aktivnosti	Vremenski period
4.1.1 Uraditi analizu stanja tržišta i trendova i istraživanje novih tržišta i tržišnih niša	Agrarni budžeti, Javni i privatni sektor, NVO, Donatori	Entitetske vlade i Vlada Brčko Distrikta, Entitetska ministarstva poljoprivrede i Trgovine, Privredne komore, Konsultantske agencije, Privatni sektor-marketinške kuće, NVO, Donatori, Udruženja polj.proprovođača i prerađivača,	2018-2021

		Otkupljavači, Trgovinski lanci Uticaj=H, Interes=H/M	
--	--	---	--

Aktivnost 4.2: Izrada plana brendiranja i kreiranja brendova gotovih proizvoda

Podaktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovođenje aktivnosti	Vremenski period
4.2.1 Izraditi plan brendiranja i kreiranja brendova gotovih proizvoda	Agrarni budžeti, Javni i privatni sektor, NVO, Donatori	Entitetske vlade i Vlada Brčko Distrikta, Entitetska ministarstva poljoprivrede i Trgовine, Privredne i trgovinske komore, Konsultanske agencije, Privatni sektor-marketinške kuće, NVO, Donatori, Udruženja polj.proizvođača i prerađivača, Otkupljavači, Trgovinski lanci Uticaj=H, Interes=H	2018-2021

Aktivnost 4.3: Uvođenje standarda u proizvodnji na nivou gazdinstva (GAP), uvođenje standarda u otkupu, prometu, preradi i industriji povrća (HACCP, HALAL, ISO, IFS itd.) i održati kontinuitet sertifikacija

Podaktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovođenje aktivnosti	Vremenski period
4.3.1 Izrada plana standardizacije i sertifikacije na nivou gazdinstava (GAP)	Agrarni budžeti, Javni i privatni sektor, Postojeći sertifikacijski sistem, NVO	Entitetske vlade i Vlada Brčko Distrikta, Entitetska ministarstva poljoprivrede i Trgовine, Privredne i trgovinske komore, Sertifikacijske kuće, Konsultanske agencije, NVO, Donatori, Udruženja polj.proizvođača i prerađivača, Otkupljavači, Trgovinski lanci Uticaj=H, Interes=H	2018-2021
4.3.2 Izrada plana standardizacije i sertifikacije u sektoru, otkupa, prometa svježim proizvodima, preradi i industriji	Agrarni budžeti, Javni i privatni sektor, Postojeći sertifikacijski sistem, NVO	Entitetske vlade i Vlada Brčko Distrikta, Entitetska ministarstva poljoprivrede i Trgовine, Privredne i trgovinske komore, Sertifikacijske kuće, Konsultanske agencije, NVO, Donatori, Udruženja polj.proizvođača i prerađivača, Otkupljavači, Trgovinski lanci Uticaj=H, Interes=H	2018-2021

Aktivnost 4.4: Uticati na jačanje svijesti potrošača o porijeklu proizvoda i značaju domaće proizvodnje povezivanjem proizvodnog mjesto sa kupcima kroz informativno-reklamne kampanje i lobiranjem

Podaktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovođenje aktivnosti	Vremenski period
---------------	--	---	------------------

4.4.1 Izrada plana jačanja svijesti potrošača o porijeklu proizvoda i značaju domaće proizvodnje i sprovođenje informativno-reklamne kampanje i lobiranje	Agrarni budžeti, Javni i privatni sektor, NVO	Entitetske vlade i Vlada Brčko Distrikta, Entitetska ministarstva poljoprivrede i Trgovine, Uticaj=H, Interes=M Privredne i trgovinske komore, Konsultanske agencije, Privatni sektor-marketinške kuće, NVO, Donatori, Udruženja polj.proizvođača i prerađivača, Otkupljivači, Trgovinski lanci Uticaj=M, Interes=H	2018-2021
---	---	--	-----------

4.2.3 Plan zagovaranja za strateški cilj 3.

Uticati na donošenje zakonskih regulativa u oblasti podsticaja i korištenja zemljišta za period 2017-2021 i ovaj cilj je razrađen kroz dva Prioriteta:

Prioritet 1: Donošenje zakona o podsticajima na entitetskim nivoima sa karakterom regionalnog razvoja i zakona o korištenju zemljišta

Aktivnost 1.1: Uticati na donošenje zakona o podsticajima sa ciljem dugoročnog razvojnog i regionalnog karaktera

Podaktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovođenje aktivnosti	Vremenski period
1.1.1 Izrada i donošenje zakona o podsticajima kroz regionalni princip optimalnih poljoprivrednih grana i djelatnosti zavisno od karakterističnosti područja i specifičnosti lokalnih uslova (reljef, zemljište, klima, infrastruktura, tradicionalnost, ljudski resursi)	Odgovarajući budžeti donatora i entiteskih ministarstava. Postojeći zakoni o podsticajima.	Entitetske vlade i Vlada Brčko Distrikta, Entitetska ministarstva poljoprivrede i finansija, Kantoni, Opštinske uprave, Uticaj=H, Interes=M Poljoprivrednici i prerađivački sektor, donatori, NVO Uticaj=L, Interes=H/M	2017-2021

Prioritet 2: Donošenje zakonskih rješenja o korištenju poljoprivrednog zemljišta

Aktivnost 2.1: Izrada nacrta zakona o korištenju i naslijedivanju zemljišta i rješenje katastarskih knjiga

Podaktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovođenje aktivnosti	Vremenski period
---------------	--	---	------------------

2.1.1 Izrada nacrtta Zakona o zemljištu i usvajanje istog zbog sprečavanja smanjenja poljoprivrednih površina i usitnjavanja parcela	Postojeći dokumenti i analize - Odgovarajuće legislative, inicijative od strane vlasnika zemljišta za donošenje zakona, Odgovarajući budžeti donatora i entiteskih ministarstava	Vlade entiteta i Vlada BD, Ministarstva poljoprivrede i lokalne uprave, Opštine i Kantoni, Uticaj=H, Interes=H Poljoprivrednici i vlasnici zemljišta, donatori, NVO Uticaj=L, Interes=H	2017-2021
2.1.2 Uticati na konačno rješenje vlasništva i prava upravljanja nad zemljištem kroz rješenje katastarskih knjiga	Analiza postojećih katastarskih knjiga	Entitetske vlade i Vlada Brčko Distrikta, Entitetska ministarstva lokalne uprave i poljoprivrede, Opštinske uprave, Uticaj=H, Interes=M vlasnici zemljišta, NVO Uticaj=L, Interes=H	2017-2021

4.3 PLAN ZAGOVARANJA STOČARSTVO

Nakon urađene analize sektora stočartva u BiH (RS, FBiH i BD) određena su dva strateška cilja, za koje je definisano sedam strateških prioriteta. Za svih sedam prioriteta izrađeno je 14 aktivnosti koje su razrađeni kroz plan zagovaranja, a definisani period realizacije je 2018.-2021.godina.

4.3.1 Plan zagovaranja za strateški cilj 1

Strateški cilj 1 je definisan: Uticati na povećanje produktivnosti proizvodnje kroz unapređenje ekonomskog stabilnosti tržišta i veće tržišne orijentisanosti i ovaj cilj je razrađen kroz 4 Prioriteta:

Cilj 1: UTICATI NA POVEĆANJE PRODUKTIVNOSTI PROIZVODNJE KROZ UNAPREĐENJE EKONOMSKE STABILNOSTI TRŽIŠTA I VEĆE TRŽIŠNE ORIJENTISANOSTI ZA PERIOD 2017-2021

Prioritet 1: Poboljšati finansijsku stabilnost domaćeg tržišta i poslovni ambijent

Aktivnost 1.1: Formirati posebne kreditne linije i uticati na postojeće za finansiranje stočarske proizvodnje

Podaktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovođenje aktivnosti	Vremenski period
1.1.1 Uticati na postojeće kreditne linije za stočarstvo u bankama u kojima kapital imaju vlade entiteta BiH	Obezjediti resurse restrukturiranjem poslovnih planova banaka.	Entitetske vlade i Vlada Brčko Distrikta, Entitetska ministarstva finansija, Entitetska ministarstva poljoprivrede i banke u kojima entiteti imaju udio kapitala Uticaj=H, Interes=L NVO, udruženja polj.proproizvođača i prerađivača Uticaj=L, Interes=H	2018-2021
1.1.2 Uticati na formiranje posebnih kreditnih linija za stočarstvo u komercijalnim bankama	Obezjediti resurse restrukturiranjem poslovnih planova banaka. Garantovanje isplate rata kredita iz podsticajnih sredstava namijenjenih	Komercijalne banke, entitetska ministarstva poljoprivrede, konsultantske kuće za izradu biznis planova, proizvođači Uticaj=H, Interes=M NVO, udruženja	2018-2021

	farmerima	polj.proizvođača i prerađivača Uticaj=L, Interes=H	
1.1.3 Uticati na formiranje garantnih fondova i fondova za isplatu kamata	Restruktuiranje budžeta	Entitetske Vlade i Vlada Brčko Distrikta i Entitetska i BD ministarstva poljoprivrede Uticaj=H, Interes=L NVO, udruženja polj.proizvođača i prerađivača Uticaj=L, Interes=H	2018-2021

Prioritet 1: Poboljšati finansijsku stabilnost domaćeg tržišta i poslovni ambijent

Aktivnost 1.2: Uspostaviti adekvatne mјere za otkup viškova mesa i mesnih proizvoda na tržištu od strane države

Podaktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovođenje aktivnosti	Vremenski period
1.2.1 Uspostaviti stabilizaciju poslovanja entitetskih direkcija za robne rezerve sa ciljem omogućavanja otkupa viškova domaćih proizvoda	Reorganizovane direkcije za robne rezerve. Finansijski stabilne direkcije za robne rezerve.	Vlade entitetai Vlada BD, Ministarstva finansija entiteta, Direkcije za robne rezerve Uticaj=H, Interes=L Udruženja proizvođača i prerađivača Uticaj=L, Interes=H	2018
1.2.2 Uticati na donošenje odluka o uvođenju dodatnih kriterijuma o potrebnim uslovima prilikom uvoza mesa i nihovih prerađevina od strane nadležnih institucija,a u cilju zaštite domaće proizvodnje (aktiviranje po potrebi bescarinskih barijera)	Praćenje fluktuacija na našem i ino tržištu u pogledu proizvodnje mesa. Praćenje kretanja vrijednosti i obima domaće proizvodnje. Organizovana udruženja i asocijacija proizvođača.	MVTEO, Entitetska i BD ministarstva poljoprivrede, Spoljnotrgovinska komora BiH, Uticaj=H, Interes=M Udruženja proizvođača i prerađivača Uticaj=L, Interes=H	2017-2021

Prioritet 1: Poboljšati finansijsku stabilnost domaćeg tržišta i poslovni ambijent

Aktivnost 1.3: Uticati na sprovođenje adekvatne podsticajne politike i donošenje zakona o zaštiti proizvodnje u težim uslovima privređivanjima

Podaktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovođenje aktivnosti	Vremenski period
---------------	--	---	------------------

1.3.1 Uticati na dosljednu i redovnu isplatu podsticajnih sredstava	Obezbeđivanje više novčanih sredstava u budžetima za isplatu podsticaja. Isplata svih zaostalih dugovanja za podsticaje.	Vlade entiteta, Vlada BD i Kantona, Ministarstva poljoprivrede entiteta i kantona, Ministartsva finansijskih entiteta i kantona Uticaj=H, Interes=L	2018-2021
1.3.2 Dugoročno planiranje i povećanje agrarnog budžeta.	Dovoljno obezbeđenih novčanih sredstava. Definisani višegodišnji pravci subvencionisanja za određene proizvodnje	Vlade entiteta, Vlada BD i Kantona, Ministarstva poljoprivrede entiteta i kantona, Ministartsva finansijskih entiteta, BD i kantona Uticaj=H, Interes=L	2018-2021
1.3.3 Definisati donje pragove proizvodnje za subvencionisanje i kriterijume za dodjelu podsticajnih sredstava na dugoročnom nivou	Utvrđeni proizvodni minimumi. Određeni kriterijumi za subvencionisanje proizvodnje na duži rok.	Vlade entiteta i kantona, Vlada BD, Ministarstva poljoprivrede entiteta i kantona, Uticaj=H, Interes=L	2018-2021
1.3.4 Uticati na donošenje Zakona o zaštiti proizvodnje u težim uslovima privređivanjima	Određeni kriterijumi koji definisu teže uslove privređivanja. Analiza interesnih grupa po regijama.	Vlade entiteta i kantona, Vlada BD, Ministarstva poljoprivrede entiteta i kantona, Uticaj=H, Interes=L Udruženja proizvođača i prerađivača, NVO Uticaj=L, Interes=H	2018-2021

Prioritet 2: Formiranje otkupnih centara unutar udruženja/zadruga na osnovu postojećih entitetskih zakona o stočarstvu

Aktivnost 2.1: Jačanje kapaciteta udruženja poljoprivrednih proizvođača za uvođenje mehanizama za rješavanje problema unaprijed ugovorene proizvodnja i otkupne cijene

Podaktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovođenje aktivnosti	Vremenski period
2.1.1 Formirati posebne otkupne kancelarija za ugovaranje otkupa unutar udruženja kroz edukacije, umrežavanja, prenos znanja i iskustva i nabavka opreme	Osnajena udruženja proizvođača. Kancelarije opremljene i u upotrebi.	Udruženja poljoprivrednih proizvođača, Zadruge. Uticaj=L, Interes=H	2018-2019
2.1.2. Defisati način i model otkupa - (primjer dobre prakse: model peradarstva)	Postignut dogovor proizvođača unutar udruženja. Udruženja međusobno povezana i umrežana. Otkupne cijene dogovorene i utvrđene.	Udruženja poljoprivrednih proizvođača, Zadruge. Uticaj=M, Interes=H	2018-2019

Prioritet 3: Obezbeđivanje adekvatnih ulaznih podataka u stočarstvu/poljoprivredi

Aktivnost 3.1: Uticati na izvršenje poljoprivrednog popisa zbog adekvatnog planiranja proizvodnje mesa

Podaktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovođenje aktivnosti	Vremenski period
3.1.1 Izvršiti popis poljoprivredi	Postojeće situacione analize. Izdvojena budžetska sredstva. Usvojena odgovarajuća zakonska i podzakonska akta. Postignut konsenzus o metodologiji i načinu vršenja popisa. Osoblje za vršenje popisa obučeno.	MVTEO, Vlade Entiteta i BD Ministarsva poljoprivrede entiteta, Agencija za statistiku BiH, Entitetski zavodi za statistiku Uticaj=H, Interes=M	2018-2019

Prioritet 4: Povećanje tradicionalne i prepoznatljive proizvodnje mesa sa ciljem veće tržišne orijentisanosti kroz marketinški pristup

Aktivnost 4.1: Definisanje tradicionalne i prepoznatljive proizvodnje mesa kroz standardizaciju i brendiranje proizvoda

Podaktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovođenje aktivnosti	Vremenski period
4.1.1 Uvođenje standardizacije kvaliteta tradicionalne i prepoznatljive proizvodnje mesa kroz edukacije i definisanje standarda kvaliteta	Propisivanje određenih kriterija za tradicionalnu proizvodnju. Donošenje odgovarajućih zakonskih i podzakonskih akata koji definšu šta je tradicionalan proizvodnja	Agencija za sigurnost hrane BiH, Institut za standardizaciju BiH, Institut za zaštitu intelektualne svojine BiH, donatori, udruženja proizvođača, NVO Uticaj=M, Interes=L	2018-2019
4.1.2 Napraviti marketinški plan brendiranja i kreirati brend tradicionalne i prepoznatljive proizvodnje mesa	Doneseni potrebni standardi, usvojena legislativa, prepoznati trendovi. Agencija za sigurnost hrane, Instituti za intelektualnu svojinu, eksperti za marketing	Udruženja/zadruge, Regionale razvojne agencije, Marketinške kuće, NVO, donatori. Uticaj=M, Interes=L	2018-2019
4.1.3 Promocija tradicionalne i prepoznatljive proizvodnje mesa kroz kampanje	Utvrđeni brendovi, poznati pravci promocija i kampanja.	Udruženja polj. proizvođača/zadruge, Regionale razvojne agencije, Marketinške kuće, NVO, donatori. Uticaj=M, Interes=H	2020-2021

4.3.2 Plan zagovaranja za strateški cilj 2.

Strateški cilj 2.: Jačanje ljudskih kapaciteta sa ciljem povećanja produktivnosti i konkurentnosti stočarske proizvodnje za period 2017-2021, gdje je ovaj cilj razrađen kroz 3 Prioriteta:

Cilj 2: JAČANJE LJUDSKIH KAPACITETA SA CILJEM POVEĆANJA PRODUKTIVNOSTI I KONKURENTNOSTI STOČARSKE PROIZVODNJE ZA PERIOD 2017-2021

Prioritet 1: Unaprijeđenje postojećih i osnivanje novih savjetodavnih i uzgojno-seleksijskih službi i njihovo umrežavanje u funkciji povećanja stočarske proizvodnje

Aktivnost 1.1: Uspostaviti funkcionalne savjetodavne i uzgojno-seleksijske službe

Podaktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovođenje aktivnosti	Vremenski period
1.1.1 Analiza postojećeg stanja i cost benefit analiza	Postojeći dokumenti i analize. Postojeći registri u zvaničnim institucijama, privatnom sektoru, udruženjima. Postojeće savjetodavne službe i uzgojno-seleksijske službe.	Entetska ministarstva (Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske Federalno Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva Odjeljenje za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu, Vlada Brčko Distrikta), Kantoni, Opštine, Uticaj=H, Interes=M Udruženja, Privatni sektor. Uticaj=L, Interes=H	2018
1.1.2 Uticati na nadležne institucije u svrhu uspostavljanja funkcionalnih savjetodavnih i uzgojno-seleksijskih službi na osnovu zakona o stočarstvu	Dosljedna primjena zakona o stocarstvu u entitetima. Kadrovska popunjenostručnim osobljem. Obezbeđeni potrebni materijalni resursi.	Entetska ministarstva (Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske Federalno Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva Odjeljenje za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu, Vlada Brčko Distrikta) Uticaj=H, Interes=M	2018-2020
1.1.3 Donošenje podzakonskih akata kojima se reguliše sticanje osnovnih znanja farmera o uzgoju, držanju, ishrani i reprodukciji životinja	Izvršeno mapiranje potreba i definisan nivo neophodnog osnovnog znanja iz svih potrebnih oblasti	Entetska ministarstva poljoprivrede, Uzgojno-Seleksijske i Savjetodavne službe, Uticaj=H, Interes=M	2018

1.1.4 Edukacija savjetodavaca/trening za trenere o ugoju držanju, ishrani i reprodukciji životinja	Osnovane stručne službe. Odgovarajuća materijalna podrška stručnim službama. Zaposleno dovoljno stručnog osoblja. Potenciran terenski rad.	Entitetska ministarstva poljoprivrede, Uzgojno-Seleksijske i Savjetodavne službe Uticaj=H, Interes=M NVO, strani konsultanti, donatori, Poljoprivredni proizvođači Uticaj=M, Interes=H	2018-2021
--	--	--	-----------

Prioritet 1: Unaprijeđenje postojećih i osnivanje novih savjetodavnih i uzgojno-seleksijskih službi i njihovo umrežavanje u funkciji povećanja stočarske proizvodnje

Aktivnost 1.2: Umrežavanje savjetodavnih i uzgojno-seleksijskih službi

Podaktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovođenje aktivnosti	Vremenski period
1.2.1 Unaprijediti saradnju javnog, civilnog i privatnog sektora uz pomoć know-how transfer znanja i izvršiti neophodno horizontalno i vertikalno umrežavanje	Redovno periodično održavanje konferencija. Usklađen program mjera unapređenja stočarstva između savjetodavnih i uzgojno-seleksijskih službi	Savjetodavna i uzgojno-seleksijska služba, NVO, donatori Uticaj=M, Interes=L	2018-2021

Prioritet 1: Unaprijeđenje postojećih i osnivanje novih savjetodavnih i uzgojno-seleksijskih službi i njihovo umrežavanje u funkciji povećanja stočarske proizvodnje

Aktivnost 1.3: Izgraditi Web platformu za dostupnost potrebnih informacija proizvođačima

Podaktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovođenje aktivnosti	Vremenski period
1.3.1 Osnovati nove ili unaprijediti postojeće web platforme u stočarstvu kao najlakšem i najbržem načinu prezentovanja potrebnih znanja farmerima	Postojeći portal (stocarstvo.rs.ba)	Stručne službe, NVO, donatori, privatne IT firme, udruženja Uticaj=L, Interes=M	2018

Prioritet 2: Edukacija proizvođača mesa o potrebama i načinu vođenja neophodnih evidencija (bijela i žuta knjiga) i edukacija o dobropiti životinja i načinima proizvodnje zdravstveno ispravnih i kvalitetnih proizvoda i njihovo umrežavanje

Aktivnost 2.1: Uvesti dodatne kriterije za proizvođače mesa kojima se reguliše ispunjenje uslova u vođenja neophodnih evidencija na farmi i dobropiti životinja

Podaktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovođenje aktivnosti	Vremenski period
2.1.1 Uticati da se uvrste neophodni kriterijumi u pravilnike o podsticajima kojima se reguliše ispunjenje uslova u pogledu vođenja neophodnih evidencija na farmi i dobrobiti životinja	Definisani kriterijumi na osnovu postojećih Zakona (Zakon o stočarstvu, Zakon o veterinarstvu, Zakon o dobrobiti životinja), kao i određenih podzakonskih akata.	Entitetska ministarstva poljoprivrede Uticaj=H, Interes=L	2018

Prioritet 2: Edukacija proizvođača mesa o potrebama i načinu vođenja neophodnih evidencija (bijela i žuta knjiga) i edukacija o dobrobiti životinja i načinima proizvodnje zdravstveno ispravnih i kvalitetnih proizvoda i njihovo umrežavanje

Aktivnost 2.2: Povećati nivo znanja proizvođača mesa kroz treninge o osnovnim normama znanja o administrativnim, proizvodnim i zdravstvenim aspektima stočarenja

Podaktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovođenje aktivnosti	Vremenski period
2.2.1 Sprovedi treninge proizvođačima mesa o vođenju bijele i žute knjige i zdravstveno ispravnih i kvalitetnih proizvoda	Literatura o vođenju bijele knjige, žute knjige i ostalih evidencija i zdravstveno ispravnih i kvalitetnih proizvoda. Stručni treneri. Odgovarajuća materijalna podrška stručnim službama.	Savjetodavne i uzgojno-seleksijske službe, NVO, Zavodi za poljoprivredu, Veterinarski Institut, Uticaj=H, Interes=H	2018-2021
2.2.2 Održati treninge poljoprivrednih proizvođača o osnovnim znanjima o uzgoju, držanju, ishrani i reprodukciji životinja	Osnovane stručne službe. Odgovarajuća materijalna podrška stručnim službama. Zaposleno dovoljno stručnog osoblja. Potenciran terenski rad.	Entitetska ministarstva poljoprivrede, Seleksijske i savjetodavne službe, Uticaj=H, Interes=H NVO, Poljoprivredni proizvođači Uticaj=H, Interes=H	2018-2021

Prioritet 2: Edukacija proizvođača mesa o potrebama i načinu vođenja neophodnih evidencija (bijela i žuta knjiga) i edukacija o dobrobiti životinja i načinima proizvodnje zdravstveno ispravnih i kvalitetnih proizvoda i njihovo umrežavanje

Aktivnost 2.3: Umrežavanje udruženja proizvođača mesa

Podaktivnosti	Potrebni resursi za	Odgovorne strane/ko ima	Vremenski period
----------------------	----------------------------	--------------------------------	-------------------------

	sprovođenje aktivnosti	uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovođenje aktivnosti	
3.1.1 Uticati na udruženje proizvođača mesa da prepoznaju benefite međusobnog povezivanja kroz edukaciju	Redovno održavanje seminara. Osnovana odgovarajuća asocijacija. Izabrani odgovarajući predstavnici udruženja	Civilni sektor, Udruženja, zadruge, Poljoprivredni proizvođači Uticaj=L, Interes=H	2018

Prioritet 3: Unapređenje stočarstva kroz selekcijski rad

Aktivnost 3.1: Edukacija i programi za obilježavanje životinja i kontrolu kretanja životinja

Podaktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovođenje aktivnosti	Vremenski period
3.1.1 Uspostavljanje software za selekcijski rad i njegovo povezivanje putem web servisa sa softwareom o označavanju i praćenju kretanja životinja	Adekvatan hardware. Dovoljno stručnog i kvalifikovanog IT kadra. Odgovarajuće prostorije	Entitetska ministarstva za poljoprivredu, Federalni zavod za poljoprivredu, Donatori, privatne IT firme Uticaj=M, Interes=M	2021
3.1.2 Treninzi proizvođača mesa o potrebama i koristima primjene sistema označavanja i praćenja kretanja životinja	Medijski prostor na na javnim i privatnim RTV stanicama. Odgovarajuća publikacija. Ciljana jednodnevna predavanja.	Entitetska ministarstva za poljoprivredu, Agencija za označavanje životinja BiH, Uticaj=H, Interes=M	2018-2021

Prioritet 3: Unapređenje stočarstva kroz selekcijski rad

Aktivnost 3.2: Uticati na poboljšanje rasnog sastava životinja kroz edukaciju, harmonizaciju uzgojnih programa, primjenom savremenih metoda osjemenjavanja i promociju selekcijskog rada

Podaktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovođenje aktivnosti	Vremenski period
3.2.1 Utvrđivanje i harmonizacija uzgojnih programa za određenu rasu	Redefinisani postojeći uzgojni programi za ovčarstvo i simentalce za FBiH. Konferencije o uzgojnim pravcima. Stručno i edukovano osoblje. Studijske analize i	Entitetska ministarstva poljoprivrede, Selekcijske službe, Udruženja uzgajivača, proizvođači Uticaj=M, Interes=L	2018-2019

	preporuke.		
3.2.2 Primjena novih i savremenih metoda u stočarstvu u cilju poboljšanja rasnog sastava životinja, unapređenja proizvodnih osobina životinja i sistematskog suzbijanja steriliteta životinja (embriotransfer, indukcija i sinhronizacija estrusa, invitro osjemenjavanje, sistemi držanja embriona...)	Obučeno osoblje. Proizvođači mesa upoznati sa benefitima poboljšanog rasnog sastava životinja. Studijske analize i preporuke iz zemlje i okruženja. Agrarni budžeti.	Entitetska ministarstva poljoprivrede, Veterinarski fakultet, Veterinarski instituti i zavodi, Zavod za poljoprivredu FBiH, Veterinarske organizacije, NVO, Donatori Uticaj=H, Interes=L	2018-2021
3.2.3 Povećati znanje o sistematskom suzbijanju steriliteta životinja kroz edukaciju veterinarskih službi	Programi edukacije za sistematsko suzbijanje steriliteta životinja. Stručno i edukovano osoblje. Studijske analize i preporuke.	Entitetska ministarstva poljoprivrede, Veterinarski fakultet, Veterinarski instituti i zavodi, Zavod za poljoprivredu FBiH, Vetrinarske službe, NVO, Donatori, Inostrane vlade npr. Češka Uticaj=H, Interes=M	2018-2021
3.2.4 Organizovanje stočarskih sajmova –izložbi za promociju uzgojno seleksijskih programa	Definisani i harmonizovani termini održavanja izložbenih manifestacija. Stručna podrška u organizaciji. Odgovarajuće publikacije. Medijski prostor.	Entitetska i kantonalna ministarstva, Kantoni, Opštine, NVO Uticaj=M, Interes=L	2018-2021

4.4. PLAN ZAGOVARANJA ZA PČELARSTVO

CILJ 1: JAČANJE LJUDSKIH KAPACITETA U CILJU POVEĆANJA KVANTITETA, KVALITETA I DIVERZIFIKACIJE PROIZVODA U PERIODU 2017-2021

Prioritet 1: Povećati nivo znanja potrošača, proizvođača, prerađivača i nadležnih institucija kroz treninge

Aktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovodjenje aktivnosti	Vremenski period

1.1 Organizovati trening za potrošače sa ciljem podizanja potrošnje pčelinjih proizvoda	Ospozobljen tim trenera (ljekari, prehrambeni tehnolozi, nutricionisti) Odgovarajuća materijalna podrška, Tehnološki fakulteti	Institucija Ombudsmana za zaštitu potrošača u Bosni i Hercegovini, Udruženja za zaštitu potrošača, Poljoprivredni, Poljoprivredno-prehrambeni i tehnološki fakulteti, NVO i udruženja pčelara, farmaceutski fakulteti, mediji Uticaj=H, Interes=M	2018-2021
1.2 Organizovati treninge za proizvođače (značaj pčele u poljoprivrednoj proizvodnji i primjena dobre pčelarske prakse)	Ospozobljen tim trenera, Odgovarajuća materijalna podrška, Poljoprivredni fakulteti, Veterinarski fakultet, Poljoprivredni i Veterinarski instituti i zavodi	Predstavnici lokalnih i entitetskih udruženja, savjetodavne službe, NVO i donatori Uticaj=H, Interes=H	2018-2021
1.3 Organizovati trening za prerađivače o uvođenju standarda kvaliteta i sigurnosti hrane u primarnoj proizvodnji i preradi	Ospozobljen tim trenera, Odgovarajuća materijalna podrška, Tehnološki, poljoprivredni i veterinarski fakulteti Poljoprivredni i Veterinarski instituti i zavodi, certifikacijske kuće	Lokalna i entitetka udruženja pčelara, Asocijacija prerađivača BiH, Poljoprivredni, Poljoprivredno-prehrambeni, tehnološki i veterinarski fakulteti, certifikacijske kuće, NVO, Inspeksijska tijela u FBiH, RS i BD BiH, Vanjskotrgovinska komora BiH Uticaj=H, Interes=M	2018-2021
1.4 Organizovati trening za inspekcijske organe o zdravstvenoj zaštiti pčela i kontroli kvaliteta gotovih proizvoda	Ospozobljen tim trenera, Odgovarajuća materijalna podrška, Poljoprivredni fakulteti, veterinarski i tehnološki fakulteti	Entiteska Ministarstva poljoprivrede, Ministarstvo civilnih poslova, Entitetska i lokalna veterinarska, poljoprivredna inspekcija i inspekcija za hranu, Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH Uticaj=H, Interes=H	2018-2021
1.5 Organizovati treninge za nadležne savjetodavne službe o osnovama pčelarstva	Ospozobljen tim trenera, Odgovarajuća materijalna podrška, Poljoprivredni fakulteti, Poljoprivredno-prehrambeni fakulteta, veterinarski i tehnološki fakulteti	Entiteska Ministarstva poljoprivrede Uticaj=M, Interes=H	2018-2021
1.6 Organizovati trening za proizvođače i prerađivače o proizvodima sa dodanom vrijednosti i povlačenje sredstava iz IPA fondova	Ospozobljen tim trenera, Odgovarajuća materijalna podrška, Poljoprivredni fakulteti, međunarodne NVO	Udruženja pčelara (proizvođači i prerađivači), savjetodavne službe, NVO donatori, Direkcija za evropske integracije, Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH	2018-2021

Prioritet 2: Uticati na osnivanje zajedničkog Saveza pčelara na nivou BiH i umrežavanje udruženja pčelara

Aktivnosti	Potrebni resursi za	Odgovorne strane/ko ima	Vremenski period
------------	---------------------	-------------------------	------------------

	sprovođenje aktivnosti	uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovodjenje aktivnosti	
2.1 Osnovati Savez na državnom nivou i jačanje postojećih udruženja na regionalnom i kantonalm nivou	Lokalna, kantonala, udruženja, sredstva, legislativa, Osnažena udruženja ljudskim resursima, Osnažena udruženja materijalnim resursima	regionalna, entitetska Donatorska Odgovarajuća	Udruženja pčelara, NVO, donatori Uticaj=H, Interes=H

CILJ 2: UTICATI NA IZRADU NOVIH ZAKONSKIH I PODZAKONSKIH AKATA U BIH I POBOLJŠATI PRIMJENU POSTOJEĆIH ZAKONA U FUNKCIJI RAZVOJA PČELASTVA ZA PERIODU 2017-2021

Prioritet 1: Doprinjeti donošenju Zakona i podzakonskih akata u Federaciji BiH, Brčko Distriktu i Zakona o pčelarstvu na nivou BiH i implementaciji postojećih Zakona

Aktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovodjenje aktivnosti	Vremenski period
1.1 Uticati na donošenje Zakona o pčelarstvu u Federaciji i Brčko Distriktu	Kantonalni Savezi u Federaciji i udruženja Brčko Distrikta, resorna ministarstva, Postojeći dokumenti i analize - Odgovarajuće legislative, inicijative od strane pčelara za donošenje zakona, Odgovarajući budžeti donatora i entiteskih ministarstava	Federalni parlament i Vlada Brčko Distrikta Uticaj=H, Interes=M	2018-2019
1.2 Uticati na primjenu i implementaciju postojećih Zakona i podzakonskih akata u sektoru pčelarstva	Ministarstva poljoprivrede, Agencija za sigurnost hrane, Kancelarija za veterinarstvo, Inspeksijski organi,	Inspeksijski organi (veterinarski, sanitarni, tržišni, poljoprivredni), Pčelari (individualno i kroz udruženja) Uticaj=H, Interes=M	2018-2021
1.3 Uticati na donošenje Zakona o pčelarstvu na nivou BiH	Inicijativa budućeg Saveza udruženja pčelara na nivou BiH za donošenje zakona, resorna ministarstva (MVTEO, MPSiVRS, FMPSV), Odgovarajući budžeti donatora i entiteskih ministarstava.	Budući Savez udruženja pčelara na nivou BiH, resorna ministarstva (MVTEO, MPSiVRS, FMPSV), Odjeljenje za poljoprivredu, šumarstvo i vodprivrodu, Vlada Brčko Distrikta, Vijeće ministara, Parlamentarna Skupština Uticaj=H, Interes=H / M	2020-2021

Prioritet 2: Donošenje Pravilnika o uređenosti katastarskih paša na nivou entiteta

Aktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovodjenje aktivnosti	Vremenski period
------------	--	--	------------------

2.1 Izvršiti procjenu potencijala medonosne flore na lokalnom i državnom nivou na osnovu rezultata popisa pčelara	Udruženja pčelara, šumska gazdinstva, šumarski i poljoprivredni fakulteti, postojeći dokumenti	Udruženja pčelara i entitetska ministarstva poljoprivrede, lokalna zajednica, poljoprivredni i šumarski fakulteti Uticaj=H, Interes=M	2019-2020
2.2 Izraditi i usvojiti Pravilnik o uređenosti katastarskih paša na nivou entiteta	Udruženja pčelara, šumska gazdinstva, šumarski i poljoprivredni fakulteti	Entitetska i BD ministarstva poljoprivrede, lokalna zajednica, Uticaj=H, Interes=M Udruženja pčelara, šumska gazdinstva, šumarski i poljoprivredni fakulteti, Uticaj=M, Interes=H	2019-2020
2.3 Uticati na implementaciju Pravilnika o uređenosti katastarskih paša na nivou entiteta	Udruženja pčelara, lokalna zajednica, donešen Pravilnik	Udruženja pčelara i inspekcijski organi na lokalnom nivou Uticaj=M, Interes=H	2020-2021

Prioritet 3: Provođenje popisa u sektoru pčelarstva i formiranje baze podataka pčelara

Aktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovodjenje aktivnosti	Vremenski period
3.1 Izvršiti popis u sektoru pčelarstva (poljoprivredni popis)	Inicijativa od strane Udruženja pčelara i lokalnih zajednica da se izvrši poljoprivredni popis, Odgovarajuća materijalna podrška donatora, Postojeće situacione analize. Izdvojena budžetska sredstva. Usvojena odgovarajuća zakonska i podzakonska akta. Postignut konsenzus o metodologiji i načinu vršenja popisa. Osoblje za vršenje popisa obučeno.	MVTEO, Vlade Entiteta i BD Ministarstva poljoprivrede entiteta, lokalna zajednica Agencija za statistiku BiH, Entitetski zavodi za statistiku Uticaj=H, Interes=M	2018 -2019

3.2 Formiranje baze podataka i registracija pčelara	Inicijativa budućeg Saveza pčelara BiH i entitetskih Saveza i udruženja pčelara o formiranju baze, postojeći registri pčelara, Odgovarajuća materijalna podrška donatora	Ministartsva poljoprivrede entiteta i BD, IT kompanije, pčelari, NVO Uticaj=M, Interes=H	2019 - 2021
---	--	---	-------------

CILJ 3: UTICATI NA UREĐENJE TRŽIŠTA I UNAPRIJEĐENJE TRŽIŠNIH VRIJEDNOSTI U SEKTORU PČELARSTVA ZA PERIOD 2017-2021

Prioritet 1: Uvođenje standarda kvaliteta i sigurnosti proizvodnje i prerađevanja pčelinjih proizvoda u cilju pronalaženja novih tržišta

Aktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovodjenje aktivnosti	Vremenski period
1.1 Izrada i implementacija obaveznih standarda kvaliteta i sigurnosti na terenu kod pčelara i prerađivača	Definisani postojeći standardi kvaliteta i sigurnosti, Certifikacijske kuće i udruženja pčelara i prerađivači, naučno-istraživačke institucije, donatori, savjetodavne službe	Entitetske vlade i Vlada Brčko Distrikta, Entitetska ministarstva poljoprivrede, Inspeksijski organi, certifikacijske kuće, Institut za standardizaciju BiH, NVO, Udruženja pčelara i prerađivača, Otkupljivači Uticaj=M, Interes=H	2018-2021
1.2 Podizanje svijesti i promocija važnosti dobrovoljnih standarda kvaliteta i sigurnosti i njihovog uvođenja u cilju pronalaženja novih tržišta	Certifikacijske kuće i udruženja pčelara i prerađivači, naučno-istraživačke institucije, donatori, savjetodavne službe	Certifikacijske kuće, udruženja pčelara i prerađivači, naučno-istraživačke institucije, savjetodavne službe, NVO Uticaj=H, Interes=H	2018-2021

Prioritet 2: Uticati na zaštitu domaće proizvodnje kroz definisano finansijsku podršku i inspekcijske kontrole

Aktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovodjenje aktivnosti	Vremenski period
2.1 Definisati adekvatne finansijske mjere za podršku razvoja pčelarske proizvodnje kroz premije, jasnu kreditnu politiku i podsticanje kapitalnih ulaganja	Udruženja pčelara, Predstavnici razvojnih i komercijalnih banaka i savjetodavne službe, donatori	Entitetske vlade i Vlada Brčko Distrikta, Entitetska ministarstva finansija, Entitetska ministarstva poljoprivrede, Uticaj=H, Interes=L NVO, udruženja pčelara i prerađivača, savjetodavne službe, razvojne i komercijalne banke Uticaj=M, Interes=H	2018-2021
2.2 Uticati na jačanje inspekcijskih kontrola kod uvoza pčelinjih proizvoda i	Zakonska regulativa, Resorna ministarstva i inspekcijski organi	Entitetska ministarstva poljoprivrede, inspekcijski organi, Ministarstvo vanjske	2018-2021

stavljanja u promet na domaće tržište	trgovine i ekonomskih odnosa BiH Uticaj=H, Interes=H Udruženja pčelara, prerađivači, Udruženja za zaštitu potrošača Uticaj=L, Interes=H	
---------------------------------------	--	--

Prioritet 3: Promovisati zaštitu geografskog porjekla i brendiranje pčelarske proizvodnje u BiH

Aktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovodjenje aktivnosti	Vremenski period
3.1 Uraditi analize pčelinjih proizvoda i mapiranje geografskih područja	Pčelarska udruženja, naučno-istraživačke institucije, postojeće analize, Odgovarajuća materijalna podrška	Naučno-istraživačke institucije i pčelarska udruženja, lokalne zajednice Uticaj=H, Interes=M	2018-2021
3.2 Napraviti marketinški plan brendiranja i kreirati brend pčelinjih proizvoda u BiH	Donešeni potrebeni standardi, naučno-istraživačke institucije, usvojena legislativa, Institut za intelektualno vlasništvo BiH, eksperti za marketing	Naučno-istraživačke institucije, marketinške, konsultantske kuće, pčelarska udruženja i pčelari, donatori, NVO, Institut za intelektualno vlasništvo BiH svojinu, Uticaj=M, Interes=H	2018-2021
3.3 Organizovati promotivne aktivnosti kroz sajmove, izložbe, promotivni materijali, informativne kampanje, medejske kampanje sa ciljem povećanja potrošnje meda i ostalih pčelinjih proizvoda po glavi stanovnika u BiH	Pčelarska udruženja i pčelari, Odgovarajuća materijalna podrška, NVO, marketinške agencije, zainteresovni potrošači, konsultantske kuće	Udruženja pčelara, prerađivači, mediji, Udruženja za zaštitu potrošača, NVO, donatori Uticaj=M, Interes=H	2018-2021

4.5 PLAN ZAGOVARANJA ZA LJEKOVITO I AROMATIČNO BILJE (MAP)

Nakon urađene analize sektora ljekovitog i aromatičnog bilja u BiH (RS, FBiH i BD) određena su četiri strateška cilja, za koje je definisano trinaest strateških prioriteta.

Cilj 1: JAČATI PREPOZNATLJIVOST SEKTORA LJEKOVITOG I AROMATIČNOG BILJA KAO STRATEŠKOG SEKTORA ZA EKONOMSKI I RURALNI RAZVOJ BIH OD STRANE DRŽAVE ZA PERIOD 2017-2020

Prioritet 1: Promocija sektora ljekovitog i aromatičnog bilja

Aktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovodjenje aktivnosti	Vremenski period
------------	--	--	------------------

1.1 Napraviti Strateški plan promocije sektora proizvodnje ljekovitog i aromatičnog bilja	Postojeće analize iz sektora proizvodnje ljekovitog i aromatičnog bilja	Entitetska ministarstva (Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske Federalno Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva Odjeljenje za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu, Vlada Brčko Distrikta), Donatori, Udruženja, NVO Uticaj=H, Interes=M	2018
1.2. Organizovati promotivne kampanje na lokalnom i državnom nivou	Budžet	Stručne službe, NVO, donatori Uticaj=L, Interes=H	2018-2019

Prioritet 2: Promocija organske proizvodnje i uvođenje efikasnih mjera podrške proizvođačima i prerađivačima ljekovitog i aromatičnog bilja

Aktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovođenje aktivnosti	Vremenski period
2.1 Uputiti inicijativu prema nadležnim organima da se razdvoji organska od konvencionalne proizvodnje ljekovitog i aromatičnog bilja i uvođenje podrške za proizvođače i prerađivače sa certifikatom	Udruženja poljoprivrednih proizvođača, Privatni sektor	Nadležna ministarstva poljoprivrede, Opštine, savjetodavne službe Uticaj=H, Interes=L	2017-2019
2.2 Izraditi akcioni plan za razvoj i unapređenje organske proizvodnje ljekovitog i aromatičnog bilja u BiH	Postojeće analize za razvoj i unapređenje organske proizvodnje	Nadležna ministarstva, NVO, Fondacije, konsultantske firme Uticaj=M, Interes=L	2017-2019
2.3 Napraviti model udruživanja organskih proizvođača	Primjer dobre prakse iz okruženja	Opštinske službe, NVO, Uticaj=L, Interes=H	2018

Prioritet 3: Promovisati sektor proizvodnje ljekovitog i aromatičnog bilja kao društveno odgovorni sektor kroz zapošljavanje i ekonomsko osnaživanje marginalizovanih grupa

Aktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovođenje aktivnosti	Vremenski period
3.1 Lobiranje lokalnih i državnih organa za uvođenje posebne budžetske linije za zapošljavanje marginalizovanih grupa u sektoru proizvodnje ljekovitog i aromatičnog bilja	Zainteresovanost ciljne grupe, podrška stanovništva, budžeti,	Opštinske službe, Nadležna ministarstva za poljoprivredu, zapošljavanje i socijalne zaštite, NVO Uticaj=H, Interes=L	2017-2020
3.2 Podsticati zapošljavanje marginalizovanih grupa kroz podršku privatnom sektoru i samozapošljavanje kroz edukativne radionice i grantove	Zainteresovanost privatnog sektora za zapošljavanje marginalizovanih grupa, podsticaji, projekti za zapošljavanje i ekonomsko osnaživanje marginalizovanih grupa	Zavod za zapošljavanje, Nadležna ministarstva, NVO, donatori Uticaj=M, Interes=H	2017-2020

Cilj 2: UTICATI NA USKLAĐIVANJE POSTOJEĆIH I NA IZRADU NOVIH ZAKONSKIH I PODZAKONSKIH AKATA IZ OBLASTI LJEKOVITOG I AROMATIČNOG BILJA U SKLADU SA EU PROPISIMA

Prioritet 1: Inicijativa promjene postojećih zakonskih i podzakonskih akata i usklađivanje istih u skladu sa EU aktima

Aktivnosti	Potrebni resursi za	Odgovorne strane/ko ima	Vremenski period
------------	---------------------	-------------------------	------------------

	sprovođenje aktivnosti	uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovođenje aktivnosti	
1.1 Analiza postojećih dokumenata i definisanje preporuka za usklađivanje akata	Postojeći dokumenti i analize - Odgovarajuća legislative	Entitetska ministarstva (Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske Federalno Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva Odjeljenje za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu, Vlada Brčko Distrikta), Kantoni, Opštine, NVO Uticaj=H, Interes=M	2017-2019
1.2 Sprovести kampanje zagovaranja za usklađivanje zakonskih akata i donošenje novih	Zainteresovani građani, Postojeći zakoni i podzakonski akti	NVO, udruženja polj.proizvođača i prerađivača, privatni sektor Uticaj=L, Interes=H	2017-2019

Prioritet 2: Donošenje novih zakona i uspostavljanje mehanizma za implementaciju istih

Aktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovođenje aktivnosti	Vremenski period
2.1 Inicirati donošenje zakona koji nedostaju (zakon o šumama, zakon o distribuciji i proizvodnji kozmetičkih preparata od ljekovitog bilja, zakon o organskoj proizvodnji).	Odgovarajući budžeti donatora i entiteskih ministarstava.	Nadležna ministarstva poljoprivrede, Vijeće Ministara Uticaj=H, Interes=M	2017-2018
2.2 Uređenje tarifnih brojeva	Postojanje tarifnih brojeva za vrste ljekovitog i aromatičnog bilja i saglasnost Vanjskotrgovinske komore, stručne službe i špeditorske službe u svrhu uređenja tarifnih brojeva	Nadležna ministarstva poljoprivrede, Vanjskotrgovinska komora, Uticaj=H, Interes=M	2017-2021
2.3 Donošenje crvene liste – ugrožene biljne vrste na nivou BiH	Formiran tima za donošenje crvene liste i prihvatanje preporuke nadležnih ministarstava za ugroženu biljnu vrstu.	Nadležna ministarstva poljoprivrede, Šumarski fakultet, Instituti, privatni sektor, savjetodavne službe. Uticaj=M, Interes=M	2017-2019

2.4 Donošenje odluke o akreditaciji postojećih laboratorijskih ustanova	Zainteresovanost adekvatnih institucija za donošenje odluke.	Institut za akreditiranje, Nadležna ministarstva poljoprivrede, poljoprivredni fakulteti Uticaj=H, Interes=M	2017-2019
---	--	--	-----------

Prioritet 3: Donošenje odluke o formiranju Instituta za ljekovito bilje u BiH

Aktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovođenje aktivnosti	Vremenski period
3.1 Formiranje Instituta za ljekovito bilje u BiH	Odgovarajući budžeti entiteskih ministarstava i donatora	Entitetska ministarstva (Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodopривреде Republike Srpske Federalno Ministarstvo poljoprivrede, vodopривреде i šumarstva Odjeljenje za poljoprivredu, šumarstvo i vodopривреду, Vlada Brčko Distrikta), Donatori Uticaj=H, Interes=M	2017-2021

Cilj 3: UTICATI NA POVEĆANJE PRODUKTIVNOSTI PROIZVODNJE U SEKTORU LJEKOVITOG I AROMATIČNOG BILJA KROZ JAČANJE LJUDSKIH KAPACITETA I UNAPREĐENJE OBRAZOVNOG SISTEMA ZA PERIOD 2017-2021

Prioritet 1: Jačati ljudske kapacitete iz javnog, privatnog i civilnog sektora za proizvodnju ljekovitog i aromatičnog bilja kroz treninge

Aktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovođenje aktivnosti	Vremenski period
1.1 Formirati tim trenera i održati trening za trenera o primarnoj proizvodnji i preradi ljekovitog i aromatičnog bilja	Stručno osoblje za trening trenera. Odgovarajuća materijalna podrška stručnim službama.	Opštine, Agencije-savjetodavne službe, Poljoprivredni Fakulteti, Uticaj=H, Interes=M NVO, donatori Uticaj=L, Interes=H	2018
1.2 Održati treninge za poljoprivredne proizvođače o tehnologiji proizvodnje i preradi ljekovitog i aromatičnog bilja, ekonomsko –finansijskoj isplativosti i vođenju knjigovodstva na farmi	Ospozobljen tim trenera. Odgovarajuća materijalna podrška. Potenciran terenski rad.	NVO, Udruženja poljoprivrednih proizvođača, individualni proizvođači, donatori Uticaj=M, Interes=H	2018-2021

1.3 Održati treninge poljoprivrednim prerađivačima o primarnoj proizvodnji i preradi ljekovitog i aromatičnog bilja, ekonomsko- finansijskoj isplativosti i kako napraviti marketinški plan brendiranja i kreirati brend gotovih proizvoda i promocije	Osposobljen tim trenera. Odgovarajuća materijalna podrška. Potenciran terenski rad. Agencija za sigurnost hrane, Instituti za intelektualnu svojinu, eksperti za marketing	Poljoprivredni prerađivači- privatni sektor, Marketinške kuće, NVO donatori. Uticaj=L, Interes=H	2018-2021
--	--	--	-----------

Prioritet 2: Unaprijediti obrazovni sistem kroz uvođenje prakse i stručnog predmeta iz oblasti ljekovitog i aromatičnog bilja

Aktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovođenje aktivnosti	Vremenski period
2.1 Napraviti kurikulum o proizvodnji i preradi ljekovitog i aromatičnog bilja i uticati da bude dio obrazovnog sistema u srednjem i visokom obrazovanju kao stručni predmet	Analiza obrazovnog sistema-utvrditi plan i program obuke, Adekvatni stučnjaci za pripremu kurikuluma iz ove oblasti,	Entitetska Ministarstva obrazovanja (Ministarstvo obrazovanja i znanosti FBiH, Ministarstvo prosvjete i kulture RS, Odjeljenje za obrazovanje BD), Poljoprivredni fakulteti i srednje škole Uticaj=H Interes=L NVO, učenici i studenti Uticaj=L Interes=H	2017-2021
2.2 Omogućiti praktične nastave u srednjim i visokim obrazovnim ustanovama	Obezbjediti uslove za održavanje praktične nastave npr. Eksperimentalna polja, budžet	Entitetska Ministarstva obrazovanja (Ministarstvo obrazovanja i znanosti FBiH, Ministarstvo prosvjete i kulture RS, Odjeljenje za obrazovanje BD), Poljoprivredni fakulteti i srednje škole Uticaj=H Interes=L učenici i studenti Uticaj=L Interes=H	2017-2021

Prioritet 3: Povećati nivo znanja i svijesti potrošača o važnosti ljekovitog i aromatičnog bilja

Aktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovođenje aktivnosti	Vremenski period
3.1 Uspostaviti saradnju sa udruženjima za zaštitu potrošača		Lokalna samouprava, Ombudsman za zaštitu potrošača BiH, Proizvođači, Turističke organizacije, NVO Uticaj=M, Interes=M	2017-2020

3.2 Edukacija udruženja potrošača o ljekovitom bilju (prirodni sastojci, zdrava ishrana, prednosti korištenja istih)	Obučen stručni tim za edukaciju	NVO, potrošači, savjetodavne službe, donatori Uticaj=M, Interes=M	2017-2020
3.3 Povećati nivo svijesti potrošača kroz kampanje i prodaju-sajmovi i izradu promotivnog materijala	Formiranje tima proizvođača-prerađivača i potrošača, budžet	Donatori, NVO, Turističke organizacije, privatni sektor, proizvođači i potrošači Uticaj=M, Interes=M	2017-2021

Prioritet 4: Umrežavanje poljoprivrednih proizvođača i prerađivača ljekovitog i aromatičnog bilja

Aktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovođenje aktivnosti	Vremenski period
4.1 Sprovedi anketiranje proizvođača i prezentovati benefite i značaj udruživanja proizvođača i prerađivača ljekovitog i aromatičnog bilja	Plan anketiranja	Savjetodavne službe, NVO, opštine, privatni sektor, poljoprivredni proizvođači Uticaj=H, Interes=M	2018
4.2 Formirati udruženja proizvođača i prerađivača ljekovitog i aromatičnog na lokalnom nivou na jasno definisanom modelu i umrežavati iste	Odgovarajuća legislativa, Osnažena udruženja ljudskim resursima, Osnažena udruženja materijalnim resursima.	Postojeća udruženja, Poljoprivredni proizvođači i prerađivači, NVO, Strani donator. Uticaj=H, Interes=M	2018-2019
4.3 Formirati klaster za ljekovito i aromatično bilje na nivou BiH	Baze podataka	Donatori, NVO, Vanjskotrgovinska komora Uticaj=M, Interes=M	2018-2021

Cilj 4: OMOGUĆITI BOLJI PRISTUP TRŽIŠTU UZ ZADRŽAVANJE POSTOJEĆIH I OTVARANJE NOVIH TRŽIŠTA ZA PERIOD 2017-2021

Prioritet 1: Sprovedi inventarizaciju terena samoniklog i plantažnog ljekovitog i aromatičnog bilja

Aktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovođenje aktivnosti	Vremenski period
------------	--	---	------------------

1.2 Uraditi popis samoniklog i ljekovito bilja sa akcentom na 30 udarnih biljnih vrsta koje se prometuju	Postojeće situacione analize. Izdvojena budžetska sredstva. Usvojena odgovarajuća zakonska i podzakonska akta. Postignut konsenzus o metodologiji i načinu vršenja popisa. Osoblje za vršenje popisa obučeno.	Vlade Entiteta i BD Ministarsva poljoprivrede entiteta, Agencija za statistiku BiH, Entitetski zavodi za statistiku, Šumarski fakultet Uticaj=H, Interes=M NVO, donatori, Individualni proizvođači, sakupljači samoniklog ljekovitog bilja, privatni sektor Uticaj=L, Interes=H	2017-2021
1.2 Uraditi popis zasijanih površina ljekovitim biljem i kulture	Postojeće situacione analize. Izdvojena budžetska sredstva. Usvojena odgovarajuća zakonska i podzakonska akta. Postignut konsenzus o metodologiji i načinu vršenja popisa. Osoblje za vršenje popisa obučeno.	Vlade Entiteta i BD Ministarsva poljoprivrede entiteta, Agencija za statistiku BiH, Entitetski zavodi za statistiku, Šumarski fakultet, Apif Uticaj=H, Interes=M NVO, donatori, Individualni proizvođači i prerađivači, privatni sektor, Savjetodavne sluzbe. Uticaj=L, Interes=H	2017-2021

Prioritet 2: Ojačati marketinški pristup tržištu kroz standardizaciju, istraživanje tržišta i brendiranje

Aktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovođenje aktivnosti	Vremenski period
2.1 Donošenje pravilnika o standardu kvaliteta proizvoda od ljekovitog bilja	Postojeći Zakon o standardizaciji kvaliteta proizvoda	Entitetska Ministarstva poljoprivrede i BD, Tehnološki fakulteti Uticaj=H Interes=L NVO Uticaj=L Interes=H	2017-2021
2.2 Uvođenje Standardizacije kvaliteta proizvodnje eteričnih ulja kroz edukacije i definisanje standarda kvaliteta (sirovina, čaj, eterična ulje, hidrolat itd)	Verifikacija postojećih standarda, Obučeni stručnjaci za tehnologiju proizvodnje eteričnih ulja.	Certifikacijska tijela, Savjetodavci, Poljoprivredni proizvođači i prerađivači i individualni sakupljači, Instituti, NVO Uticaj=M, Interes=H	2017-2021
2.3 Istražiti postojeća i nova tržišta, trendove i tržišne niše kroz analizu stanja (ponuda i potražnja eteričnih ulja i drugih bilja)	Uvezanost sa distribucijskim centrima i privatnim otkupljivačima.	Formirani klaster, Marketinške kuće i prodajni centri, Vanjskotrgovinska komora, NVO, donatori Uticaj=L, Interes=H	2017-2021

2.4 Napraviti marketinški plan brendiranja (putevi bilja) i kreirati brend – zaštita geografskog područja	Agencija za sigurnost hrane, Instituti za intelektualnu svojinu, eksperti za marketing	Udruženja, NVO, Regionale razvojne agencije, Marketinške kuće, donatori. Uticaj=L, Interes=H	12 mjeseci
--	--	--	------------

Prioritet 3: Rad na dodanoj vrijednosti - Stvaranje gotovih proizvoda ljekovitog i aromatičnog bilja

Aktivnosti	Potrebni resursi za sprovođenje aktivnosti	Odgovorne strane/ko ima uticaj, interes i operativne kapacitete za sprovođenje aktivnosti	Vremenski period
3.1 Jačanje prerađivačkih kapaciteta, uvođenje novih tehnologija i kontrola kvaliteta kroz edukacije	Odgovarajući budžeti donatora i entiteskih ministarstava, primjeri dobre prakse iz okruženja, Obučen stručni tim za edukaciju	Entitetska ministarstva (Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske Federalno Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva Odjeljenje za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu, Vlada Brčko Distrikta) Donatori, NVO Uticaj=H, Interes=M Formirani klaster, privatni sektor, donatori, NVO, Lokalne razvojne agencije Savjetodavci, Uticaj=L, Interes=H	2017-2021
3.2 Jačati ekonomski kapacitete proizvođača i prerađivača kroz podsticaje i donatorska sredstva	Agrarni budžeti, programi za podršku poljoprivrede	Donatori, Entitetska ministarstva poljoprivrede, Uticaj=H, Interes=L	2017-2020
3.3 Povećati primjenu proizvoda od ljekobilja kao zaštitnih sredstava-npr buhač kao insekticid kroz informativne kampanje	Odgovarajući budžeti donatora i entiteskih ministarstava.	Nadležna poljoprivrede, savjetodavne udruženja, Poljoprivredne službe, Institut, apoteke, Donatori, NVO Uticaj=M, Interes=M	2017-2021

5. ZAKLJUČAK

Učešće poljoprivrede u bruto domaćem proizvodu je dosta visoko, također je veliki i broj stanovnika koji se stalno ili povremeno bavi poljoprivrednom proizvodnjom, što ukazuje da su poljoprivreda i njen razvoj vrlo bitni, kako s ekonomskog, tako i sa socijalnog stanovišta.

Unaprjeđenje poljoprivredne proizvodnje prvenstveno se postiže kroz povećanje obima i produktivnosti poljoprivredne proizvodnje i osiguranje stabilnosti dohotka poljoprivrednih proizvođača, a potom i kroz jačanje konkurentnosti kroz povećanje nivoa investicija, stepena tržišnosti i finalizacije poljoprivredne proizvodnje.

Dodatni izazov unaprjeđenja poljoprivredne proizvodnje je usitnjenost posjeda, stoga u narednom periodu neophodno je iznaći optimalna rješenja za ukrupnjavanje posjeda i organizaciju proizvodnje na velikom broju proizvodnih jedinica i objedinjavanje njihove heterogene ponude proizvoda.

Tržišni sistem privređivanja karakteriše slobodna konkurenca i pravo poljoprivrednih proizvođača da sami odlučuju šta će proizvoditi, kada i kako će prodati robu. S jedne strane sloboda u pristupu tržištu donosi koristi nekim poljoprivrednim proizvođačima, s druge strane konkurenca je vrlo visoka, a zbog obaveza koji proizilaze iz međunarodnih ugovora mali je broj mjeru koje mogu preduzeti nadležne institucije da zaštite domaću proizvodnju.

Uprkos iskazanim tendencijama rasta BiH izvoza poljoprivredno-prehrambenih proizvoda u zemlje EU on je još uvjek skroman i daleko od realnih mogućnosti. Podizanje konkurentnosti BiH proizvoda sa pratećim ispunjavanjem fitosanitarnih i drugih standarda najvažniji su faktori povećanja izvoza na zahtjevno EU tržište. Proizvođači mlijeka i mliječnih proizvoda pokazali su da je to moguće.

Od ostalih zemalja koje posljednjih godina značajno povećavaju svoje učešće u ukupnom BiH izvozu (2015. godine 35%) izdvajaju se Turska i Ruska Federacija.

Nepovoljan aspekt tržišta inputa za poljoprivrednu proizvodnju je da u BiH gotovo da i ne postoje njihovi proizvođači nego se oni u značajnim količinama uvoze. Svjetska banka je u svom izvještaju o stanju u BiH poljoprivredi iz 2010. godine konstatovala da farmeri u BiH plaćaju skuplje svoje inpute i istovremeno dobijaju nižu cijenu za svoje outpute što ih čini manje konkurentnim u odnosu na njihove konkurente iz susjednih zemalja (Svjetska banka, 2010.). S druge strane, poziciju domaćih proizvođača na otvorenom tržištu EU, kojem imaju pristup, ugrožava visok nivo finansijske podrške koju dobijaju EU proizvođači, što ih uz faktor niske ekonomije obima u odnosu na EU proizvođače čini manje konkurentnim, što je još jedan od razloga zadržavanja visokog nivoa direktnе podrške.

Evidentan problem domaće poljoprivredne proizvodnje je niska produktivnost, što se može unaprijediti promjenom tehnologije proizvodnje, prilagođavanjem strukture proizvodnje prirodnim i drugim komparativnim prednostima, upotrebom adekvatnog sortimenta i rasnog sastava, a sve to je moguće postići uz bolju saradnju naučno istraživačkih institucija i savjetodavaca s proizvođačima.

U poljoprivrednoj proizvodnji dominiraju proizvodi koji imaju malu dodanu vrijednost, stoga treba favorizirati proizvodnju koja donose veću tržišnu vrijednost.

Privredna Komora Republike Srpske pripremila je niz aktivnosti po pitanju razvoja ukupne poljoprivredne proizvodnje s akcentiranjem proizvodnje hrane. Za proizvodnju hrane postoje značajne komparativne prednosti (raspoloživost poljoprivrednih površina, prema kojima Republika Srpska spada u sami vrh evropskih zemalja - 0,70 ha po stanovniku, različitost geografskih i klimatskih regija: ravničarski, brdski, brdsko planinski, planinski i mediteranski, postojanje geotermalnih voda na preko 50% poljoprivrednih površina, nizak nivo zagađenosti zemljišta i voda, kao preduslov za efikasnu proizvodnju zdravstveno sigurne hrane, raspoložive slivne površine, akumulacija slivova, planinski karakter i nizak stepen zagađenosti rijeka, omogućavaju brz razvoj proizvodnje kvalitetne i ekološki zdrave konzumne ribe i riblje mlađi, blizina i raspoloživost kvalitetnih sirovina domaćeg porijekla za prehrambenu industriju i postojanje sve većeg broja firmi s uvednim sistemima kvaliteta: ISO 9001:2000 i HACCP sistem kvaliteta).

Ograničavajući faktori razvoja definisani su: male parcele i usitnjena poljoprivredna gazdinstva, velika zavisnost poljoprivredne proizvodnje od prirodnih uticaja: suše, poplave i grad, nizak stepen specijalizacije poljoprivrednih proizvođača, visina stope PDV-a, opšta stopa je 17% i nema diferencirane stope za osnovne životne namirnice, repro materijale u poljoprivredi, mehanizaciju i opremu kao u drugim zemljama u okruženju i EU, nepovoljni bankarski krediti, nepostojanje marketinški-informacionog sistema i nestabilnost tržišta poljoprivrednih proizvoda i nedovoljno poslovno povezivanje poljoprivrede sa prerađivačkim kapacitetima.

Bez obzira na granu privređivanja, razvoj treba zasnivati na uvođenju standarda kvaliteta, proizvodnji zdravstveno sigurne hrane, proizvoda s geografskim porijeklom i stvaranje brendova zasnovanih na tradicionalnoj proizvodnji i geografskom porijeklu proizvoda. Raspoloživi resursi, postojanje tradicije u proizvodnji, te sve veći broj firmi koje posjeduju sistem kvaliteta (HACCP i dr.), omogućili su da se hrana proizvedena u Republici Srpskoj u sve većim količinama prodaje u zemljama EU, SAD, Kanadi, Ruskoj Federaciji i Australiji.

LITERATURA

- Analiza vanjskotrgovinske razmjene Bosne i Hercegovine 2014, 2015, 2016, godinu MVTEO/MSTEO BiH
- Analiza vanjskotrgovinske razmjene za sektor ljekovitog bilja i šumskih plodova u BiH (2012-2016), Projekat razvoja tržišne poljoprivrede II, FARMA II
- Bilten, "Službeni glasnik BiH", broj 50/2008, (2008.g.)
- Drugi nacionalni izvještaj o BiH u skladu sa okvirnom konvencijom UN o klimatskim promjenama, UNDP, 2013.
- Godišnji izvještaj iz oblasti poljoprivrede, hrane i ruralnog razvoja za BiH za 2014, 2015, 2016. godinu MVTEO/MSTEO BiH
- Godišnji izvještaj o akvakulturi, 2014, 2015, 2016. Agencija za statistiku BiH
- Godišnji izvještaj o stanju poljoprivrede u Federaciji BiH za 2015 i 2016. godinu – Zeleni izvještaj, Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva (FMPVŠ)
- Izvještaj o definisanju glavnih ciljeva i prioriteta za razvoj sektora povtarstva za period 2017-2021, ARD, (juni 2017.g.)
- Izvještaj o definisanju glavnih ciljeva i prioriteta za razvoj sektora voćarstva za period 2017-2021, ARD, (maj 2017.g.)
- Izvještaj o međunarodnoj pomoći za sektor poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvoja 2016 za Bosnu i Hercegovinu, MVTEO/MSTEO BiH
- Ljekovito i aromatično bilje u Bosni i Hercegovini, Projekat unapređenja poljoprivrednih tržišta FARMA, 2010.
- Najbolje od meda u BiH, osnovne informacije o sektoru 2013-2014, FARMA
- Program ruralnog razvoja FBiH za period 2015.-2020., (2014.g.)

- Prvi nacionalni izvještaj o klimatskim promjenama prema UNFCCC, 2009.; Studija ranjivosti Federacije BiH, 2011.
- Privredna Komora Republike Srpske o sektoru poljoprivrede, vodoprivrede, ribarstva, prehrambene i duvanske industrije – raspoloživi resursi
- Službeni glasnik Republike Srpske, broj 70/06, (2006.g.)
- Strateški plan razvoja poljoprivrede i ruralnih područja Republike Srpske 2016-2020., (2015.g.)
- Strategija poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvoja u Brčko Distriktu BiH za period 2008-2013., (2008.g.)
- Strateški plan ruralnog razvoja Bosne i Hercegovine (2018-2021), (Nacrt 2017.g.)
- Sektor ribarstva i akvakulture u Bosni i Hercegovini; Priprema analiza sektora šumarstva i ribarstva u Bosni i Hercegovini u svrhu IPARD-a; FAO
- Statistički godišnjak za 2016. ; Poljoprivreda i ribarstvo; Republički zavod za statistiku RS
- Statistički godišnjak/ljetopis FBiH za 2016. ; Zavod za statistiku FBiH
- Strategija zaštite životne sredine Brčko Distrikta BiH za period 2016-2026.
- Studija Razvoj herbalnog sektora u FBiH, crvena knjiga – faza I, Udruženje građana za ljekovito i aromatično bilje i njihove proizvode Federacije Bosne i Hercegovine, Sarajevo 2012.
- Viktor Bjelić: Vodič za uzgoj ljekovitog i aromatičnog bilja u Bosni i Hercegovini, Banja Luka, februar 2012. godine, publikacija nastala u okviru projekta „Povećavanje zapošljavanja i očuvanje biodiverziteta kroz otvaranje ekološki prihvatljivih radnih mesta“

Ovaj Izvještaj omogućen je zahvaljujući velikodušnoj podršci američkog naroda putem Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID). Sadržaj je isključiva odgovornost Asocijacije za ruralni razvoj (ARD) i nužno ne odražava stavove USAID-a niti Vlade SAD-a.